

RAPORT

PRIVIND RESPECTAREA DREPTURILOR COPILULUI
ÎN REPUBLICA MOLDOVA ÎN ANUL 2018

ДОКЛАД

О СОБЛЮДЕНИИ ПРАВ РЕБЁНКА
В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА В 2018 ГОДУ

REPORT

OBSERVANCE OF CHILD RIGHTS
IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA IN 2018

CHIȘINĂU • 2019

RAPORT

**PRIVIND RESPECTAREA DREPTURILOR
COPILULUI ÎN REPUBLICA MOLDOVA
ÎN ANUL 2018**

CHIȘINĂU • 2019

Raportul este editat cu sprijinul financiar al UNICEF Moldova

CUPRINS:

Prefață	4
Prezentare generală privind respectarea drepturilor copilului.....	6
Dreptul la viață, supraviețuire și dezvoltare.....	11
Dreptul la sănătate	16
Dreptul la educație	21
Dreptul la opinie și libertățile civile.....	30
Situația copiilor aflați în instituțiile penitenciare	34
Activitatea de informare/promovare desfășurată de către Avocatul Poporului pentru drepturile copilului	39
Cererile parvenite în adresa Avocatului Poporului pentru protecția drepturilor copilului în 2018.....	47

Raportul privind respectarea drepturilor copilului în Republica Moldova în anul 2018 a fost realizat în conformitate cu prevederile art. 29 din Legea nr. 52 din 3 aprilie 2014 cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul) și include concluzii și recomandări formulate în procesul de monitorizare a implementării la nivel național a Convenției ONU cu privire la drepturile copilului.

În Raport sunt analizate problemele existente în domeniul protecției drepturilor și libertăților fundamentale ale copiilor și prezentată activitatea Avocatului Poporului pentru drepturile copilului și a membrilor echipei Oficiului Ombudsmanului privind protecția, prevenirea și promovarea drepturilor copiilor: examinarea de reclamații și efectuarea de investigații, avansarea de propuneri de modificare a legislației din domeniul drepturilor copilului, realizarea controlului constituțional, organizarea unor activități de promovare a drepturilor copilului și de informare.

Astfel, în Raport se constată că în perioada raportată statul nu a înregistrat succese remarcabile în asigurarea protecției drepturilor și libertăților copilului. Rămâne în continuare alarmantă situația privind respectarea dreptului la viață, sănătate, educație și securitatea copiilor, persistă fenomenul violenței față de copii. Nu s-au înregistrat progrese în ceea ce privește protecția drepturilor copiilor ramași fără ocrotire părintească, copiilor din familiile social vulnerabile și unde se consumă alcool, copiilor în conflict cu legea și comportament deviant, celor în situație de stradă, din penitenciare, copiilor născuți prematur, copiilor cu dizabilitate și boli rare. Nu s-a îmbunătățit nici situația privind respectarea drepturilor copiilor din regiunea transnistreană.

Sistemul de protecție a drepturilor copiilor din Republica Moldova este unul viabil, raliat la standardele internaționale, dar cu mari restanțe în implementare și eficiență. Copilul trece prin acest sistem și rămâne cu problemele sale (ex. neasigurarea cu spațiu locativ a copiilor orfani, copiii cu comportament deviant etc.)

Autoritățile statale urmează a implementa recomandările Ombudsmanului Copilului care au ca și scop remedierea situației în domeniile monitorizate.

Avansarea și realizarea conceptului *"Drepturile Viitoarelor Generații"*, dezvoltarea politicilor statale prin abordarea asigurării și respectării drepturilor și libertăților copiilor și tinerilor rămâne a fi un deziderat.

Atrag atenția și asupra necesității imperative de a implica copiii în toate procesele decizionale atunci când îi vizează direct sau indirect.

În 2018 se atestă o creștere a numărului de copii care sesizează direct Ombudsmanul. Implicarea copiilor și faptul că s-a ținut cont de opinia acestora a adus o valoare adăugată activității noastre.

Mulțumesc membrilor echipei Avocatului Poporului pentru drepturile copilului și ai subdiviziunilor conexe din cadrul Oficiului Avocatului Poporului pentru angajament și dedicație în activitate, sporirea vizibilității și încrederii persoanelor în Instituția Națională pentru Drepturile Omului/Ombudsmanul Copiilor în perioada anului raportat.

La fel, aduc mulțumiri organizațiilor neguvernamentale care au răspuns la deschiderea mea și am organizat activități importante în interesul superior al copilului.

Îmi exprim gratitudine UNICEF Moldova pentru susținerea financiară a activității, inclusiv în publicarea Raportului anual privind respectarea drepturilor copiilor 2018.

MAIA BĂNĂRESCU,
Avocat al Poporului
pentru drepturile copilului

PREZENTARE GENERALĂ PRIVIND RESPECTAREA DREPTURILOR COPILULUI

Prezentul Capitol din cadrul Raportului privind respectarea drepturilor copilului în Republica Moldova în 2018 are drept scop prezentarea opiniei Avocatului Poporului pentru drepturile copilului asupra sistemului de protecție a drepturilor copilului în prezent și aspectele care urmează a fi îmbunătățite în viitor. De asemenea va fi prezentată opinia retrospectivă asupra unor subiecte și drepturi abordate în Raportul pentru anul 2017 și care nu vor fi elucidate în compartimente separate în prezentul raport.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, Maia Bănărescu, apreciază efortul statului în asigurarea respectării drepturilor copilului. Sistemul național de protecție a copilului este viabil și corespunde rigorilor determinate de standardelor internaționale în domeniu, inclusiv politicile și legislația adoptată.

Pe parcursul anului 2018 au avut loc intervenții importante în domeniul educației prin reevaluarea Curriculumul Național și elaborarea Cadrului de referință al Curriculumului Național, în sistemul sănătății și protecției sociale prin dezvoltarea serviciilor sociale și de sănătate, majorarea cuantumului indemnizațiilor și altor prestații sociale adresate copiilor și familiilor cu copii, cât și în sistemul de protecție și securitate a copiilor.

Totodată, Ombudsmanul consemnează existența multiplelor curențe sistemice în toate domeniile drepturilor copilului care au fost expuse în rapoartele anuale privind respectarea drepturilor copilului, în rapoartele tematice și alte documente elaborate, și indică asupra Recomandărilor sale privind remedierea situației care, în mare parte, rămân neimplementate de către autoritățile publice de linie. Ombudsmanul își exprimă indignarea în raport cu această situație și îndeamnă autoritățile statale să identifice soluții pentru îndeplinirea recomandărilor precizând că recomandările sunt rezultatul monitorizării respectării drepturilor copilului și vin să îmbunătățească sistemul de protecție a drepturilor copiilor.

De asemenea, Ombudsmanul Copilului specifică faptul că statul are restanțe la implementarea Recomandărilor Comitetului ONU pentru drepturile copilului cu privire la raportul periodic, combinat al patrutea și al cincilea al Republicii Moldova¹.

Reieșind din constatările monitorizării respectării drepturilor copilului, Ombudsmanul Copilului notează că principalul eșec al politicilor statului, revine implementării defectuoase a acestora. Dacă în plan normativ, meca-

¹ https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/TreatyBodyExternal/Countries.aspx?CountryCode=MDA&Lang=EN

nismele instituite sunt destul de bune, în procesul de aplicare în practică se denotă un șir de probleme și impedimente generate, în cele mai dese cazuri, de lipsa de atitudine și profesionalism a angajaților.

În același timp relevă că nu în toate acțiunile autorităților publice și persoanelor de demnitate publică, funcționarilor de stat (judecători, procurori, avocați, asistenți sociali, s.a.) acordă prioritate interesului superior al copilului.

În contextul celor expuse menționăm că Raportul privind respectarea drepturilor copilului în Republica Moldova în anul 2017 a fost unul comprehensiv care a prezentat o analiză minuțioasă a unor drepturi din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului și totodată, a scos în atenție un set de probleme asupra cărora Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a înaintat mai multe Recomandări² pentru redresarea situației din domeniul drepturilor copilului. Constatăm că autoritățile publice centrale și locale nu au reușit să implementeze multe din recomandările înaintate de către Ombudsman, iar în consecință, situația nu s-a ameliorat esențial la compartimentele vizate în raport.

Cu referire la respectarea **dreptului copilului la nume și cetățenie** Avocatul Poporului pentru drepturile copilului menționează că problemele cu privire la documentarea copiilor, în special a copiilor din stânga Nistrului nu au fost soluționate, un impediment major fiind factorul uman care tergiversează procedura documentării și/sau lipsa cunoștințelor atât a cadrului normativ, cât și a nerespectării procedurilor interne de lucru. În special, persistă problema documentării copiilor care se află pe teritoriul din stânga Nistrului asupra cărora au fost instituite măsuri de ocrotire juridică (tutela/curatela) în baza actelor emise de către autoritățile neconstituționale din regiune și care nu au forță juridică pe teritoriul Republicii Moldova. Prin urmare rămân actuale Recomandările stipulate în Studiul tematic Respectarea Drepturilor Copilului la nume și cetățenie³ pentru autoritățile responsabile.

Este salutar faptul că reprezentanții autorităților tutelare sesizează Ombudsmanul Copilului pentru primirea consultațiilor juridice pe segmentul de respectarea a drepturilor copiilor la nume și cetățenie și solicită intervenția acestuia în soluționarea cazurilor individuale. Acest fapt induce concluzia că funcționarii instituțiilor publice au nevoie de instruire continuă în domeniul de activitate și cel al drepturilor copilului.

Respectarea drepturilor copilului din regiunile din stânga Nistrului a fost și rămâne una din prioritățile mandatului Avocatului Poporului pentru drepturile copilului, deoarece nu s-au înregistrat schimbări pozitive pe acest segment.

De jure, situația copiilor din regiunile din stânga Nistrului este necunoscută de către autoritățile constituționale ale Republicii Moldova. Acestea

² http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/raport_copil_2017def.pdf

³ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/studiul_documentarea_0.pdf

nu dețin date statistice despre numărul real al copiilor din regiune, inclusiv a copiilor în situații de risc: rămași fără îngrijire părintească, copii abandonati, copii cu necesități speciale și incluziunea socială a acestora; nu se cunoaște numărul copiilor presupuși abuzați precum și măsurile ce se întreprind pentru a facilita recuperarea fizică și psihologică a acestora. La fel, nu se cunoaște numărul copiilor aflați în tutelă /curatelă și condițiile de instituire a măsurilor de protecție juridice, a copiilor adoptați și a procedurii de adopție, inclusiv cea internațională. Lipsesc informațiile despre numărul copiilor în conflict cu legea și condițiile de detenție a acestora, modalitățile de resocializare a copiilor care au fost în conflict cu legea, etc.

Este de menționat lipsa de acces pe teritoriul din stânga Nistrului a Ombudsmanului Copilului, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului amintește despre și califică acest fapt drept un obstacol grav în monitorizarea respectării drepturilor copiilor din această regiune.

De asemenea notează că accesul limitat al reprezentanților autorităților constituționale ale Republicii Moldova și al organizațiilor neguvernamentale care activează în domeniul drepturilor omului/copilului în stânga Nistrului, nu permite evaluarea situației reale referitor la asigurarea respectării drepturilor copilului.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului reiterează necesitatea stringentă de a se identifica o soluție eficientă pentru a evalua situația copiilor din stânga Nistrului și a interveni la necesitate.

O îngrijorare aparte este situația copiilor rămași fără îngrijirea părintească și a altor copii în situație de risc aflați în custodia statului. Pe parcursul anului 2018 Ombudsmanul Copilului a inițiat colaborarea cu unele organizații neguvernamentale din stânga Nistrului, înregistrate conform procedurii legale naționale, pentru a identifica posibilități de intervenire în interesele copiilor în soluționarea problemelor și asigurarea respectării drepturilor.

Ombudsmanul Copiilor salută crearea organului consultativ al Guvernului, Consiliul național pentru drepturile omului, în scopul asigurării unui mecanism eficient de elaborare și evaluare a implementării documentelor de politici în domeniul drepturilor omului și apreciază menținerea instituțională a Consiliului Național pentru Drepturile Copilului. La fel, menționează importanța instituirii Grupului de lucru pe domeniul drepturilor omului în cadrul Biroului Politici de Reintegrare unde vor fi discutate și subiecte privind asigurarea respectării drepturilor copiilor din stânga Nistrului.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului Maia Bănărescu, care este membru a acestor trei structuri indicate, speră că prin efort comun vor fi identificate modalități pentru asigurarea respectării drepturilor copiilor din stânga Nistrului și va depune toată diligența în limita atribuțiilor, de a interveni în interesul copiilor din regiune, în fiecare caz când va fi solicitată.

La compartimentul **dreptul copiilor la familie**, Avocatul Poporului pen-

tru drepturile copilului constată problema care rămâne perpetuă pentru Republica Moldova și anume stabilirea graficului de întrevederi în cazul divorțului părinților și stabilirii domiciliului copilului cu unul din părinți. Ca și în anii precedenți constatăm lipsa unei practici unificate în stabilirii graficelor de întrevederi de către autoritățile tutelare, astfel acțiunile acestora sunt segmentare și nu acordă o soluționare completă a problemei. De asemenea, reieșind din cazuistica Oficiului Avocatului Poporului pe acest segment, notăm că nu este clară însăși valoarea juridică a acestui grafic stabilit de autoritățile tutelare, odată ce acesta nu se respectă iar autoritatea publică competentă nu are pârgii coercitive ce ar asigura dreptul copilului de a se vedea cu părinții și rudele sale.

Ombudsmanul Copilului reamintește autorităților publice și părinților că orice copil, nu este proprietatea părinților, iar prin prisma principiului interesul superior al copilului stipulat în articolul 3 al Convenției ONU privind drepturile copilului, toate deciziile luate și acțiunile întreprinse trebuie să fie în concordanță prioritară cu acesta.

O altă problemă la acest compartiment o reprezintă scoaterea ilegală a copilului din țară fără acordul celuilalt părinte, respectiv Ombudsmanul Copilului sesizează faptul că nici părinții, nici autoritățile nu au o soluție pertinentă pentru a rezolva situația. Astfel, în momentul în care un părinte pleacă peste hotarele țării împreună cu copilul și se stabilește cu domiciliul permanent în noul stat, acesta lezează dreptul celuilalt părinte de a se vedea cu copilul cât și dreptul copilului de a se vedea cu al doilea părinte și familia extinsă din partea acestuia.

În contextul celor stipulate supra și în baza cazurilor examinate de către Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, acesta atrage atenția autorităților de resort și a instanțelor de judecată că în momentul examinării cauzelor privind desfacerea căsătoriilor și stabilirea domiciliului copilului, o atenție deosebită trebuie acordată circumstanțelor: de către cine a fost crescut copilul și față de cine este atașat psihologic, integrarea socială a copilului în situația în care este evident că unul dintre părinți, în special cel cu care va fi stabilit domiciliul copilului, are intenția de a-și stabili traiul în afara țării, respectarea dreptului copilului la menținerea legăturilor de familie cu celălalt părinte, etc.

Procedura de executare silită a hotărârilor instanțelor judecătorești pronunțate asupra obiectului menționat este relevantă frecvent în cererile adresate Ombudsmanului Copilului. Executorii judecătorești, de asemenea nu au o practică unificată și pregătirea necesară pentru tratarea cazurilor de executare silită în situația transmiterii copilului la părintele cu care a fost stabilit domiciliul. Însăși procedura de executare și comportamentul acestora, poate afecta starea psihologică a copilului. În cadrul discuțiilor cu administrația Uniunii Naționale a Executorilor Judecătorești s-a accentuat necesitatea conformării actelor administrative din domeniu, principiului

interesului superior al copilului și dezvoltării profesionale continue la acest subiect și domeniului drepturilor copilului.

O altă chestiune care a intrat în sfera preocupărilor Ombudsmanului Copilului a fost și este **respectarea drepturilor copiilor cu dizabilități**. În acest sens reiterează Recomandările efectuate în studiile tematice (Raportul tematic „Incluziunea socială a copiilor cu tulburări din spectru autist în Republica Moldova”⁴, Raportul special „Evaluarea situației copiilor plasați în casele internat pentru copii cu deficiențe mintale Orhei și Hâncești în proces de dezinstituționalizare”⁵, „Raportul cu privire la incluziunea socială a copiilor cu dizabilități senzoriale”⁶) și reamintește autorităților despre obligația pozitivă a statului de a oferi o protecție specială a copiilor cu dizabilități.

Menționăm că la acest compartiment o mare parte din **recomandările** Ombudsmanului Copilului sunt în atenția autorităților publice centrale de linie și se întreprind acțiuni pentru realizarea acestora, în special cu referire la asigurarea drepturilor copiilor cu tulburări din spectru autist.

În concluzia celor expuse în acest capitol, reiterez necesitatea de a unifica eforturile de către Ombudsman, autoritățile statului, organizații neguvernamentale și partenerii externi în întreprinderea măsurilor eficiente pentru asigurarea respectării drepturilor copilului, reieșind din interesul superior al copilului și ținând cont de opinia acestuia în toate chestiunile care îl vizează.

⁴ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/raport_tematic_autismul_0.pdf

⁵ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/raport_diz_2017_red_0.pdf

⁶ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/raport_copii_diz_0.pdf

DREPTUL LA VIAȚĂ, SUPRAVIEȚUIRE ȘI DEZVOLTARE

Dreptul copilului la viață și dezvoltare reprezintă obligația inerentă a statului de a asigura supraviețuirea și dezvoltarea copilului. Acesta își regăsește temeinicia juridică în cadrul articolul 6 al Convenției ONU cu privire la drepturile copilului⁷, care spre deosebire de alte mecanisme internaționale în domeniul protecției drepturilor omului stipulează nu doar obligația pozitivă a statului de a proteja viața persoanei și de a nu admite aplicarea pedepselor capitale dar, totodată, Convenția impune obligația Înaltelor Părți Contractante, de a **asigura** în toată măsura posibilului supraviețuirea și dezvoltarea copilului. În această ordine de idei, Ombudsmanul Copilului punctează că această obligațiune specifică, impune statului îndatorirea să întreprindă eforturi concrete întru asigurarea respectării simultane a tuturor drepturilor consacrate în Convenție.

La nivel național dreptul la viață și dezvoltare a copilului este garantat prin Constituția Republicii Moldova, articolul 24⁸ și Legea privind drepturile copilului nr. 338 din 15 decembrie 1994⁹, care în articolul 4 prevede obligația de a recunoaște dreptul copilului la viață și inviolabilitate fizică și psihică. Evidențiem faptul că legiuitorul în Legea 338/1994, a omis stipularea expresă în textul actului legislativ a prevederilor cu privire „asigurarea în toată măsura posibilului supraviețuirea și dezvoltarea copilului”. Astfel, se evidențiază o discrepanță între standardele internaționale și mecanismele naționale de protecție a drepturilor copilului.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului notează cu îngrijorare faptul că recomandările privind dreptul la viață a copilului, stipulate în Raportul privind respectarea drepturilor copilului în Republica Moldova în anul 2017¹⁰, nu au fost luate în considerare, de către autoritățile publice centrale și locale. De asemenea, Ombudsmanul Copilului notează faptul că statul nu a întreprins nici o acțiune cu privire la implementarea Recomandărilor Comitetului ONU pentru drepturile copilului cu privire la raportul periodic, combinat al patrulea și al cincilea al Republicii Moldova¹¹. În consecința celor relatate, situația privind respectarea dreptului copilului la viață, supraviețuire și dezvoltare nu a cunoscut modificări esențiale, iar situația la nivel național a rămas constantă.

În perioada anului 2018, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului

⁷ <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CRC.aspx>

⁸ http://lex.justice.md/document_rom.php?id=44B9F30E:7AC17731

⁹ <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=311654>

¹⁰ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/raport_copil_2017def.pdf

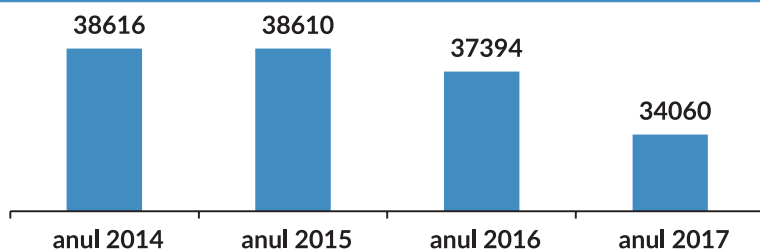
¹¹ https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/TreatyBodyExternal/Countries.aspx?CountryCode=MDA&Lang=EN

a analizat situația cu privire la respectarea dreptului la viață a copilului prin **prisma natalității și demografiei în Republica Moldova**. Problema dată a fost sesizată de Ombudsmanul Copilului încă de la începutul mandatului său și continuă să rămână o prioritate pe agenda sa. În urma monitorizării subiectului, au fost depistate următoarele aspecte problematice:

- Politici ineficiente în domeniul planificării familiei;
- Declinul economic și emigrarea populației cu vârsta cuprinsă între 16 și 35 de ani;
- Cuantumul alocației unice la nașterea copilului (5645 lei¹²), este prea mic și nu acoperă coșul minim de consum;
- Cuantumul alocației lunare pentru îngrijirea copilului, a persoanelor neasigurate, (540 lei¹³), net inferior necesităților zilnice pentru îngrijirea și creșterea copilului.

Apreciem efortul statului de a majora cuantumul a unor prestații sociale pentru copii și familii cu copii în anul 2019.

De asemenea menționăm că în conformitate cu ultimele date statistice natalitatea în Republica Moldova este într-o continuă descreștere¹⁴. Astfel dacă în perioada anilor 2014-2015 cifrele erau constante, aproximativ 38 de mii de copii se nășteau pe an, observăm că în anii imediați următori situația cunoaște un declin considerabil și ajunge să fie puțin peste 34 de mii în anul 2017. Deși la momentul elaborării Raportului privind respectarea drepturilor copilului în Republica Moldova în anul 2018, Biroul Național de Statistică nu a reușit să cumuleze datele pentru anul 2018, situația rămâne una nefavorabilă pentru statul nostru.

Sursa: Biroul Național de Statistică

Prin urmare, Republica Moldova rămâne în continuare a fi un stat neatractiv pentru tineri, din perspectiva de a crea o familie și de a concepe copii.

Ombudsmanul Copilului conchide că, în circumstanțele actuale, dacă autoritățile guvernamentale nu vor reuși să redreseze situația, conform

¹² <http://www.cnas.md/slidepageview.php?l=ro&idc=560&t=/Alte-prestatii-sociale/Indemnizatii/Indemnizatii-adresate-familiiilor-cu-copii/Indemnizatie-unica-la-nasterea-copilului/>

¹³ <http://www.cnas.md/slidepageview.php?l=ro&idc=560&t=/Alte-prestatii-sociale/Indemnizatii/Indemnizatii-adresate-familiiilor-cu-copii/Indemnizatie-unica-la-nasterea-copilului/>

¹⁴ <http://statbank.statistica.md/pxweb/pxweb/ro/20%20Populatia%20si%20procesele%20demografice/20%20Populatia%20si%20procesele%20demograficePOP030/POP030100.px/table/tableViewLayout1/?rxid=2345d98a-890b-4459-bb1f-9b565f99b3b9>

opinieii specialiștilor, în aproximativ 15-20 de ani Republica Moldova riscă să ajungă la o rată a populației îmbătrânite de circa 70% și consideră imperativ adoptarea unor politici în domeniul protecției: „drepturilor viitoarelor generații”. Teoria dată a fost lansată încă în perioada anului 2008 de către profesorul englez Marie-Claire Cordonier, în cadrul „World Future Council”¹⁵, unde aceasta menționa „obligativitatea protecției viitoarelor generații constituie o necesitate vitală a fiecărui stat în parte, dar și a societății internaționale per ansamblu. Astfel, în momentul în care vom asigura o sustenabilitate a serviciilor de protecție a dreptului la viață a copilului și a drepturilor conexe vom putea spera la continuitatea speciei umane ca gen”¹⁶.

În lumina celor enunțate Ombudsmanul Copilului încurajează autoritățile guvernamentale în crearea după caz, sau fortificarea politicilor existente în domeniul protecției viitoarelor generații. Pentru asigurarea unei dezvoltări durabile, este necesar îmbunătățirea calității vieții de care generațiile viitoare se vor putea bucura și, pe măsură ce adaptarea la stilul de viață durabil reunește, drepturile generațiilor viitoare, și bunăstarea lor trebuie să devină o necesitate primordială a autorităților/persoanelor de astăzi.

Un alt subiect problematic tratat de Avocatul Poporului pentru drepturile copilului din domeniul dreptului la viață în anul 2018 sunt **decesele copiilor de vârstă fragedă din cauza neglijenței părinților/reprezentanților legali sau altor persoane în grija cărora se află aceștia**. Anul 2018 a fost marcat de mai multe cazuri de deces al copiilor din cauza neglijenței părinților sau a persoanelor în grija cărora au rămas (copii înghețați în stradă, copii incendiați în locuințe, copii nou-născuți aruncați la tomberon, copii căzuți de la înălțime, etc.)¹⁷. Deși, Strategia de dezvoltare a abilităților și competențelor parentale există încă din 2016 (aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 1106 din 3 octombrie 2016)¹⁸, iar la data de 11 iunie curent, Ministerul Educației, Culturii și Cercetării mai înaintează un proiect de act normativ privind aprobarea Strategiei Naționale de Educație Parentală 2018-2025, situația nu a cunoscut modificări esențiale.

În contextul expus, Ombudsmanul Copilului accentuează ansamblul de probleme identificate:

- Insuficiența intervenției autorităților publice în scopul prevenirii și diminuării factorilor de risc major, inclusiv abuz de alcool/droguri, violență domestică, abuz față de copii, neglijarea obligațiilor părintești;
- Insuficiența serviciilor comunitare specializate;
- Insuficiența instituțiilor preșcolare în unele localități, inclusiv lipsa grupelor de creșă;

¹⁵ https://www.worldfuturecouncil.org/wp-content/uploads/2016/03/WFC_CISDL_2008_Selecting_Best_Policies_and_Law_for_Future_Generations.pdf

¹⁶ https://www.worldfuturecouncil.org/wp-content/uploads/2016/03/WFC_CISDL_2008_Selecting_Best_Policies_and_Law_for_Future_Generations.pdf

¹⁷ <http://www.jurnaltv.md/news/70d2635f78e659a5/neglijenta-parintilor-costa-vieti.html>

¹⁸ <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=366978>

- Insuficiența surselor sigure de venituri, precum și incapacitatea familiilor de stabilire a priorităților privind soluționarea problemelor identificate;
- Iresponsabilitatea unor familii/părinți față de viața propriilor copii;
- Insuficiența abilităților parentale în creșterea și educarea copiilor, gestionarea bugetelor familiale alocațiilor financiare de susținere din partea statului;
- Lipsa controlului din partea autorităților a cheltuirii banilor alocați.

Evidențiem faptul că în perioada anului 2018 numărul copiilor-victime a infracțiunilor prevăzute în Codul Penal, Cap. II „Infracțiuni contra vieții și sănătății persoanei”, este de 91 față de 23 din perioada anului 2017¹⁹.

De asemenea, Avocatul Popului pentru drepturile copilului constată o situație incertă, în privința acțiunilor prevăzute la art. 163 „Lăsarea în Primejdie” din Codul Penal. Astfel de dosare rar ajung să fie examinate de instanțele de judecată datorită gradului de afinitate dintre infractor și reprezentantul victimei, totuși, Ombudsmanul Copilului nu consideră că înăsprirea normelor existente va duce la redresare situației actuale. În circumstanțele create Ombudsmanul Copilului consideră că doar educarea continuă, eradicarea iresponsabilității parentale și diminuarea fenomenului consumului abuziv de alcool și/sau substanțe narcotice și a fenomenului „copiii nasc copii”, va modifica spre bine situația actuală.

În accentuarea celor enunțate, Avocatul Popului pentru drepturile copilului atrage atenția autorităților publice asupra necesității revizuirii sistemului de protecție a copiilor, în special în privința copiilor de vârstă fragedă, pentru a putea preveni pe viitor situațiile respective. Ombudsmanul Copilului încurajează statul în consolidarea continuă a politicilor de protecție a drepturilor copilului pe segmentul dreptului la viață, supraviețuire și dezvoltare a copilului și totodată, reamintește autorităților publice centrale și locale din domeniul protecției drepturilor copilului că în conformitate cu prevederile Comentariului General nr. 14 (2013) al Comitetului ONU pentru drepturile copilului²⁰, obligațiunea respectării interesului superior al copilului rezidă în respectarea cumulativă a tuturor drepturilor consacrate în Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, dar în deosebi a dreptului la viață, supraviețuire și dezvoltare a copilului.

Un alt aspect abordat la acest compartiment este **respectarea dreptului la viață, a copilului născut prematur**. Conform datelor statistice nașterile premature sunt în mediu în jurul la 2000 anual, ceea ce reprezintă 7% din totalul de nașteri²¹. Astfel, Avocatul Popului pentru drepturile copilului în parteneriat cu Asociația Obștească „Vitae” a organizat o Conferință nați-

¹⁹ <http://politia.md/ro/advanced-page-type/rapoarte-si-evaluari?page=3>

²⁰ https://tbinetnet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?Lang=en&Tre-atylD=5&DocTypeD=11

²¹ <http://ombudsman.md/news/fiecare-copil-are-dreptul-la-cea-mai-buna-stare-de-sanatate-si-a-beneficia-de-servicii-medicale-de-inalta-calitate-tratament-si-recuperare/>

onală „Prematuritatea în Republica Moldova, provocări și oportunități”²², în scopul analizei situației existente și identificarea soluțiilor pertinente.

Aspecte problematice identificate sunt următoarele:

- Insuficiența profesioniștilor cu specializare în domeniul acordării de asistență medicală calificată copiilor născuți prematur;
- Repartizarea neuniformă a medicilor de familie și pediatriilor pe întreg teritoriul Republicii Moldova;
- Subaprecierea stării copilului și spitalizarea tardivă;
- Sistemul de prevenție timpurie slab dezvoltat;
- Lipsa conlucrării între serviciul de intervenție timpurie cu specialiștii de protecție socială din teritoriu.

Ombudsmanul Copilului reiterează că dreptul copilului la viață și accesul la servicii calitative de sănătate și disponibilitatea acestora, indiferent de perioada apariției lui pe lume, este o obligațiune primordială care urmează a fi implementată de stat și monitorizată de instituțiile naționale din domeniul protecției dreptului omului/copilului. De asemenea, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului reamintește autorităților publice de resort Recomandările stipulate în Raportul tematic privind „Respectarea Drepturilor Omului în prestarea serviciilor de asistență medicală prespitalicească din Republica Moldova (2016)”²³, prin care s-a făcut referire **la starea precară a dotării ambulanțelor cu echipamente predestinate copiilor și în special a nou-născuților.**

În concluzia celor enunțate *supra*, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului prezintă următoarele

RECOMANDĂRI:

- Fortificarea respectării principiului interesului superior al copilului în asigurarea respectării dreptului la viață a copilului;
- Sporirea cunoștințelor familiilor și comunității cu privire la semnele de pericol pentru viața și sănătatea copilului;
- Crearea/fortificarea serviciilor de planificare familială și de formare a abilităților parentale pentru creșterea și educarea copiilor;
- Implementarea standardelor minime de calitate pentru serviciile de intervenție timpurie;
- Asigurarea realizării screeningului prenatal;
- Dezvoltarea serviciilor medicale de calitate prin asigurarea instituțiilor medicale cu echipament adecvat și instruirea continuă a personalului medical;
- Modificarea politicilor și cadrului legal prietenos creării familiei.

²² <http://ombudsman.md/news/fiecare-copil-are-dreptul-la-cea-mai-buna-stare-de-sanata-te-si-a-beneficia-de-servicii-medicale-de-inalta-calitate-tratament-si-recuperare/>

²³ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/raport_respectarea_drepturilor_2016_site_1_0.pdf

Protejarea dreptului copilului la sănătate (articolul 24 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului), rămâne prioritate pentru activitatea Avocatului Poporului pentru drepturile copilului. Ombudsmanul Copilului consideră că fiecare copil indiferent de statutul social sau oricare alt criteriu trebuie să aibă acces la cele mai înalte standarde de sănătate. Nici un copil nu trebuie să sufere sau să moară pentru că este sărac sau pentru că nu poate beneficia de serviciile medicale specializate. La nivel național dreptul la sănătate a copilului este garantat de o multitudine de acte legislative începând cu Constituția Republicii Moldova (art. 36)²⁴, Legea nr. 338 din 15 decembrie 1994 privind drepturile copilului (art. 4)²⁵, Legea nr. 411-XIII din 28 martie 1995 ocrotirii sănătății etc.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului evidențiază faptul că standardele naționale în domeniul ocrotirii sănătății corespund în mare parte standardelor internaționale din domeniu. Totodată denotă faptul că autoritățile publice centrale și locale nu au ținut cont de recomandările stipulate în Raportul privind respectarea drepturilor copilului în Republica Moldova în anul 2017 astfel, situația pe segmentul respectării dreptului la sănătate nu a suferit modificări esențiale. De asemenea, Ombudsmanul Copilului notează că statul rămâne restant în privința implementării Recomandărilor Comitetului ONU pentru drepturile copilului cu privire la raportul periodic, combinat al patrulea și al cincilea al Republicii Moldova²⁶.

Analizând situația respectării dreptului la sănătate a copilului, prin prisma evenimentelor care au avut loc în acest domeniu în perioada anului 2018, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului constată o problemă legată de implementarea prevederilor articolelor 3 și 24 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului.

Reamintim că respectarea **principiului interesului superior al copilului** este prioritar în protecția dreptului la sănătate. Astfel, Ombudsmanul Copilului constată o înțelegere eronată a principiului dat de către angajații din domeniu sănătății.

În urma monitorizării efectuate de către angajații Oficiului Avocatului Poporului și în urma consultării opiniei copiilor în cadrul forumurilor naționale ale copiilor, s-au constatat următoarele carențe:

- Implicarea slabă a copilului în procesul decizional cu privire la tratament și/sau preparatele administrate;

²⁴ http://lex.justice.md/document_rom.php?id=44B9F30E:7AC17731

²⁵ <http://lex.justice.md/viewdoc.php?id=311654&lang=1>

²⁶ https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/TreatyBodyExternal/Countries.aspx?CountryCode=M-DA&Lang=EN

- Consultarea în exclusivitate a opiniei părinților cu privire la tratament și/sau procedurile administrate;
- Intimidarea copiilor, în special în situațiile când problema de sănătate ține de zonele intime ale corpului.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului reamintește autorităților de resort faptul art. 3 alin. (1) din Convenție prevede obligația instituțiilor publice și private, a instanțelor judecătorești, a instituțiilor medicale și sociale, a autorităților administrative și a organismelor legislative să se asigure că interesele copilului sunt evaluate și luate ca primă atenție în toate acțiunile care afectează copiii. Acest principiu trebuie respectat în toate **deciziile legate de sănătate**. Ombudsmanul subliniază faptul că interesul superior al copiilor, ar trebui să se bazeze pe nevoile lor fizice, emoționale, sociale și educaționale, vârstă, sex, relații cu părinții și îngrijitorii, familia și mediul lor social și de asemenea, deciziile trebuie luate doar după ce au fost auzite opiniile lor în conformitate cu articolul 12 al Convenției ONU.

Ombudsmanul Copilului îndeamnă autoritățile să plaseze interesele copiilor în centrul tuturor deciziilor care le afectează sănătatea și dezvoltarea, inclusiv alocarea de resurse, dezvoltarea și punerea în aplicare a politicilor și intervențiilor care afectează factorii determinanți care stau la baza sănătății lor. De asemenea este imperativ a sublinia importanța interesului superior al copilului ca bază pentru luarea deciziilor cu privire la acordarea, reținerea sau încetarea tratamentului pentru toți copiii. Statul trebuie să elaboreze proceduri și criterii pentru a oferi îndrumare lucrătorilor din domeniul sănătății în vederea evaluării intereselor superioare ale copilului în domeniul sănătății și alte domenii cu care se interacționează în momentul administrării tratamentului sau efectuării unor investigații.

Discuțiile cu copiii privind starea sănătății facilitează dezvoltarea unui mod de viață sănătos.

Cu referință la Comentariul general nr. 4 (2003)²⁷ al Comitetului ONU pentru drepturile copilului Avocatul Poporului pentru drepturile copilului specifică suplimentar importanța **interesului superior al copilului de a avea acces la informații adecvate** privind problemele de sănătate. O atenție deosebită trebuie acordată anumitor categorii de copii, inclusiv copii și adolescenți cu dizabilități psihosociale. Atunci când se ia în considerare spitalizarea sau plasarea într-o instituție, această decizie ar trebui luată în conformitate cu principiul interesului superior al copilului, înțelegându-se în primul rând că este în interesul tuturor copiilor cu dizabilități să fie îngrijiți, pe cât posibil, în comunitate într-un cadru familial și, de preferință, în propria familie, cu sprijinul necesar pus la dispoziția familiei și a copilului.

Pe parcursul perioadei raportate Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a analizat și situația privind **vaccinarea copiilor**. Este necesar de precizat și de amintit că problema asigurării dreptului la sănătate în contextul asigurării obligativității vaccinării copiilor, a fost abordată de către

²⁷ https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?Lang=en&TreatyID=5&DocTypeID=11

Ombudsmanul Copilului în cadrul Raportului privind respectarea drepturilor copilului în Republica Moldova în 2017²⁸.

În anul 2018 această problemă a fost readusă în atenția Ombudsmanul Copilului de către părinții care invocau un șir de probleme cum ar fi: neinformarea părinților despre faptul că, copiii urmează a fi vaccinați și, respectiv, copiii au fost vaccinați fără acordul lor; vaccinarea copiilor în spații inoportune procedurii de vaccinare, lipsa controlului stării sănătății copilului prevaccinare și postvaccinare, etc.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului reamintește autorităților publice de linie că astfel de abateri au un impact negativ asupra sănătății copiilor și generează atitudinea reticentă a părinților față de vaccinare.

Ombudsmanul Copilului reafirmă poziția sa privind vaccinarea obligatorie a copiilor și indică asupra obligativității părinților de a asigura vaccinarea copiilor și obligativității autorităților publice de a asigura calitatea vaccinului, cât și a respectării cu severitate a condițiilor medico-sanitare a procesului de vaccinare.

Această opinie a fost susținută public în cadrul ședinței Comisiei parlamentare sănătate, protecție socială și familie, cât și în cadrul ședinței Curții Constituționale din 30 octombrie 2018 unde s-a examinat controlul constituționalității art. 52 alin. (6) din Legea nr. 10 din 3 februarie 2009 privind supravegherea de stat a sănătății publice și a pct. 21 subpct. 1) lit. e) din Programul național de imunizare pentru anii 2016-2020, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 1113 din 6 octombrie 2016). Onorata Curte emite Hotărâre²⁹ prin care recunoaște constituționale normele contestate, astfel recunoscând obligativitatea vaccinării.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului punctează următoarele aspecte:

- Vaccinarea copilului este o acțiune efectuată în scopul protecției drepturilor copilului astfel, urmând spiritul Convenției ONU cu privire la drepturile copilului, un drept nu ar trebui să lezeze celelalte drepturi consacrate în aceasta;
- Autoritățile naționale din domeniul sănătății urmează să fortifice acțiunile calitative de informare în masă a populației privind beneficiile și reacțiile adverse, de pe urma administrării vaccinurilor;
- Refuzul părinților de a vaccina copii nu ar trebui să influențeze asupra dreptului la educație a copilului;
- În situațiile de extremă necesitate (epidemie/pandemie), autoritățile naționale trebuie să asigure în măsura posibilităților continuitatea tuturor drepturilor consacrate în Convenția ONU cu privire la drepturile copilului.
- În această ordine de idei statul trebuie să identifice un mecanism viabil de a asigura respectarea dreptului la educație a copiilor nevaccinați.

²⁸ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/raport_copil_2017def.pdf

²⁹ <http://www.constcourt.md/>

În perioada anului 2018 Avocatul Poporului pentru drepturilor copilului a continuat să monitorizeze respectarea dreptului la sănătate al copiilor **care suferă de boli rare**. O boală rară este considerată orice maladie care afectează mai puțin de 1 din 2000 de persoane. În prezent sunt recunoscute aproximativ 6000-6000 de boli rare, iar circa 350 mln. de oameni de pe glob suferă de aceasta³⁰. Circa 75 de % din persoane diagnosticate cu boli rare, sunt copii.

Potrivit datelor Organizației Mondiale a Sănătății, în țările Uniunii Europene sunt 36 de milioane de oameni care suferă de boli rare. De asemenea, potrivit informațiilor oficiale oferite de Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale³¹, în Republica Moldova este stabilită **Lista Bolilor Rare**, gestionată de Centrul de Sănătate a Reproduserii și Genetică Medicală din cadrul Institutului Mamei și Copilului³², fiind completată în funcție de cazistica. Numărul total al pacienților incluși în Lista bolilor Rare aflați în evidența Centrului, constituie 800 pacienți, cu peste 20 de afecțiuni clinice. Totuși, conchidem că numărul copiilor care suferă de o boală genetică rară nu se cunoaște, deoarece mulți dintre ei sunt diagnosticați peste hotarele țării și familia acoperă în totalitate necesitățile medicale și de abilitare.

Concomitent, din lista maladiilor recunoscute ca boli rare, oferită de către MSMPs, rezultă că în anul 2018, în Republica Moldova erau identificate 1370 cazuri de maladii rare³³. Este regretabil faptul că MSMPs nu a putut să ne ofere date dezagregate referitoare la copii, numărul acestora diagnosticați cu boli rare și tratamentul de care beneficiază, ceea ce indică o atenție insuficientă față de acest domeniu. De menționat că diagnosticarea bolilor rare la copii în Republica Moldova constituie o problemă majoră pentru asigurarea dreptului la ocrotirea sănătății.

În urma monitorizării efectuate, Ombudsmanul Copilului a constatat următoarele carențe în acest domeniu:

- Lipsa sistemului de date, inclusiv dezagregat pe copii;
- Sistemul de diagnosticare preventivă slab dezvoltat;
- Numărul personalului abilitat scăzut, în special în regiunile rurale ale țării;
- Lipsa serviciilor sociale dezagregate pe tipul de dizabilitate/afecțiuni, inclusiv pentru abilitarea copiilor cu boli rare;
- Lipsa totală sau parțială a aparatelor pentru diagnosticarea prenatală RETT a familiilor cu risc sporit;

Ombudsmanul Copilului a examinat câteva cazuri în care a fost invocată încălcarea dreptului la ocrotirea sănătății, prin neacordarea tratamentului personalizat în cazul unei boli rare. În anul 2018, pentru tratamentul pacienților cu boli rare, MSMPs a alocat din buget suma de 12 710 mii lei³⁴, ceea ce constituie o sumă foarte mică, raportată fiind la numărul de

³⁰ <http://www.euro.who.int/en/countries/republic-of-moldova>

³¹ <https://msmps.gov.md/>

³² <https://www.mama-copilul.md/>

³³ <https://msmps.gov.md/>

³⁴ <https://msmps.gov.md/>

cazuri identificate. Totodată, trebuie de luat în considerație calitatea vieții familiilor cu copii diagnosticați cu boli rare, întrucât acestea sunt puse în situația de a procura din cont propriu medicația necesară, consumabilele, ș.a. În cazul bolilor rare doar 5% din ele pot fi susținute medicamentos sau prin alimentație specială, în rest, 95 la sută sunt simptomatice și necesită intervenții de abilitare. În opinia părinților, autoritățile trebuie să atragă o atenție sporită incluziunii sociale și educaționale a acestor copii.

În rezultatul investigării acestui aspect, Ombudsmanul Copilului a sesizat o implicare redusă în diagnosticarea, tratamentul și îngrijirile oferite copiilor care suferă de boli rare. Cu alte cuvinte, bolile rare în Republica Moldova sunt în mare măsură lipsite de tratament, recunoaștere, îngrijire adecvată și incluziune socială.

S-a constatat totodată și faptul că medicii de familie, nu sunt suficient de bine pregătiți, pentru a depista la timp simptomele unei boli rare, iar diagnosticarea tardivă a acestor maladii, duce chiar și la dizabilitate severă, ceea ce implică alte costuri din partea statului.

De cele mai multe ori, copiii sunt diagnosticați cu o boală rară, târziu și în afara țării, la clinicele private de peste hotare, copiii cu boli genetice rare rămân în afara întregului sistem de protecție a drepturilor copilului din Republica Moldova.

În contextul situației prezentate, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului prezintă următoarele

RECOMANDĂRI:

- MSMPs va reevalua politica financiară pe segmentul diagnosticării bolilor rare;
- Prestarea unor servicii calitative copiilor cu boli genetice rare prin instruirea profesioniștilor din sfera medicală și educație;
- Suport în instruirea părinților în terapii și îngrijirea propriilor copii;
- Ministerului Educației, Culturii și Cercetării va asigura respectarea dreptului la educație a copiilor nevaccinați prin aplicarea formelor alternative de educație;
- Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale să intensifice campaniile de promovare a imunizării, în scopul convingerii părinților aspra beneficiilor vaccinării;
- Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, prin instituțiile de resort subordonate, va asigura monitorizarea în perioadele pre și post vaccinare a copiilor;
- Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale va fortifica mecanismul de informare a populației astfel asigurând dreptul pacientului la informare;
- Părinților copiilor care nu sunt vaccinați Ombudsmanul Copilului le reamintește despre obligația prioritară a acestora de a asigura dreptul copilului la sănătate și educație.

DREPTUL LA EDUCAȚIE

Dreptul la educație este un drept universal, recunoscut fiecărei persoane, indiferent de vârstă, limbă, origine socială sau etnică ori alt statut. Dreptul copilului la educație înseamnă dreptul copilului de a avea acces la învățământ garantat de stat care să îi asigure dezvoltarea plină a personalității, a vocațiilor și aptitudinilor acestuia.

Odată cu ratificarea Convenției ONU pentru drepturile copilului, Republica Moldova și-a asumat o serie de obligații pozitive. Este datoria statului de a crea un sistem educațional generalizat, pe care în mod continuu să-l dezvolte și să-l susțină. Accesul persoanelor la educație impune statului obligația de a furniza gratuit acest serviciu, în anumite limite și standarde prescrise distinct pentru fiecare nivel de educație.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului notează că este îndatorirea statului de a crea condiții pentru a asigura toți copii cu studii de calitate, indiferent de criteriile sociale.

Dreptul la educație este consacrat în art. 28 și 29 al Convenției ONU cu privire la drepturile copilului³⁵, care, pe lângă asigurarea obligatorie a învățământului primar, prevede întreprinderea de măsuri pentru încurajarea frecventării cu regularitate a școlii și reducerea abandonului școlar.

Dreptul la educație la nivel național își găsește reglementarea în art. 35 din Constituția Republicii Moldova „Dreptul la învățătură este asigurat prin învățământul general obligatoriu, prin învățământul liceal și prin cel profesional, prin învățământul superior, precum și prin alte forme de instruire și de perfecționare.”³⁶, în prevederile articolului 13 din Codul Educației³⁷ „Învățământul obligatoriu începe cu grupa pregătitoare din învățământul preșcolar și se finalizează cu învățământul liceal sau învățământul profesional tehnic secundar și post-secundar” și articolului 2 din Legea privind drepturile copilului³⁸. Statul garantează fiecărui copil dreptul la un nivel de viață adecvat dezvoltării sale fizice, intelectuale, spirituale și sociale. Statul întreprinde acțiuni în vederea acordării de ajutor părinților, precum și altor persoane responsabile de educația și dezvoltarea copiilor”.

Ombudsmanul Copilului reiterează că problemele abordate în Raportul privind respectarea drepturilor copiilor pentru anii precedenți (2016, 2017) rămân actuale, fiind abordate insuficient de către instituțiile de resort, fără a fi identificate soluții și lipsind rezultatele sesizabile ale acestor soluții.

În perioada raportată, Ombudsmanul Copilului a avut în vizor respec-

³⁵ https://www.unicef.org/moldova/ro/CRC_RO.pdf

³⁶ http://lex.justice.md/document_rom.php?id=44B9F30E:7AC17731

³⁷ <http://lex.justice.md/md/355156/>

³⁸ <http://lex.justice.md/viewdoc.php?id=311654&lang=1>

tarea dreptului la educație prin prisma calității educației de nivelul 0 și anume educației ante-preșcolare; fenomenului violenței în instituțiile educaționale; accesul copiilor din școlile auxiliare la exercitarea dreptului la educație și la condițiile de igienă și sanitație în școli.

Educația antepreșcolară este primul segment component al educației timpurii sau educației de nivelul 0.

Pe parcursul anului 2018 Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a fost sesizat de către părinții, ai căror copii frecventează instituțiile de educație timpurii private (în continuare grădinițe private) din raza municipiului Chișinău, aceștia s-au declarat nemulțumiți de calitatea serviciilor educaționale, lipsa calificării cadrelor didactice și colectarea sumelor de bani, fără a fi eliberate bonuri fiscale.

În temeiul acestor sesizări, Ombudsmanul Copilului a solicitat Direcției Generale Educație Tineret și Sport și Ministerului Educației Culturii și Cercetării informația privitor la numărul grădinițelor private din raza municipiului Chișinău și temeiul juridic de înființare și funcționare a instituțiilor de educație timpurie mixtă și privată. Potrivit răspunsului parvenit: „DGETS nu a coordonat înființarea sau reorganizarea nici a unei instituții timpurii private. În rezultatul acțiunilor întreprinse pentru punerea în aplicare a Codului Educației, s-a constatat: entitățile private care își desfășoară activitatea cu copii de la 0-7 ani nu sunt înființate și înregistrate ca instituții prestatoare de servicii educaționale. Astfel, DEGTS organ local de specialitate în domeniul învățământului nu deține deciziile organelor de resort privind crearea entităților ce nu sunt din domeniul educației.”³⁹

În cadrul examinării subiectului ce ține de funcționarea grădinițelor private au fost depistate următoarele lacune:

- **Lipsa cadrului juridic care să reglementeze procedura de instituire, înregistrare sau/și funcționare a entităților juridice private prestatoare de servicii educaționale.** Menționăm că din anul 2010 procedura de acreditare și evaluare a grădinițelor private a fost suspendată. Până la intrarea în vigoare a Codul Educației acreditarea instituțiilor de învățământ erau guvernate de Legea cu privire la evaluarea și acreditarea instituțiilor de învățământ din R. Moldova⁴⁰ și Legea privind aprobarea Regulamentului de evaluare și acreditare a instituțiilor de învățământ⁴¹, abrogate odată cu intrarea în vigoare a Codului Educației. Totodată, prevederile Codului Educației în articolele 21 și 23 stabilesc regulile de înființare, reorganizare și lichidare a instituțiilor de învățământ general din domeniul public, situația celor din domeniu privat fiind incertă, acte normative relevante domeniului nefiind adoptate.

- **Imposibilitatea de verificare și monitorizare a procesului educațional în grădinițe private;** Procesul educațional se realizează în baza documen-

³⁹ Răspunsul la solicitarea de informație OAP, scrisoarea DGETS nr. 0118/4578 din 20.12.2018

⁴⁰ <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=311564>

⁴¹ <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=311665&lang=1>

telor de politici din domeniul educației timpurii obligatorii pentru toate tipurile de instituții educaționale, adoptate de către MECC⁴², fondatorii grădinițelor private deseori limitează sau interzic accesul persoanelor competente din sistemul educațional întru verificarea calității serviciilor educaționale prestate. În baza celor expuse mai sus, constatăm că politica statului în domeniul educației timpurii și actele normative în vigoare nu sunt respectate, iar calitatea serviciilor educaționale nu poate fi verificată sau monitorizată.

- **Personalul angajat în cadrul instituțiilor educației timpurii;** Lipsa controlului din partea autorităților din domeniul educațional asupra personalului angajat în grădinițe private, și anume asupra cadrelor didactice.

La momentul actual nu se cunoaște numărul grădinițelor private, respectiv nu se cunoaște numărul cadrelor didactice sau al persoanelor care sunt angajate în calitate de cadru didactic și criteriile după care sunt angajate, administratorii grădinițelor private sub formă de societate cu răspundere limitată, asociație obștească având libertatea să angajeze după propriul plac. Incertitudinea personalului angajat în postura de cadre didactice și a persoanelor care interacționează direct cu copii este generată de lipsa cadrului normativ și controlului din partea Agenției Naționale de Asigurare a Calității în Educație și Cercetare, Ministerului Educației Culturii și Cercetării și organului local de specialitate din domeniul învățământului.

Violența în școli

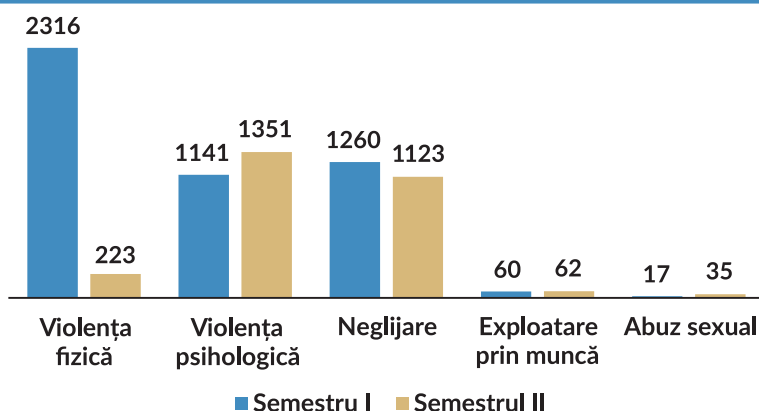
Pe parcursul anului 2018 Ombudsmanul Copilului a fost solicitat de către părinți și elevi de mai multe ori, pentru a interveni în soluționarea presupuselor cazuri de violență, abuz sau neglijență petrecute în instituțiile de învățământ. Ca și în anii precedenți, acte de violență se comit între elev-elev, profesor-elev, elev-profesor. Dintre formele cel mai des sesizate au persistat violența comisă de către cadrele didactice față de elevi.

Amploarea fenomenului de violență a arătat că școala este în prezent scena unor frecvente situații de violență, formele de manifestare a violenței fiind variate. Cele mai importante cauze ale violenței în școală includ, pe lângă factorii familiali, socio-economici sau individuali și o serie de cauze școlare. Lipsa unui nivel adecvat de conștientizare a pericolului violenței în rândurile elevilor, a unor strategii didactice și/sau decizii manageriale eficiente, informarea defectuoasă despre obligațiile instituției de învățământ, a cadrelor didactice, personalului auxiliar, elevilor, părinților. Nu se cunoaște sau este ignorată procedura privind înregistrarea, examinarea și raportarea presupuselor cazuri de abuz și neglijență, fapt care plasează unele instituții educaționale în situația de a nu fi capabile să prevină și să combată manifestările de violență determinate de anumiți factori extrașcolari.

⁴² https://mecc.gov.md/sites/default/files/ro_standarde_reeditare.pdf
https://mecc.gov.md/sites/default/files/educatia_timpurie.pdf
https://mecc.gov.md/sites/default/files/ghid_cor3.pdf

Conform datelor prezentate de către MECC, în raportul pentru semestrul I al anului de studii 2017-2018 (septembrie – decembrie 2017) privind cazurile suspecte și confirmate de violență, neglijare, exploatare și trafic a copilului, au fost identificate în total – 4794 cazuri, inclusiv violență fizică – 2316; violență psihologică – 1141; abuz sexual – 17; neglijare – 1260; exploatare prin muncă – 60 sesizări⁴³.

Pe parcursul lunilor ianuarie – mai 2018, angajații din sistemul educațional au raportat 4802 cazuri de violență asupra copilului care au avut loc în familie, școală sau în alte locuri și servicii din comunitate. Raportul generalizat pentru semestrul II al anului de studii 2017-2018 privind cazurile raportate de violență asupra copilului, cele mai multe cazuri, se referă la violența emoțională – 1351, altele – 223 la violența fizică, iar 1123 – la neglijare. De asemenea, au fost semnalate 62 de cazuri de exploatare prin muncă și 35 de cazuri de abuz sexual. În aceeași perioadă, fiecare al 5-lea caz a fost referit organelor cu atribuții în protecția drepturilor copilului, fiind suspectat sau identificat drept caz grav de abuz⁴⁴.

În opinia Ombudsmanului Copilului, creșterea numărului cazurilor de violență și abuz față de copii, identificate/înregistrate de către angajații din sistemul educațional și/sau raportate autorităților tutelare locale, inclusiv în adresa sa, se explică prin faptul că managerii instituțiilor și responsabili de prevenirea și protecția copiilor față de violență și abuz din toate instituțiile de învățământ general și profesional tehnic au beneficiat de mai multe formări profesionale în domeniu, care au determinat sporirea responsabilității și abilităților.

Procedura de identificare și raportare a cazurilor de violență de către angajații instituțiilor de învățământ face parte dintr-o strategie complexă de prevenire și combatere a violenței față de copii. Profesorii și directorii instituțiilor de învățământ au obligația să sesizeze autoritățile tutelare și alte instituții ale statului, atunci când un copil este în situație de risc.

⁴³ <https://mecc.gov.md/ro/content/astazi-este-marcata-ziua-internationala-nonviolentei-scoala>

⁴⁴ <https://mecc.gov.md/ru/node/6839>

Actele normative sectoriale care conțin prevederi referitoare la protecția copilului, prevenirea și combaterea violenței în instituțiile educaționale asupra copilului și în a căror bază acționează angajații instituțiilor educaționale sunt: Codul Educației, Strategia de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 „Educația-2020”, Strategia intersectorială de dezvoltare a abilităților și competențelor parentale pentru anii 2016-2022; Regulamentul privind comunicarea între instituțiile de învățământ și mass-media în cazurile care se referă la copii, aprobat prin Ordinul Ministerului Educației nr. 60 din 07 februarie 2004, Ordinul Ministerului Educației nr. 77 din 22 februarie 2013 privind Procedura de organizare instituțională și de intervenție a lucrătorilor instituțiilor de învățământ în cazurile de abuz, neglijare, exploatare și trafic al copilului⁴⁵ care specifică în mod minuțios procedura de intervenție, adresare și monitorizare a tuturor lucrătorilor din instituțiile de învățământ nu doar a cadrelor didactice. La fel, Ordinul Ministerului Educației nr. 858 din 23 august 2013 vine în ajutor instituțiilor școlare prin Metodologia de aplicare a Procedurii de organizare instituțională și de intervenție a lucrătorilor instituțiilor de învățământ preuniversitar în cazurile de abuz, neglijare, exploatare, trafic al copilului⁴⁶, Hotărârea Guvernului R. Moldova nr. 270 din 08.04.2014 cu privire la aprobarea Instrucțiunilor privind mecanismul intersectorial de cooperare pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistența și monitorizarea copiilor victime și potențiale victimele violenței, neglijării, exploatării și traficului⁴⁷, cu toate acestea lucrătorii din sistemul educațional nu cunosc actele normative indicate de mai sus, fie le cunosc și nu știu cum să le aplice, efectul acestora fiind minim.

Amintim că statul, conform prevederilor articolului 19 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, și-a asumat obligația de a întreprinde toate măsurile legislative, administrative, sociale și educative pentru a proteja copii de orice formă de violență, vătămare sau de abuz fizic sau mintal, de abandon sau neglijență. Obligația statului de a ocroti inviolabilitatea persoanei copilului, protejându-l de orice formă de exploatare, discriminare, violență fizică și psihică se stipulează și în prevederile art. 135 din Codul Educației și art. 6 din Legea privind drepturile copilului. Mai mult ca atât, Comitetul ONU pentru Drepturile Copilului în Observațiile finale indică obligațiile statului: „Să consolideze implementarea mecanismului de cooperare intersectorială în domeniul identificării, evaluării, referirii, asistenței și monitorizării copiilor victime și potențiale victime ale violenței, neglijării, exploatării și traficului, aprobat în 2014, prin asigurarea resurselor umane, tehnice și financiare adecvate”.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului consideră că per general

⁴⁵ http://www.drepturilecopilului.md/files/Ordinul_77_al_ME_si_Procedura.PDF

⁴⁶ http://spc.psihologie.md/wp-content/uploads/2016/03/8_metodologie_de_aplicare_a_procedurii_educatie_ro.pdf

⁴⁷ <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=352587&lang=1>

cadrul normativ din domeniul protecției copilului față de abuz și violență este bun, însă reticențe se constată la implementarea acestuia. Actorii implicați în prevenirea și protecția copilului împotriva violenței, parte a mecanismului intersectorial nu au abilitățile necesare de identificare și asigurare a măsurilor de protecție și suport, circumstanțe care reduc eficiența intervenției acestora. De asemenea, se face resimțită lipsa serviciilor de reabilitare a victimelor, drept garantat prin art. 39 a Convenției⁴⁸ „Statele părți vor lua toate măsurile corespunzătoare pentru a facilita recuperarea fizică și psihologică și reintegrarea socială a copiilor, victime ale unei forme de neglijență, exploatare sau abuz, de tortură sau pedeapsă ori tratamente crude, inumane sau degradante ori victime ale unui conflict armat. Readaptarea și reintegrarea se va desfășura în condiții care favorizează sănătatea, respectul de sine și demnitatea copilului” și a abuzatorilor.

Alt factor care împiedică eradicarea fenomenului violenței în școli este **lipsa psihologului în instituții** sau/și implicarea superficială a acestuia unde există. Au fost identificate școli care dispun de unitatea de psiholog în instituții dar acesta fie nu intervine deloc în reabilitarea psihologică a abuzatorilor și abuzaților, fie se implica parțial, nefiind luate măsurile necesare pentru restabilirea unui climat psihologic adecvat. Ombudsmanul Copilului notează că aplicarea incompletă/defectuoasă a prevederilor Instrucțiunilor privind mecanismul intersectorial de cooperare pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistența și mobilizarea copiilor victime și potențiale victime ale violenței, neglijării, exploatării și traficului aprobate prin Hotărârea nr. 270 din 08.04.2014 de către actorii responsabili, menținerea cadrelor didactice care au aplicat violență asupra elevilor în sistemul educațional contrar prevederilor legale, precum și eliberarea acestor din funcție, fără a fi aplicate normele corecte din Codului Muncii, sunt factorii care favorizează dezvoltarea fenomenului violenței și sporesc neîncrederea părinților și elevilor în aceea că școala este locul prietenos copiilor, sigur pentru viață și sănătate.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a constatat la acest compartiment și indiferența managerilor instituțiilor de învățământ față de cazurile de violență și abuz în cadrul instituțiilor pe care le conduc. Majoritatea situațiilor rămân nerezolvate, mai grav, sunt considerate firești.

Practica arată că angajatorii instituțiilor educaționale la eliberarea cadrelor didactice aplică prevederile alineatului (1) a art. 85 din Codul Muncii „Salariatul are dreptul la demisie – desfacere a contractului individual de muncă, din proprie inițiativă, anunțând despre aceasta angajatorul, prin cerere scrisă, cu 14 zile calendaristice înainte” contrar prevederilor art. 86, alin. 1, lit. (n) care prevede concedierea acestuia pentru „aplicarea, chiar și o singură dată, de către un cadru didactic a violenței fizice sau psihice față de discipoli”.

⁴⁸ https://www.unicef.org/moldova/ro/CRC_RO.pdf

În scopul prevenirii fenomenului violenței și promovării protecției și respectării tuturor drepturilor copiilor, Ombudsmanul Copiilor a organizat două mese rotunde cu participarea elevilor din zona nord: Edineț, Briceni, Soroca, Drochia, Bălți, Soroca, Ocnița, Telenesti, precum și a elevilor din UTA Găgăuzia: Congaz, Chirsova, Dizghingea, Tomai, Avdarma, cu tema „Acțiuni specifice privind prevenirea violenței în școli și reintegrarea copiilor neșcolarizați în instituțiile de învățământ”.

De asemenea, pe parcursul anului au fost desfășurate multiple activități de informarea elevilor cu tematica „Formele violenței și cum ne protejăm”.

Accesul la educație a copiilor cu necesități speciale

Un alt aspect deficient în realizarea dreptului la educație aflat în vizorul Ombudsmanului Copiilor a fost accesul copiilor din școlile auxiliare la învățământul obligatoriu garantat de stat, obligație pozitivă asumată de Republica Moldova odată cu ratificarea Convenției ONU cu privire la drepturile copilului, de „a asigura învățământul primar obligatoriu și gratuit pentru toți.”

Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului a examinat cererea depusă de către părinții copiilor care frecventează școlile auxiliare nr.6 și 7 și de către reprezentanții Centrului de Asistență Juridică pentru Persoane cu Dezabilități. Petenții invocau că elevilor care sunt înmatriculați la studii, în școlile auxiliare li se încalcă dreptul la educație, prin faptul că Ministerul Educației, Culturii și Cercetării nu a elaborat Planul -cadru pentru clasele a noua.

Analizând cadrul internațional pertinent, în speță art. 28 și 29 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, Ombudsmanul Copiilor a sesizat faptul că acțiunile autorităților naționale reprezintă o discriminare în accesul la educație pe criteriul de dizabilitate. Astfel, Avocatul Poporului a solicitat în baza art. 23, alin. (1) al Legii nr. 52 din 3 aprilie 2014, concursul Consiliului pentru Prevenirea și Eliminarea Discriminării și Asigurarea Egalității drept instituție de resort în domeniu pentru a analiza circumstanțele invocate și a emite o Decizie conform competențelor legale atribuite. Potrivit Deciziei Consiliului, nr. 92/17, din 29 septembrie 2018, se constată o discriminare indirectă privind accesul la educație pe criteriu de dizabilitate. În acest sens, s-a solicitat Ministerului Educației, Culturii și Cercetării să organizeze și să monitorizeze procesul de revizuire a curriculumului școlar la disciplinele obligatorii și opționale, adaptate la necesitățile reale ale elevilor care sunt înmatriculați în școli auxiliare.

Problema admiterii elevilor din școlile auxiliare în clasa a noua, a fost abordată de către Avocatul Poporului pentru drepturile copilului Maia Bănărescu de mai multe ori în cadrul întrunirilor și ședințelor de lucru cu oficiali și demnitari din domeniu, inclusiv cu Ministrul Educației, Culturii și Cercetării, Monica Babuc.

Urmare a acțiunilor întreprinse de către Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului, la 27 iunie 2018, Ministra Educației, Culturii și Cercetării a emis Ordinul nr. 993, prin care a dispus permiterea absolvenților școlilor auxiliare, promoția 2018, să opteze pentru continuarea studiilor, la cererea părinților, atât în instituțiile de învățământ profesional tehnic secundar, cât și în clasa a noua a școlilor auxiliare.

O altă problemă care rămâne actuală este incluziunea educațională a copiilor cu dizabilități. Avocatul Poporului pentru drepturile Copilului menționează că Recomandările din rapoartele precedente privitor la copii cu necesități speciale nu au fost luate în considerare de către autoritățile de resort. Manualele cu alfabetul Braille nu sunt accesibile în scară largă copiilor școlarizați cu deficiențe de văz, aceștia învățând din manuale care nu corespund cerințelor educaționale promovate de stat, fiind lăsați să se descurce singuri, procurând manualele sau identificând persoane care ar scrie aceste manuale corespunzător necesităților. La fel, copiii hipoacuzici sau cu surditate tardivă nu sunt asigurați de către stat cu aparate auditive și produse de întreținere a acestora, lipsesc pedagogii, traducătorii care posedă limbajul mimico-gestual.

Iar copiilor cu mobilitate redusă continuă să le fie restricționat accesul la educație prin lipsa rampelor și altor modalități de acces în majoritatea instituțiilor educaționale.

Ombudsmanul Copilului reiterează că incluziunea socială și dreptul la educație a copiilor, indiferent de necesitate, nu trebuie să fie o piedică în realizarea drepturilor sale, nici un copil nu trebuie să fie stigmatizat sau marginalizat din cauza diagnozei.

Condițiile de igienă și sanitație în școli

O altă situație monitorizată de Ombudsmanul Copilului pe parcursul anului 2018 au fost condițiile de igienă și sanitație în școli. Platforma Copiilor din cadrul Centrului de Informare și Documentare privind Drepturile Copilului a elaborat în 2018, Raportul privind condițiile de igienă și sanitație în școli în care elevii își expun percepțiile privitor la condițiile de sanitație în școala unde își fac studiile. O mare parte din elevi au declarat că toaleta este localizată în afara instituției de învățământ, unii au menționat că, deși instituțiile au toalete funcționale în interior, le este interzis accesul și sunt nevoiți să meargă la toaleta de afară pe tot parcursul anului de învățământ. Copii declară că toaletele de afară sunt comune, lipsesc condiții care ar asigura protecția și intimitatea acestora, nu au geamuri prin care să pătrundă lumina și să fie posibil de aerisit, evident lipsește strictul necesar hârtie igienică, săpunul, lavoare. Deseori, toaletele din exterior sunt folosite de persoane străine și copiilor le este frică să nu fie abuzați, aceștia mai menționează că există numeroase cazuri de consum de tutun și alcool în toaletă.

La fel, se constată probleme și în cazurile în care grupurile sanitare sunt amplasate în interiorul instituției educaționale. Elevii au expus un șir de probleme persistente: lipsa săpunului, periei pentru wc și detergenților indispensabili pentru menținerea igienei, lipsa apei pentru spălarea mâinilor, podeaua permanent umedă pe care poți să aluneci, lipsa intimității în cabine, unele cabine nu au uși (acesta fiind motivul din care fetele ies din timpul lecțiilor pentru a merge la toaletă), sau acestea nu se închid, iar dacă se închid nu se încuie, numărul de cabine funcționale insuficiente raportat la numărul de elevi în școală, lipsa asigurării centralizate cu apă în blocurile sanitare, etc.

Elevii din mediul urban au indicat de asemenea ca și problemă majoră accesul la blocuri sanitare în interior, salubritatea necalitativă și neasigurarea cu săpun a blocurilor sanitare, acestea fiind doar atunci când în instituții sunt comisii.

Reieșind din problemele enunțate *supra*, într-o îmbunătățirea situației, Ombudsmanul Copiilor propune următoarele

RECOMANDĂRI:

- Ministerul Educației, Cercetării și Culturii să elaboreze cadrul legal privind înființarea, funcționarea și evaluarea instituțiilor educaționale timpurii private;
- Cooperarea intersectorială dintre autorități în scopul asigurării accesului tuturor copiilor la învățământul obligatoriu garantat;
- Intensificarea campaniilor de sensibilizare și informare privind fenomenul violenței în școli;
- Fortificarea cooperării tuturor instituțiilor responsabile de prevenire, raportare și monitorizare a cazurilor de abuz, violență, trafic și neglijare a copiilor;
- Intensificarea desfășurării inspecțiilor tematice în instituțiile de învățământ privind verificarea implementării Procedurii de organizare instituțională și de intervenție a lucrătorilor de învățământ în cazurile de abuz, neglijare, exploatare, trafic al copilului și acordare asistenței necesare.
- Identificarea surselor financiare pentru amenajarea blocurilor sanitare adecvate în toate instituțiile educaționale și asigurarea cu produsele de igienă necesare;
- Asigurarea fiecărei instituții de învățământ cu specialist în psihologie sau psiholog;
- Asigurarea incluziunii sociale/educaționale a copiilor cu dizabilități, ținând cont aspectele problematice expuse mai sus.
- Identificarea unei proceduri clare privind neadmiterea în instituțiile de învățământ a copiilor nevaccinați și de asigurare a dreptului la educație a copiilor neadmiși în instituțiile de învățământ.

DREPTUL LA OPINIE ȘI LIBERTĂȚILE CIVILE

Prevederile stipulate la articolele 12 – 15 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului (dr. la opinie, libertatea de exprimare, libertatea de gândire, conștiință și religie, libertatea de asociere)⁴⁹, reprezintă suportul copilului în momentul în care acesta dorește să interacționeze cu societatea sau dorește să participe activ la activitatea acesteia. Statul, prin obligațiunile date, urmează să se asigure prin toate măsurile posibile că nici un copil nu va fi marginalizat în realizarea acestor libertăți fundamentale.

În activitatea sa, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, și-a prezentat de mai multe ori poziția cu privire la respectarea dreptului la opinie și a libertăților civile ale copilului în Republica Moldova și a prezentat în set de recomandări pentru îmbunătățirea situației existente. Menționăm faptul că recomandări cu privire la respectarea dreptului la opinie a copilului și a libertăților civile au fost prezentate de Ombudsmanul Copilului și în cadrul Raportului privind respectarea drepturilor copilului în Republica Moldova în 2017, însă acțiuni concrete nu au fost întreprinse de autoritățile de resort⁵⁰. De asemenea, Ombudsmanul Copilului reamintește faptul că statul rămâne restant la implementarea Recomandărilor Comitetului ONU pentru drepturile copilului cu privire la raportul periodic, combinat al patrulea și al cincilea al Republicii Moldova⁵¹. În consecința celor relatate situația privind respectarea dreptului copilului la opinie și libertățile civile, nu a cunoscut modificări, iar situația la nivel național a rămas constantă.

Astfel, în perioada anului 2018, fiind o perioadă electorală, Ombudsmanul Copilului a fost sesizat în repetate rânduri asupra cazurilor cu privire la implicarea copiilor în activitățile/manifestațiile stradale, cu tentă politică. Problema în cauză a fost examinată de către Ombudsman prin prisma standardelor internaționale privind respectarea drepturilor copilului la libera exprimare a opiniilor, la libera asociere și de participare la manifestații pașnice.

Convenția ONU cu privire la drepturile copilului prevede în articolul 15 că statele-părți trebuie să recunoască drepturile copilului la libertatea de asociere și la libertatea de întrunire pașnică, iar exercitarea acestor drepturi nu poate fi îngrădită decât de restricțiile prevăzute în mod expres de lege și care sunt necesare într-o societate democratică. De asemenea, potrivit articolului 13 al Convenției, copilul are dreptul la libertatea de exprimare, care include libertatea de a căuta, de a primi și de a difuza informații și idei

⁴⁹ <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CRC.aspx>

⁵⁰ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/raport_copil_2017def.pdf

⁵¹ https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/TreatyBodyExternal/Countries.aspx?CountryCode=MDA&Lang=EN

de orice natură, indiferent de frontiere, sub formă orală, scrisă, tipărită sau artistică ori prin orice alte mijloace, la alegerea copilului. Exercițierea acestor drepturi poate fi restricționată doar dacă este prevăzută expres de lege și dacă restricțiile sunt absolut necesare pentru respectarea drepturilor sau a reputației altora, protejarea securității naționale, a ordinii publice, a sănătății publice și a bunelor moravuri.

Totodată, Ombudsmanul Copilului punctează faptul că, prin prisma Convenției cu privire la drepturile copilului, statul are obligația de a garanta copiilor **dreptul de a nu participa** la evenimentele publice în care ei nu doresc să fie implicați. Este important ca minorul să-și exprime expres dorința de a participa sau de a nu participa la asemenea evenimente. Lipsa unui astfel de consimțământ duce la violarea Convenției cu privire la drepturile copilului și a legislației naționale în materie de protecție a drepturilor copilului.

O altă situație examinată de către Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a fost implicarea copiilor în acțiunea de protest privind expulzarea profesorilor de origine turcă din Republica Moldova⁵². Din materialul prezentat se constată faptul că mai mulți elevi au fost implicați într-o acțiune publică, care avea drept scop prezentarea dezacordului asociației obștești cu decizia autorităților naționale de a expulza un grup de profesori turci de pe teritoriul Republicii Moldova. Astfel, copiii au fost aliniați purtând pe cap cagule și ștreanguri la gât. Nemulțumirea față de această acțiune a parvenit din partea unui părinte care și-a prezentat dezacordul cu modalitatea în care a fost petrecută acțiunea dată. La fel, din informațiile prezentate se constată că instituția organizatoare nu a prezentat probe cu privire la consimțământul nevițat al copilului.

Analizând circumstanțele cazului prezentat și aspectele legislative pertinente, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului notează că în conformitate cu prevederile art. 12, 13 și 15 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului (în vigoare pentru Republica Moldova din 25 februarie 1993) statul are obligațiunea de a garanta dreptul copilului la opinie, la expresie și la asociere. Astfel, Convenția ONU stipulează clar „*Copilul are dreptul la libertatea de exprimare; acest drept cuprinde libertatea de a căuta, a primi și a difuza informații și idei de orice natură, fără să țină seama de frontiere, sub forma orală, scrisă, tipărită sau artistică, sau prin oricare alte mijloace, la alegerea copilului*”.

Totodată, și Curtea Europeană a confirmat în mod explicit că și copiii au dreptul de a participa la întrunirile care au loc în spațiul public. După cum a observat Curtea în **cauza Partidul Popular Creștin Democrat vs Moldova**, împiedicarea părinților și a copiilor de a participa la evenimente și în special de a protesta împotriva politicii de școlarizare a guvernului contravine libertății de întrunire a părinților și copiilor. Deși, la prima vedere Curtea în

⁵² https://www.prime.md/ro/directorul-liceului-lucian-bлага-din-capitala-valentina-olaru-a-fost-sanctionat-disciplinar-cu-mustr_81491.html

speța examinată ne oferă soluția aparent corectă „în ceea ce privește prezența copiilor, Curtea notează faptul că nu a fost stabilit de către instanțele judecătorești naționale că ei se aflau acolo din cauza acțiunilor sau a politicii întreprinse de reclamant. Deoarece **adunările de desfășurau într-un loc public unde oricine, inclusiv copii, puteau să participe la ele**. Mai mult, în opinia Curții, *acest lucru constituia mai degrabă o chestiune de alegere personală a părinților de a decide dacă se permite copiilor lor să participe la acele adunări și ar părea contrar libertății de întrunire a părinților și a copiilor de a-i împiedica să participe la astfel de evenimente, care, trebuie de reamintit acest fapt erau desfășurate pentru a protesta împotriva politicii Guvernului în domeniul educației. Prin urmare, Curtea nu este convinsă că acest motiv a fost relevant și suficient*”, situația urmează a fi analizată din perspectiva mai multor circumstanțe.

În speța prezentată, se consemnează că Curtea nu a fost convinsă de faptul ilegalității implicării copiilor anume din considerentul locației (**adunările se desfășurau într-un loc public, oricine, inclusiv copii, puteau să participe la ele**), situație care este diametral opusă celei din cazul examinat de Ombudsmanul Copilului. Din materialele video prezentate este clar că evenimentul a fost organizat într-o încăpere închisă unde organizatorul trebuia și putea să controleze participanții implicați la protest. Mai mult, în cazul în care organizatorii specifică faptul că participanții la eveniment erau voluntari, în baza Legii voluntariatului nr. 121 din 18 iunie 2010, trebuia să prezinte contractele de voluntariat prin care copii acceptă să participe la activitățile instituției gazdă, iar în cazul în care la eveniment se aflau copii cu vârsta mai mică de 14 ani și acordul scris al părinților acestor copii. Astfel, Ombudsmanul a constatat că nu existau contracte de colaborare încheiate la acel moment.

O altă problemă sesizată în acest caz, reieșind din informația difuzată, este faptul că protestul a fost organizat în timpul programului de studii perturbându-se desfășurarea orelor de studii. Astfel, în cazul în care copii au fost implicați în proces în cadrul orelor de studii responsabilitatea urmează a fi suportată și de către administrația liceului. La fel, nu a fost asigurată securitatea copiilor în timpul programului de studii. Analizând prevederile articolului 3 din Convenția ONU, cu privire la „*principiul interesului superior al copilului*”, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului indică faptul că efectuând echilibrul de necesități dintre prevederile art. 28 (dreptul la educație) și art. 15 (dreptul la asociere) se conchide o superioritate a prevederilor legate de educație și îndeplinire a programului de învățământ or, întrunirile sau protestele pot fi organizate în afara programului de studii.

O altă circumstanță agravantă în speța respectivă, în opinia Ombudsmanului Copilului, o reprezintă forma în care a fost derulată acțiunea respectivă. Or, îmbrăcarea cagulelor pe cap și agățarea ștreangurilor la gâtul copiilor reprezintă o încălcare a articolului 17 din Convenția ONU, și anume faptul că orișicare mijloc de informare a copilului sau orișicare transmitere/

difuzare de mesaj către copii urmează a fi în concordanță cu bunăstarea morală, cunoașterea și înțelegerea dintre oameni și care respectă fondul cultural al copilului. Statul urmează să ia măsuri pentru a încuraja acest lucru și a proteja copii de materialele nocive.

În calitate sa de apărător și promotor al drepturilor copilului, Ombudsmanul Copilului contribuie printr-o multitudine de activități la promovarea respectării libertăților civile și a dreptului copilului la opinie. Astfel, în noiembrie 2018, în cadrul decadei consacrate aniversării a zece ani de la crearea funcției Ombudsmanului Copilului în Republica Moldova⁵³ și a 25 ani de la intrarea în vigoare pentru Republica Moldova a Convenției ONU pentru drepturile copilului a fost organizat tradiționalul **Forum al copiilor**, care este un forum unde Ombudsmanul Copiilor consultă opinia acestora și Conferința „10 ani de apărare a drepturilor copilului în Republica Moldova”. Forumul copiilor reprezintă o cale de comunicare directă a copiilor cu Ombudsmanul lor, dar și cu demnitarii de stat care elaborează politici din domeniul drepturilor copiilor. De asemenea, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a organizat **2 mese rotunde tematice regionale** pentru a menține un dialog prietenos cu copiii și a consulta opinia acestora. Datorită acestor activități, ne asigurăm că deciziile, pe care le luăm pentru copii sunt consultate cu ei și că aceștia pot participa la procesul decizional, respectându-se astfel dreptul copilului la opinie și libertățile civile.

Urmare a celor expuse se înaintează următoarele

RECOMANDĂRI:

- Desfășurarea și promovarea activităților care implică participarea tuturor copiilor în domeniile ce îi vizează;
- Modificarea cadrului normativ și adaptarea la realitățile sociale actuale ce țin de copii pe segmentul libertății de exprimare și libertatea de întrunire;
- Modificarea cadrului normativ privind instituirea sancțiunilor persoanelor/organizațiilor indiferent de statutul juridic și forma de organizare care atrag copii în desfășurarea activităților fără respectarea condițiilor legale;
- Să întreprindă programe de informare și educare a publicului pentru a crește gradul de conștientizare a publicului larg, a copiilor, a tinerilor, a părinților și a profesioniștilor în ceea ce privește dreptul copiilor și al tinerilor de a participa;
- Să promoveze sprijinul rețelelor de informare în rândul copiilor și tinerilor în vederea construirii capacității lor de a-și exercita dreptul de participare;
- Dezvoltarea mecanismelor de depunere a sesizărilor din partea copiilor.

⁵³ <http://ombudsman.md/news/conferinta-nationala-10-ani-pentru-drepturile-copiilor-in-republica-moldova-forumul-copiilor-editia-a-patra/>

SITUAȚIA COPIILOR AFLAȚI ÎN INSTITUȚIILE PENITENCIARE

Problematika respectării drepturilor copiilor aflați în instituțiile penitenciare, este una din prioritățile Avocatului Poporului pentru drepturile copilului. Astfel, de la începutul mandatului au fost efectuate mai multe activități (vizite de monitorizare, reprezentarea intereselor copiilor în instanțele de judecată, investigarea situațiilor de conflict dintre copii, supraveghetori și administrația instituțiilor penitenciare, desfășurarea zilelor de audiență a copiilor în fiecare lună, activități de promovare și instruire în domeniul drepturilor și libertăților copilului, etc.), în scopul îmbunătățirii sistemului național de protecție a copilului care își ispășește pedeapsa cu închisoarea.

Fundamentarea juridică a protecției copiilor care ajung în custodia sistemului penitenciar se regăsește prioritar în art. 25 și 40 al Convenției ONU cu privire la drepturile copilului. La nivel național, prevederi similare se regăsesc în Constituția Republicii Moldova, Codul de executare și Statutul Executării pedepsei penale aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 583/2006⁵⁴. Ombudsmanul Copilului notează că legislația națională în domeniu, în mare parte corespunde standardelor internaționale minime totuși, evidențiem faptul că autoritățile publice nu au ținut cont de Recomandările Avocatului Poporului pentru drepturile copilului în Raportul privind respectarea drepturilor copilului în Republica Moldova în anul 2017⁵⁵. Mai mult, nu au fost întreprinse nici un fel de acțiuni în vederea implementării Recomandărilor Comitetului ONU pentru drepturile copilului cu privire la raportul periodic, combinat al patrulea și al cincilea al Republicii Moldova⁵⁶.

Evidențiem că numărul copiilor condamnați în Republica Moldova rămâne unul constant cu mici devieri, fapt ce demonstrează că politica statului în domeniul prevenirii și combaterii infracționalității în rândul copiilor este inefficientă și necesită îmbunătățiri.

Anii	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Numărul Copiilor	32	27	31	30	36	32

Sursa: Administrația Națională a Penitenciarelor

În urma monitorizării efectuate de către Oficiul Avocatului Poporului și în baza Rapoartelor elaborate de Consiliul de Prevenire a Torturii, au fost constatate următoarele aspecte problematice:

⁵⁴ <http://lex.md/>

⁵⁵ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/raport_copil_2017def.pdf

⁵⁶ https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/TreatyBodyExternal/Countries.aspx?CountryCode=M-DA&Lang=EN

- Nivelul slab de securitate asigurat vieții și sănătății copiilor;
- Serviciile de asistență psihologică și asistență în diminuarea situațiilor de conflict, slab dezvoltate;
- Spațiile locative nu corespund standardelor de protecție a sănătății și dezvoltării copilului;
- Blocurile sanitare reprezintă un focar de bacterii și infecții;
- Copii sunt obligați să achite serviciile medicale;
- Sistemul educațional nu corespunde necesităților copiilor;
- Personalul antrenat în activitatea zilnică a penitenciarelor bruscă și agrează deținuții;
- Procesul de reintegrare în societate este unul slab dezvoltat;
- Lipsa condițiilor adecvate de creștere și dezvoltare pentru copii în vârstă 0-3 ani care se află în instituțiile de penitenciare împreună cu mamele lor condamnate la ispășirea pedepsei cu închisoarea.

Totodată, în perioada anului 2018, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului s-a sesizat din oficiu, în repetate rânduri pe cazurile de **abuz și violență împotriva copiilor care au avut loc în cadrul penitenciarelor de tip izolatoare**⁵⁷ în care aceștia se află în perioada procesului penal. Menționăm că prevederile Convenției ONU cu privire la drepturile copilului (în vigoare pentru Republica Moldova din 25 februarie 1993), în articolul 19 stabilesc obligația statului de a proteja copiii de toate formele de maltratare săvârșite de către părinți sau alte persoane răspunzătoare de îngrijirea copiilor și de aplica programe preventive și de tratament în această privință. De asemenea această prevedere se extinde și asupra obligațiilor statului de a nu admite tratamentul abuziv și violent între copii, care se manifestă destul de des la copiii care se află în custodia statului. În același context Organizația Națiunilor Unite adoptă Normele pentru protecția minorilor privați de libertate care în pct. 87, lit. d) prevăd că „toți membrii personalului trebuie să asigure protecția sănătății fizice și mintale a minorilor, **inclusiv protecția împotriva abuzului și exploatării fizice, sexuale și emoționale** și trebuie să ia imediat măsuri pentru a asigura asistență medicală oricând aceasta este necesar”. Totodată, statul, prin semnarea Convenției ONU, și-a asumat și obligația de a asigura un tratament adecvat pentru refacerea și recuperarea socială a copiilor victime ale conflictelor armate, torturii, neglijării, maltratării sau exploatării.

În această ordine de idei, Ombudsmanul Copilului reamintește neîndeplinirea recomandărilor privind respectarea drepturilor copiilor în situația prezentințială înaintate în rapoartele sale privind respectarea drepturilor copilului din anii precedenți 2016, 2017. Avocatul Poporului pentru drepturile copilului și-a expus opinia asupra acestei situații și în cadrul ședinței de evaluare a Republicii Moldova privind implementarea Convenției ONU cu privire la drepturile copilului în 2017. Opinia Ombudsmanului Copilului

⁵⁷ <https://dip.gov.md/ro/content/cronica-evenimentelor-din-penitenciare-%C3%AEn-zile-le-de-s%C4%83rb%C4%83tori>

a fost inclusă în Recomandările Comitetului ONU pentru drepturile copilului din 2017⁵⁸, prezentate statului, să racordeze politicile sale, la cele mai înalte standarde internaționale din domeniu. Comitetul la fel își exprimă îngrijorarea în privința faptului că, copii în situația presentințială sunt deținuți de comun cu deținuții adulți, fără a li se acorda un spațiu delimitat eficient, pentru a minimaliza influența subculturii criminale.

Analizând evenimentele întâmplate la începutul anului 2018 și racordând prevederile naționale la standardele internaționale Avocatul Poporului pentru drepturile copilului constată un șir de încălcări și omisiuni din partea administrației Penitenciarelor nr.13 și 17 care au dus la incidentele evidențiate supra.

În cazul **violului produs(de către un deținut minor asupra altui deținut minor)**, pe data de 30 decembrie 2017, în cadrul P-13 Ombudsmanul Copilului a constatat că au fost admise un șir de încălcări grave a regimului de detenție, care au dus la comiterea **infracțiunii** date. Astfel, în celulele unde se aflau deținuții minori au fost băuturi alcoolice care s-au preparat pe loc în cadrul celei sau au fost aduse de către angajații penitenciarului. În conformitate cu prevederile art. 30, lit. j) al Legii nr. 1100 din 30 iunie 2000 cu privire la fabricarea și circulația alcoolului etilic și a producției alcoolice „se interzice comercializarea cu amănuntul a producției alcoolice persoanelor care nu au atins vârsta de 18 ani...”. De asemenea, comentariul general nr. 10 al Comitetului ONU pentru drepturile copilului indică tranșant obligațiunea statului prin care acesta trebuie să-și asume responsabilitatea deplină pentru viața și sănătatea copiilor atât timp cât aceștia se află în custodia statului. Or, admiterea în celule pentru minori a băuturilor spirtoase reprezintă un pericol iminent pentru viața și sănătatea copiilor, fapt ce reprezintă o încălcare flagrantă a prevederilor stipulate.

O altă problemă analizată de Avocatul Poporului pentru drepturile copilului este situația **copiilor cu vârsta 0-3 ani, care se află în instituțiile de detenție împreună cu mamele lor care își ispășesc pedeapsa cu închisoarea și a femeilor însărcinate din penitenciare**. Pe parcursul anului au fost efectuate mai multe acțiuni pe acest segment, în vederea analizei situației create și elaborarea unui set de recomandări pentru autoritățile de resort în scopul redresării situației constatate. Astfel, la data de 31 iulie 2018, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a organizat în colaborare cu A.O "Vitae" o Conferință Națională cu genericul „Respectarea drepturilor copiilor născuți în instituțiile penitenciare, norme și standarde internaționale”⁵⁹. Conferința a reprezentat o platformă de discuții într-un format lărgit cu participarea autorităților publice de linie, reprezentanți ai societății civile, ai organizațiilor internaționale și media academică. Discuțiile

⁵⁸ http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/TreatyBodyExternal/Countries.aspx?CountryCode=M-DA&Lang=EN

⁵⁹ <http://ombudsman.md/news/respectarea-drepturilor-copiiilor-nascuti-in-institutiile-penitenciare-discutata-in-premiera-pentru-moldova-in-cadrul-unei-conferinte-nationale-organizate-de-ombudsmanul-copiiilor/>

s-au axat pe respectarea drepturilor copiilor aflați în instituțiile penitenciare împreună cu mamele lor deținute și a femeilor însărcinate, prin prisma standardelor internaționale și a bunelor practici. A fost efectuat un schimb de opinii la această temă cu scopul de a identifica soluții pentru problemele existente în Republica Moldova în domeniu. Este necesar de menționat că pentru Republica Moldova este o premieră abordarea publică din perspectiva multidisciplinară și multiaspectuală a acestui subiect.

În urma desfășurării Conferinței au fost specificate următoarele probleme sistemice:

- Lipsa liniei bugetare separate pentru alimentația copiilor în bugetele instituțiilor penitenciare;
- Insuficiența/lipsa cadrelor medicale (pediatri), în instituțiile de detenție unde se află copiii;
- Insuficiența/lipsa produselor sanitare și de igienă predestinate copiilor;
- Lipsa spațiilor de joacă adaptate la standardele de siguranță și protecție pentru copii;
- Insuficiența mecanismelor de protecție a mamei și a copilului în momentul transmiterii copilului în comunitate;
- Lipsa de colaborare cu autoritatea tutelară locală și cu familia;
- Servicii medicale și tratament neadecvat pentru femeile însărcinate (condiții, hrană, investigație medicală etc.).

De asemenea Ombudsmanul Copilului a elaborat Raportul Tematic „Situția respectării drepturilor copiilor cu vârsta 0-3 ani care se află în penitenciare împreună cu mamele lor, care își ispășesc pedeapsa cu închisoarea în instituțiile pentru drepturile copilului în contextul monitorizării implementării la nivel național a Convenției ONU privind drepturile copilului”⁶⁰, în bază căruia au fost realizate un set de Recomandări în scopul îmbunătățirii situației existente.

Acest raport a fost elaborat cu suportul financiar al UNICEF Moldova. Avocatul Poporului pentru drepturile copilului Maia Bănărescu exprimă mulțumiri și gratitudine pentru colaborarea bilaterală eficientă în interesul superior al copilului și consolidarea capacităților Ombudsmanului Copilului.

O altă problemă examinată de Ombudsmanul Copilului, reprezintă **situția persoanelor deținute care au depășit vârsta de 18 ani dar, solicită ispășirea pedepsei în continuare în penitenciarul pentru minori**. Situație prestabilită în Hotărârea Guvernului nr. 583 din 26 mai 2006 cu privire la aprobarea Statutului executării pedepsei de către condamnați pct. 185⁶¹ și art. 254 din Codul de executare al Republicii Moldova. Astfel, deși cadrul legal permite posibilitatea ispășirii pedepsei, de către deținuții adulți în penitenciarele pentru copii până la vârsta de 23 de ani, din 3 cazuri examinate în instanță, în care a participat Ombudsmanul Copilului în perioada

⁶⁰ <http://ombudsman.md/avocatul-copilului/>

⁶¹ http://lex.justice.md/document_rom.php?id=ED0A2EAF:D4D2D139

2018 și alte 3, în perioada anului 2017, **nu a fost admisă nici o cerere de la copii deținuți.**

Ombudsmanul Copilului consideră că, deși deținutul a depășit termenul de vârstă prestabilit de Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, transferul condamnatului, în penitenciarul pentru adulți va avea un impact negativ asupra dezvoltării continue, determinată prin stoparea procesului educațional, încadrarea în subcultura criminală, circumstanțe care micșorează șansele acestuia de reintegrare calitativă în societate.

De asemenea, menționăm că rapoartele și recomandările Comitetului European pentru Prevenirea Torturii și Tratatamentelor sau Pedepselor Inumane sau Degradante și Subcomitetului ONU pentru Prevenirea Torturii și altor Tratamente sau Pedepse Crude, Inumane sau Degradante, au punctat de mai multe ori că nu este recomandabilă transferarea deținutului, dacă se prezumă că situația nouă va crea o situație de risc pentru viața, sănătatea și dezvoltarea lui. În acest context, are o relevanță deosebită și Recomandarea nr. R (89) 12 a Comitetului de Miniștri către statele-membre cu privire la educația în penitenciare, care evidențiază faptul că implementarea sistemului educațional în penitenciar ajută la umanizarea acestora (penitenciarelor) și este un mijloc important de facilitare a întoarcerii deținutului în societate, pregătit atât din punct de vedere moral, cât și din punct de vedere educațional.

În contextul celor menționate, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului prezintă următoarele

RECOMANDĂRI:

- Sporirea nivelului de siguranță și securitate a copiilor care sunt în custodia sistemului penitenciar;
- Ridicarea nivelului de profesionalism, consolidarea capacităților de comunicare a angajaților din sistemul penitenciar, din domeniul medical și psihologic care interacționează cu copiii;
- Instruirea tuturor angajaților sistemului penitenciar în domeniul drepturilor omului/copilului prin prisma standardelor internaționale.
- Reevaluarea cursurilor de meserii cu consultarea opiniei copiilor astfel, încât acestea să fie atractive și competitive;
- Reevaluarea politicilor bugetare în scopul asigurării cu hrană pentru copii, cu produse de igienă și medicamente a copiilor cu vârsta 0-3 ani și a femeilor însărcinate din instituțiile penitenciare;
- Îmbunătățirea alimentării copiilor deținuți prin îmbogățirea meniului cu fructe și legume.
- Amenajarea spațiilor de joacă adecvate pentru vârsta copiilor, care să le asigure protecție și siguranță;
- Antrenarea copiilor cu vârsta 0-3 ani, în activități de agrement în afara instituției penitenciare;

ACTIVITATEA DE INFORMARE/PROMOVARE DESFĂȘURATĂ DE CĂTRE AVOCATUL POPORULUI PENTRU DREPTURILE COPILULUI

În 2018, s-au împlinit 10 ani de la instituirea funcției de Ombudsman pentru drepturile copilului și 25 ani de la intrare vigoare a Convenției ONU cu privire la drepturile copilului. Momentul aniversar a fost consemnat în cadrul Conferinței Naționale „10 ani pentru drepturile copilului în Republica Moldova” și Forumul Copiilor, organizate pe 24 noiembrie 2018 de către Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, Maia Bănărescu. Conferința națională și Forumul Copiilor au întrunit peste 100 de participanți, printre care peste 40 de copii.

În cadrul Forumului Copiilor, ediția a 4-a a, care constituie o platformă de consultare a opiniei copiilor și de dialog al Ombudsmanului cu ei, au fost prezentate mai multe sondaje, realizate de copii, tineri și de Oficiul Avocatului Poporului în colaborare cu tinerii de pe platforma on-line U-REPORT: Sondajul organizat de către Ombudsmanul copilului/UReport „Percepția copiilor privind respectarea drepturilor copiilor”; Sondajul organizat de către elevii de la I.P. Liceul Teoretic „Mihai Viteazul”, mun. Chișinău „Securitatea on-line a copiilor”; Sondajul efectuat de Consiliul Național al Elevilor „Evaluarea necesităților elevilor în școli”; Cercetarea realizată de Consiliul Național al Tinerilor „Prevenirea abuzului față de copii și adolescenți”.

La Forum, în cadrul a trei ateliere, copiii au făcut schimb de opinii în procesul de elaborare a unui plan de acțiuni privind implementarea Recomandărilor Comitetului ONU pentru drepturile copilului pentru Republica Moldova din septembrie 2017. Aceste opinii au fost prezentate de grupuri și discutate de către toți cei prezenți. În final Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a anunțat intenția de a crea în viitor un Consiliu al copiilor pe lângă Ombudsmanul Copiilor.

Cu prilejul împlinirii a 10 ani de la instituirea funcției de Ombudsman al Copilului, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, Maia Bănărescu a organizat un concurs de desen „10 drepturi în culori”, la care au participat peste 600 de copii. Învingătorii (30 de copii) au fost invitați pe 15 septembrie la un eveniment, care a avut loc la Muzeul Național de Artă, în al cărui cadru aceștia au fost premiați și au fost expuse cele mai reușite lucrări.

În anul 2018, Avocatului Poporului pentru drepturile copilului a organizat și două forumuri regionale pentru a discuta copiii chestiuni ce-i vizează și se află în atenția lor.

Astfel, pe 17 noiembrie 2018 în colaborare cu Reprezentanța Bălți a Oficiului Avocatului Poporului la Bălți a fost organizată întâlnirea Avocatului Poporului pentru drepturile copilului cu **50 de adolescenți** din raioanele de nord ale Moldovei cu tematica „Acțiuni specifice privind prevenirea violenței în școli și reintegrarea copiilor neșcolarizați în instituțiile de învățământ”. Iar la 28 noiembrie o asemenea întâlnire a avut loc la Comrat, la care au participat **47 de copii** din mai multe localități din sud: Congaz, Chirsova, Dezghingea, Tomai, Avdarma. Evenimentul a fost organizat în colaborare cu UNICEF Moldova și Reprezentanța Comrat a OAP.

Scopul reuniunii a fost de a avea un dialog cu tinerii în problema prevenirea violenței în școli. Elevii au aflat mai multe despre Ombudsmanului Copiilor, ce atribuții are acesta, cum poate ajuta copii în cazul când drepturile copilului sunt încălcate, au fost informați despre instrumentele și mecanismele naționale de prevenire și examinarea a cazurilor de violență față de copii. Copiii au lucrat în grupuri pentru elaborarea propunerilor pentru un eventual plan de acțiuni de combatere a violenței în mediul școlar, dar și în familie. Activitatea a avut loc cu sprijinul financiar al UNICEF Moldova.

În mod tradițional, cu ocazia Zilei internaționale a copiilor, **1 iunie**, Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copiilor, Maia Bănărescu, a organizat în parcul Ștefan cel Mare și Sfânt o tombolă dedicată copiilor cu genericul „Cunoaște-ți drepturile”. Totodată, la **14 mai 2018** în incinta Bibliotecii Municipale „B. P. Hașdeu” Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, Maia Bănărescu, a inițiat o discuție publică la tema „Familia în Republica Moldova mediu prietenos copilului?”, organizată cu prilejul Zilei Internaționale a Familiei.

Având în vedere preocuparea Ombudsmanului copilului pentru respectarea drepturilor copiilor aflați în instituțiile penitenciare împreună cu mamele lor deținute, la 31 iulie 2018, în colaborare cu Asociația obștească „VITAE”, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a organizat Conferința Națională „Respectarea drepturilor copilului născut după grații, norme și standarde internaționale”. Discuțiile s-au axat pe respectarea drepturilor copiilor aflați în instituțiile penitenciare împreună cu mamele lor deținute, prin prisma standardelor internaționale și a bunelor practici. A fost efectuat un schimb de opinii la această temă cu scopul de a identifica soluții pentru problemele existente în Republica Moldova în domeniu.

La acest subiect Ombudsmanul Copilului a elaborat și **un Raport tematic** privind respectarea drepturilor copiilor în vârstă de 0-3 care cresc alături de mamele deținute în penitenciarele din țară.

O altă activitate organizată în parteneriat cu AO „VITAE” și Asociația de Medicină Prenatală din Republica Moldova, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, Maia Bănărescu, a organizat Conferința Națională „Prematuritatea în Republica Moldova, provocări și oportunități”, a doua ediție. În cadrul conferinței a fost discutat nivelul de îndeplinire a reco-

mandărilor de către autoritățile publice de linie, prezentate în urma primei conferințe din 2017 și analizate alte aspecte.

În cadrul activităților de promovare a drepturilor copiilor, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, împreună cu echipa din Direcția drepturilor copilului, reprezentanții filialelor din teritoriu, au vizitat **peste 20** instituții de învățământ din diferite localități din țară și a discutat cu circa **3000** de copii au aflat mai multe despre drepturile copiilor și unde se pot adresa în cazul lezării drepturilor, securitatea pe internet, violența în instituțiile de învățământ și mecanismul de comunicare a cazurilor de violență, la tema nediscriminării și drepturilor persoanelor cu dizabilități, Declarația Universală a Drepturilor Omului în contextul aniversării a 70 de ani de la adoptare și Convenția ONU cu privire la drepturile copilului la 25 de ani de la intrarea în vigoare pentru republica Moldova. Deasemenea, au fost informați despre atribuțiile Avocatului Poporului pentru drepturile copilului și modalitatea de adresare la Ombudsman, și transmise panouri cu informațiile relevante directorilor instituțiilor.

Mai multe aspecte ce țin de respectarea drepturilor copiilor și identificarea soluțiilor pentru situații de nerespectare sau încălcare a drepturilor copilului, statutul și atribuțiile Avocatului Poporului pentru drepturile copilului a fost subiectul discuțiilor întâlnirii anuale Ombudsmanului Copilului, Maia Bănărescu cu membrii Consiliului Național al Elevilor. La întâlnirea cu Consiliul Național al Tinerilor s-a discutat la tema prevenirii abuzului față de copii în baza rezultatului sondajului UReport „Prevenirea abuzului față de copii și adolescenți”.

Pe parcursul anului Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a încheiat Acorduri de Colaborare cu elevii din mai multe instituții de învățământ din țară.

Opiniile copiilor au fost incluse în Raportul pentru respectarea drepturilor copilului pentru anul 2018, rapoarte tematice și multiple prezentări publice.

La 18 mai 2018, la Comrat, Ombudsmanul Copilului a organizat seminarul „Protejarea copiilor de influența informației cu conținut negativ”. La seminar au participat 57 de directori adjuncți pentru activitatea educațională, psihologi, reprezentanți ai Biroului pentru Protecția Copilului și altor autorități.

”Respectarea drepturilor copilului abuzat: obligațiile jurnaliștilor și ale instituțiilor de stat” a fost subiectul unei mese rotunde organizată împreună cu Consiliul de Presă unde Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, Maia Bănărescu a vorbit despre standardele internaționale și naționale și modalitățile de tratare a acestor subiecte în mass-media.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a prezentat opinia și argumentele sale în fața Curții Constituționale privind neconstituționalitatea prevederii care nu permitea taților cu patru sau mai muți copii de

a beneficia de asigurare medicală gratuită. La fel, și în privința asigurării respectării dreptului la educație în urma nevaccinării copiilor în contextul examinării constituționalității prevederilor articolului 52 alin. (60) din Legea privind supravegherea de stat a sănătății publice și prevederilor Programului Național de Imunizări pentru anii 2016-2020.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, Maia Bănărescu a prezentat în ședința plenară a Parlamentului Raportul privind respectarea drepturilor copilului pentru 2017.

Materiale informative editate

În anul 2018 a fost editat Raportul cu privire la respectarea drepturilor copilului în Republica Moldova în anul 2017; Recomandările (observațiile finale) ale Comitetului ONU pentru drepturile copilului emise în cadrul examinării celui de-al patrulea și al cincilea raport periodic combinat; pliantul „Cine este Avocatul Poporului pentru drepturile copilului”.

Au mai fost confecționate 50 panouri informative privind statutul, atribuțiile Avocatului Poporului pentru drepturile copilului și modalitatea de adresare la Ombudsman, care urmează a fi diseminate în instituțiile de învățământ și un puzzle cu imaginea veveriței Lilu – mascota Avocatului Copilului, care va fi utilizat pe viitor în cadrul activităților de informare a Ombudsmanului.

Colaborarea cu mass-media

În anul 2018, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a organizat **patru** conferințe de presă: cu ocazia Zilei Internaționale a copiilor străzii; privind situația copiilor în detenție, restabilirea dreptului la educație a copiilor cu dizabilități prin elaborarea curriculei pentru clasa a IX pentru școlile auxiliare și a prezentat raportul privind respectarea drepturilor copilului în perioada anului 2017. La fel au fost fiind înregistrate peste **100** de apariții în mass-media privind activitatea Ombudsmanului copilului, expunerea de opinii asupra problemelor sistemice sau în baza unor cazuri individuale cu implicarea copii dezbătute în mass-media.

Activitatea Internațională

Respectarea drepturilor copiilor cu dizabilități a fost subiectul discuțiilor întrevederii Avocatului Poporului pentru drepturile copilului, Maia Bănărescu, cu reprezentanții Organizației Neguvernamentale din Statele Unite ale Americii, Disability Rights International (DRI).

Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului Maia Bănărescu s-a întâlnit cu Mirka Honko, ofițer de proiect în direcția Drepturile Copilului al Directoratului General pentru Democrație al Consiliului Europei și au discutat despre respectarea drepturilor copilului în Republica Moldova.

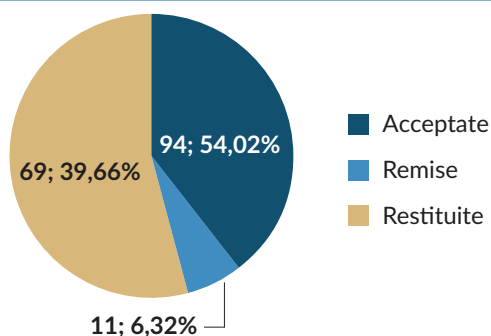
Despre atribuțiile Avocatului Poporului pentru drepturile copilului, prioritățile din activitatea desfășurată, provocările cu care se confruntă în exercitarea mandatului Maia Bănărescu, a discutat cu Ambasadorul Marii Britanii în Moldova, H.E. Ms. Lucy Rebecca JOYCE.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului Maia Bănărescu a participat la lucrările Congresului Mondial "Justiția pentru copii" în Paris, Franța, în sediul UNESCO, împreună cu cei 800 de profesioniști în domeniul dreptului copilului și justiției pentru copiii din peste 100 de state, cât și reprezentanți ai organizațiilor internaționale în domeniu.

Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului, Maia Bănărescu, a participat la ședința preliminară (7-8 iunie) a conferinței anuale a Rețelei Europene a Ombudsman-ilor pentru drepturile copilului (ENOC) cu tematica "respectarea drepturilor copilului cu probleme de sănătate mentală" și conferința anuală ENOC desfășurată în luna septembrie, Paris, Franța.

Cererile parvenite în adresa Avocatului Poporului pentru protecția drepturilor copilului în 2018

În anul 2018 în adresa Avocatului Poporului pentru protecția drepturilor copilului au parvenit **174 de cereri**. Se atestă o creștere a numărului de adresări comparativ cu anii precedenți. (a.2016 – 95 cereri adresate; a.2017 – 147 cereri) Din numărul total de cereri 94 cereri au întrunit condițiile de admisibilitate și au fost acceptate spre examinare. În privința a 69 cereri au fost emise decizii de restituire a cererii fără examinare, explicând petiționarului procedura pe care acesta este în drept să o folosească pentru a-și apăra drepturile și libertățile. Unsprezece cereri au fost remise organelor competente pentru a fi examinate în conformitate cu prevederile legislației cu privire la petiționare.

Rata petenților copii care s-au adresat Avocatului Poporului pentru protecția drepturilor copilului raportată la numărul total de adresări este de **5,52 %** ce reprezintă **8 cereri**, restul sunt reprezentanții legali 166 cereri ai acestora.

Ombudsmanul Copilului conștientizează numărul mic de copii care se adresează direct pentru soluționarea problemelor pe care le întâmpină în exercitarea drepturilor. Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului salută și încurajează copiii să se adreseze nemijlocit în cazul în care necesită ajutor în apărarea drepturilor sale.

În cereri se invocă:

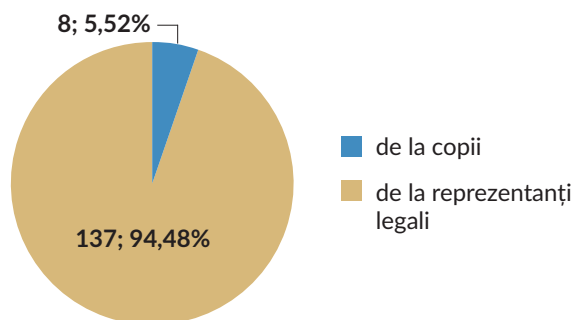
- supunerea abuzului fizic și psihic, prevederi regăsite în art. 19 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, care prevede protecția copilului împotriva oricăror forme de violență, vătămare sau abuz, fizic sau mental, de abandon sau neglijență, de rele tratamente sau de exploatare, inclusiv abuz sexual, în timpul cât se află în îngrijirea părinților sau a unuia dintre ei, a reprezentantului ori reprezentanților legali sau a oricărei persoane căreia i-a fost încredințat.

- nerespectarea standardelor internaționale și naționale în domeniul justiției juvenile, dar și a principiilor umanismului și al toleranței, prevederi regăsite în recomandările Comitetului European pentru Prevenirea Torturii și Tratamentelor sau Pedepselor Inumane sau Degradante și Subcomitetului ONU pentru Prevenirea Torturii și altor Tratamente sau Pedepse Crude, Inumane sau Degradante cât și în Recomandarea R (89) 12 a Comitetului de Miniștri.

- încălcarea prevederilor art. 104 și art. 479 Cod de Procedură Penală, adică audierea bănuțului a avut loc fără participarea reprezentantului legal, și în lipsa pedagogului sau psihologului.

- nerespectarea prevederilor stipulate în art. 3, 16, 19, 39 și 40 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, cât și prevederile stipulate în cap. II al Legii nr. 338 din 15 decembrie 1994 privind drepturile copilului, adică nerespectarea dreptului la viață intimă a copilului, principiului prezumției nevinovăției în cadrul instituțiilor de detenție din Republica Moldova.

- nerespectarea prevederilor art. 185 din Cod de Procedură Civilă, adică copilul urmează să fie plasat în arest doar ca o ultimă și cea mai gravă sancțiune sau măsură de protecție judiciară.

Este necesar de menționat faptul că Avocatul Poporului pentru drepturile copilului s-a sesizat din oficiu în **24 cazuri** cu privire la respectarea drepturilor copilului: dreptul la familie – 5 cazuri; dreptul la educație – 2 cazuri; dreptul la ocrotirea sănătății – 5 cazuri; dreptul la asistență și protecție socială – 1 caz; dreptul la viață integritate fizică și psihică – 3 cazuri; protecția față de abuz și neglijare – 8 cazuri.

Tematica adresărilor	recepționate		acceptate		restituite		remise	
	2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018
Dreptul la familie	47	28	27	15	15	11	5	2
Dreptul la educație	28	18	21	7	5	7	2	4
Accesul liber la justiție	4	15	3	10	1	5	-	-
Dreptul la proprietate privată și protecția acesteia	4	3	3	1	1	2	-	-
Dreptul la ocrotirea sănătății	9	8	5	5	3	3	1	-
Dreptul la informație	3	9	1	2	1	5	1	2
Dreptul la asistență și protecție socială	17	19	15	10	1	6	1	3
Dreptul la nume și cetățenie	5	9	3	5	2	4	-	-
Dreptul la apărare	3	13	2	6	1	7	-	-
Dreptul la viață și la integritate fizică și psihică	7	8	7	6	-	2	-	-
Dreptul la muncă	2	-	0	-	2	-	0	-
Protecția față de abuz și neglijare	18	40	2	24	15	15	1	-
Libertatea opiniei și exprimării	-	2	-	1	-	1	-	-
Colectarea ilegală a banilor în inst.de educație	-	2	-	1	-	1	-	-
Total	147	174	89	94	47	69	11	11

Din numărul de cereri acceptate spre examinare, cele mai multe cereri se referă la respectarea dreptului copilului la un mediu familial prietenos – 27 cereri, fie că este familia biologică sau o formă de protecție a copilului când acesta este lipsit de ocrotirea părintească. Dreptul la educație este un următorul drept al clasamentului drepturilor cele mai des invocate ca nerespectate – 21 cereri. Petenții se referă la lipsa condițiilor necesare pentru asigurarea procesului de studii, curriculum neadaptat la capacitățile elevilor, educația incluzivă se implementează cu mari impedimente, vio-

lență în școli sub toate formele și nerespectarea metodologiei de evidență și examinare acestor cazuri, lipsa psihologilor, etc. Asigurarea dreptului copilului de a beneficia de asistență socială, se clasează pe următorul loc din primele trei după numărul de cereri, în mare parte petenții referindu-se la plata pensiilor, alocațiilor și indemnizațiilor. În procesul de investigare a cererilor acceptate spre examinare, Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului a intervenit în repunerea în drepturi a copiilor în limita atribuțiilor și mecanismelor legale conform legii cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul) nr. 52 din 03.04.2014.

Acțiuni procesuale	2017	2018
Aviz cu recomandări privind măsurile ce urmează a fi întreprinse pentru repunerea imediată în drepturi a petiționarului (art.24 din Legea nr.52 din 03.04.2014)	28	25
Demers (pentru intentarea unui proces penal/disciplinar în privința persoanei cu funcții de răspundere care a comis încălcări ce au generat lezarea considerabilă a drepturilor și libertăților omului (art.25 alin.(1) lit.b) din Legea nr.52	4	1
Sesizare asupra cazului de încălcare a eticii de serviciu, tărăgănare și birocratism (art.25 alin.(1) lit.d) din Legea nr.52	4	4
Acțiuni în instanța de judecată/intervenire în proces pentru a depune concluzii (art.25 alin.(2) și (3) din Legea nr.52	8	8
Acord de conciliere (art.23 alin.(3) din Legea nr.52	1	1
Propuneri privind îmbunătățirea activității aparatului administrativ în temeiul subpunctului 6 din punctul 7 al capitolului II din Regulamentul de organizare și funcționare a OAP	1	1
Solicitare de efectuare a expertizei judiciare (art.11 lit.m) din Legea nr.52)	-	-
Propuneri și recomandări de perfecționare a legislației (art.27 lit.(a) din Legea nr.52)	4	1
Sesizarea Curții Constituționale în vederea controlului constituționalității actelor normative (art.26 din Legea nr.52)	2	2 opinii
Opinii asupra proiectelor de acte normative (art.27 lit.(b) din Legea nr.52)	1	8
TOTAL	3	51

Prin urmare cele mai multe acte de reacționare sunt – avize, sesizări și acțiuni în judecată.

Practic în toate cazurile acceptate spre examinare, recomandările Avocatului Poporului pentru drepturile copilului prezentate autorităților

publice centrale și locale în scopul de remediere imediată a circumstanțelor care generează lezarea drepturilor copiilor, au fost îndeplinite. Pe parcursul monitorizării modului de respectare a drepturilor și libertăților fundamentale ale copilului a fost identificat faptul că subiecții responsabili de asigurarea drepturilor copilului necesită instruiți sistematic în aspectul respectării drepturilor copilului/omului, inclusiv în domeniul de activitate, fapt despre care Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului a luat act și va întreprinde acțiunile relevante pentru corectarea situației.

Pe parcursul anului 2018 la Linia Verde „Telefonul Copilului” din cadrul Oficiului Avocatului Poporului au fost înregistrate 143 de apeluri telefonice, dintre care trei apeluri de la copii. Spre examinare au fost preluate 6 privind violență în familie/încălcarea graficului de întrevederi de un părinte /refuzul de a întreține copilul /stoparea indemnizației de tutelă. În rest, toți solicitanții au fost consultați despre mecanismul de repunere în drepturile presupus încălcate, inclusiv atribuțiile avocaților poporului și modalitatea de sesizare a acestora.

E de menționat că la Linia Verde „Telefonul Copilului” se adresează și persoane care solicită consultație juridică în aspecte ce nu se referă la drepturile copilului/drepturile omului.

Apelurile parvenite la Linia Verde a Ombudsmanului Copilului „Telefonul Copilului” 080011116 în perioada 01.01.2018 – 31.12.2018

Dreptul pretins încălcat	Adult	Copil	Urban	Rural	Total
Dreptul la viață și la integritate fizică și psihică	2		2		2
Libertatea individuală și siguranța persoanei					
Dreptul la apărare	11		7	2	11
Dreptul la libera circulație					
Dreptul la viață intimă, familial și privată	37	1	30	8	38
Inviolabilitatea domiciliului	1			1	1
Secretul corespondenței					
Libertatea conștiinței					
Libertatea opiniei și a exprimării copilului					
Libertatea creației	1		1		1
Dreptul la informație	4		2	2	4

Dreptul la învățătură	20	1	10	11	21
Dreptul la ocrotirea sănătății	3		3		3
Dreptul la un mediu înconjurător sănătos					
Dreptul de a întemeia și de a se afilia la sindicate					
Dreptul la muncă	1			1	1
Interzicerea muncii forțate					
Dreptul la grevă					
Dreptul la proprietate privată și protecția acesteia	3		2	1	3
Dreptul la asistență și protecție socială	27	1	14	14	28
Protecția familiei și a copiilor orfani	9		5	4	9
Ocrotirea mamei, copiilor și a tinerilor					
Protecția persoanelor cu dizabilități					
Dreptul la petiționare	1			1	1
Dreptul la opinia copilului	1			1	1
Responsabilizarea părinților					
Protejarea de abuz și neglijare	18		11	7	18
Tortura și privarea de libertate	1		1		1
Total: 143					

ДОКЛАД

О СОБЛЮДЕНИИ ПРАВ РЕБЁНКА
В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА
В 2018 ГОДУ

Доклад издан при финансовой поддержке ЮНИСЕФ Молдова

СОДЕРЖАНИЕ

Предисловие	52
Общие положения о соблюдении прав ребёнка	54
Право на жизнь, выживание и развитие	60
Право на здоровье	66
Право на образование	72
Право на мнение и гражданские свободы	83
Положение детей, находящихся в пенитенциарных учреждениях	88
Деятельность по информированию и продвижению прав ребёнка, осуществляемая Народным Адвокатом по правам ребёнка	94
Заявления, поступившие к Народному адвокату по правам ребёнка в 2018 году	103

ПРЕДИСЛОВИЕ

Доклад о соблюдении прав ребенка в Республике Молдова в 2018 году разработан в соответствии с положениями ст. 29 Закона №. 52 от 3 апреля 2014 года « О Народном Адвокате (Оомбудсмене)» и содержит выводы и рекомендации, сформулированные в процессе мониторинга внедрения на национальном уровне положений Конвенции ООН о правах ребенка.

В Отчете проведен анализ проблем, существующих в области защиты основных прав и свобод детей, и представлена деятельность Народного Адвоката по правам ребёнка и команды Офиса Народного Адвоката по защите и продвижению прав детей: рассмотрение жалоб и проведение расследований, внесение предложений об изменении законодательства в области прав ребенка, осуществление конституционного контроля, организация мероприятий по продвижению прав ребенка и информированию в области защиты прав ребенка.

Так, в Докладе отмечается, что за отчетный период у государства не было заметных успехов в обеспечении защиты прав и свобод ребенка. Положение дел по соблюдению права на жизнь, здоровье, образование и безопасность детей остается неудовлетворительным, сохраняется феномен насилия в отношении детей. Не было достигнуто прогресса в отношении защиты прав детей, оставшихся без попечения родителей, детей из социально уязвимых семей, детей, находящихся в конфликте с законом и девиантным поведением, детей, которые бродяжничают или детей, отбывающих наказание в пенитенциарных учреждениях. Не защищены права детей, родившихся преждевременно, детей с ограниченными возможностями и редкими заболеваниями. Также не улучшилось положение по соблюдению прав детей в приднестровском регионе.

У Республики Молдова жизнеспособная система защиты прав детей, она соответствует международным стандартам, однако имеют место задержки, иногда существенные, в процессе реализации некоторых стандартов, существует масса вопросов об эффективности работы данных стандартов у нас. Ребенок проходит через такую систему и остается наедине со своими проблемами (например, нехватка жилья для детей-сирот, детей с девиантным поведением и т. д.)

Государственные органы обязаны выполнять рекомендации Детского Омбудсмана, целью государственной политики является улуч-

шение положения дел, особенно в областях, в которых проведен мониторинг и установлены недоработки.

Продолжает оставаться приоритетом продвижение и реализация концепции «Прав будущих поколений», разработка государственной политики путем обеспечения соблюдения и уважения прав и свобод детей и молодежи.

Обращаю внимание на настоятельную необходимость прямого или косвенного вовлечения детей во все процессы принятия решений по проблемам, которые касаются прав и жизни детей.

В 2018 году увеличилось число детей, непосредственно обратившихся к своему Омбудсмену. Участие детей и тот факт, что их мнение учитывается, добавили ценность нашей работе.

Выражаю благодарность членам своей команды и соответствующим подразделениям Офиса Народного Адвоката за их приверженность и преданность делу, за повышение уровня информированности и доверия людей в отношении Национального учреждения по правам человека/ Народного Адвоката по правам ребенка в течение отчетного года.

Благодарю и ценю вклад неправительственных организаций, с которыми сложилось плодотворное сотрудничество в интересах защиты и продвижения прав ребенка.

Выражаю благодарность ЮНИСЕФ в Молдове за финансовую поддержку деятельности, в том числе за публикацию Ежегодного доклада об соблюдении прав детей в Республике Молдова в 2018 году.

МАЙЯ БЭНЭРЕСКУ,
Народный Адвокат
по правам ребёнка

ОБЩИЕ ПОЛОЖЕНИЯ О СОБЛЮДЕНИИ ПРАВ РЕБЁНКА

Цель настоящей главы в рамках Доклада о соблюдении прав человека в Республике Молдова в 2018 году – представить позицию Народного Адвоката по правам ребёнка относительно положения дел по соблюдению прав детей в Молдове. Также представлено ретроспективное мнение относительно ряда тем и прав, отраженных в докладе за 2017 год, данные аспекты не отражены в отдельных главах настоящего Доклада.

Усилия государства в части соблюдения прав ребёнка были оценены Народным Адвокатом по правам ребёнка Майей Бэнэреску, которая отметила, что национальная система защиты прав ребёнка является жизнеспособной и соответствует международным стандартам в данной области, включая политики государства и действующее законодательство.

В течение 2018 года были предприняты важные меры в сфере образования: в частности, был пересмотрен Национальный Куррикулум и разработано Руководство по Национальному Куррикулуму. В области здравоохранения были предприняты действия для развития медицинских и социальных услуг, а сфере защиты и безопасности детей – увеличился размер пособий, предназначенных для детей и семьям с детьми.

В то же время Детский Омбудсмен отмечает наличие многочисленных системных недостатков во всех областях, касающихся прав ребёнка, которые были изложены в ежегодных докладах о соблюдении прав детей, в тематических докладах и других разработанных документах, и обращает внимание на свои Рекомендации по улучшению ситуации в этой сфере, которые, в большинстве своём, так и не были выполнены уполномоченными публичными властями. В связи с чем, Народный Адвокат по правам ребёнка выражает обеспокоенность и призывает государственные власти изыскать возможности по реализации Рекомендаций, учитывая, что таковые являются результатом мониторинга соблюдения прав ребёнка и призваны улучшить систему защиты прав ребёнка.

Детский Омбудсмен Майя Бэнэреску также указывает, что государство имеет задолженность по выполнению рекомендаций Комитета ООН по правам ребёнка относительно периодического Доклада, объединённого четвёртого и пятого докладов Республики Молдова¹.

¹ https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/TreatyBodyExternal/Countries.aspx?CountryCode=MDA&Lang=EN

Принимая во внимание результаты мониторинга на предмет соблюдения прав ребёнка, Детский Омбудсмен отмечает, что основной недоработкой государственной политики является её неправильное осуществление. Если в нормативном плане регулирующие механизмы достаточно хороши, то сам процесс внедрения выявляет ряд проблем и препятствий, которые, в большей части, вызваны отсутствием профессионализма и должного отношения со стороны сотрудников.

В то же время Народный Адвокат по правам ребёнка обращает внимание, что не все действия публичных властей и государственных должностных лиц (судей, прокуроров, адвокатов, социальных ассистентов и др.) направлены на соблюдение принципа высшего интереса ребёнка.

В контексте вышеизложенного мы отмечаем, что Доклад о соблюдении прав ребёнка в Республике Молдова в 2017 году был исчерпывающим: в нём содержался подробный анализ некоторых прав Конвенции ООН по правам ребёнка. В то же время Доклад отразил ряд проблем, по поводу которых Народный Адвокат по правам ребёнка Майя Бэнэреску выдвинула несколько Рекомендаций², направленных на улучшение ситуации с соблюдением прав детей. Детский Омбудсмен констатирует, что центральные и местные органы государственной власти не выполнили ряд рекомендаций Омбудсмена, в результате, ситуация, описанная в Докладе, существенно не улучшилась.

Что касается соблюдения прав ребёнка на имя и гражданство, Народный Адвокат по правам ребёнка отмечает, что проблемы с документированием детей, в особенности, с левого берега Днестра, так и не были урегулированы. Главной причиной является человеческий фактор, затягивающий процедуру документирования, а также/или отсутствие знаний о нормативных актах и несоблюдение внутренних рабочих процедур.

В частности, остаётся вопрос с документированием детей, находящихся на территории левого берега Днестра, в отношении которых, на основе документов, выданных неконституционными властями региона и не имеющих юридической силы на территории Республики Молдова, были приняты меры правовой защиты (опекунство/попечительство). Следовательно, остаются актуальными Рекомендации для уполномоченных органов власти, обозначенные в Тематическом исследовании «Соблюдение прав ребёнка на имя и гражданство»³.

Приветствуется тот факт, что представители органов опеки и попечительства обращаются к Детскому Омбудсмену за юридиче-

² http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/doklad_pravarebenka2017.pdf

³ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/studiul_documentarea_0.pdf

скими консультациями по вопросу о соблюдении прав ребёнка на имя и гражданство и требуют его вмешательства в процесс урегулирования индивидуальных случаев. Из этого следует вывод, что чиновники публичных учреждений нуждаются в постоянном обучении, как в сфере своей компетенции, так и в области защиты прав ребёнка.

Соблюдение прав детей, проживающих на левом берегу Днестра, продолжает оставаться одним из приоритетов Народного Адвоката по правам ребёнка, поскольку до сих пор положительных изменений в этом вопросе зарегистрировано не было.

De jure, конституционные власти Республики Молдовы не знакомы с положением детей с территории левого берега Днестра. Отсутствуют статистические данные о реальном числе детей в регионе, включая детей из группы риска: детей, оставшихся без попечения родителей, брошенных детей, детей с особыми потребностями и процессом их социальной инклюзии. Отсутствуют данные о количестве детей, которые, предположительно, подверглись жестокому обращению, также неизвестна информация о мерах, принятых с целью содействовать физическому и психологическому восстановлению таких детей. Кроме того, нет данных по количеству детей, находящихся в конфликте с законом, по условиям их содержания под стражей и относительно процесса ресоциализации детей, имевших проблемы с законом и т.д.

Серьёзным препятствием мониторингу соблюдения прав ребёнка на левом берегу Днестра является отсутствие доступа Детского Омбудсмана в данный регион. Как отмечает Народный Адвокат по правам ребёнка, ограниченный доступ представителей конституционных властей Республики Молдова и неправительственных организаций, действующих в области прав человека/ребёнка на левом берегу Днестра, не позволяет оценить реальную ситуацию по соблюдению прав детей.

Народный Адвокат по правам ребёнка Майя Бэнэреску повторно указывает на острую необходимость выявления решений, с целью оценки положения детей на левом берегу реки Днестр и, если необходимо, вмешательства в ситуацию.

Особую обеспокоенность вызывает положение детей, оставшихся без попечения родителей, и детей в ситуации риска, детей, находящихся в пенитенциарных учреждениях.

В течение 2018 года Детский Омбудсмен инициировал сотрудничество с некоторыми неправительственными организациями с левого берега Днестра, зарегистрированными в соответствии с национальными правовыми процедурами. Целью такого взаимодействия явилось выявление возможностей для вмешательства Народного

Адвоката по правам ребёнка в решение проблем и обеспечение соблюдения прав ребёнка.

Детский Омбудсмен приветствует создание Национального совета по правам человека, правительственного консультативного органа, призванного обеспечить эффективный механизм разработки и оценки процесса реализации документов, касающихся политик в области прав человека, а также высоко оценивает сохранение института Национального совета по правам ребёнка. Кроме того, отмечается важность создания Рабочей группы по правам человека в рамках Бюро по реинтеграции, где будут обсуждаться вопросы обеспечения прав детей с территории левого берега реки Днестр.

Народный Адвокат по правам ребёнка Майя Бэнэреску, которая является представителем этих трёх структур, выражает надежду, что совместные усилия позволят определить способы соблюдения прав детей на левом берегу реки Днестр. Со своей стороны Детский Омбудсмен приложит все усилия в рамках своих полномочий для защиты интересов детей с левого берега Днестра, всякий раз, когда это будет необходимо.

По-прежнему стоит вопрос и с соблюдением права ребёнка на семью в Республике Молдова: в частности, когда идёт речь об установлении графика встреч в случае развода его родителей и определении места проживания ребёнка с одним из родителей. Как и в предыдущие годы, обращаем внимание на отсутствие единой практики составления графиков встреч органами опеки и попечительства. Таким образом, их действия носят сегментарный характер и не обеспечивают полного решения проблемы.

Кроме того, исходя из казуистики Офиса Народного Адвоката по данному сегменту, отмечаем, что неясна сама юридическая ценность графика встреч с ребёнком, уставленного органами опеки, учитывая, что на деле таковой не соблюдается, а уполномоченный публичный орган власти не имеет законных рычагов для обеспечения ребёнка правом видеться с родителями и родственниками.

Детский Омбудсмен напоминает государственным органам власти и родителям, что ни один ребёнок не является собственностью родителей, а согласно статье 3 Конвенции ООН о правах ребёнка, «Во всех действиях в отношении детей, независимо от того, предпринимаются они государственными или частными учреждениями, занимающимися вопросами социального обеспечения, судами, административными или законодательными органами, первоочередное внимание уделяется наилучшему обеспечению интересов ребенка.»

Ещё одна проблема – практика незаконного вывоза детей из страны без согласия на то другого родителя или самого ребёнка. Как отмечает Народный Адвокат по правам ребёнка, в настоящий момент

ни у родителей, ни у властей нет подходящего механизма для разрешения ситуации. Таким образом, когда один из родителей выезжает за границу с ребенком на постоянное место жительства, нарушается право другого родителя на встречи с ребёнком, как и право ребёнка на встречи со вторым родителем и членами его семьи.

На основании вышеизложенного, а также дел, рассмотренных Народным Адвокатом по правам ребёнка, последний обращает внимание уполномоченных органов власти и судебных инстанций, что в процессе рассмотрения дел о расторжении браков и определении места жительства ребёнка, особое внимание должно быть уделено следующим обстоятельствам: кто вырастил ребёнка, к кому он привязан психологически; социальная интеграция несовершеннолетнего, в условиях, когда очевидно, что один из родителей, в особенности тот, с кем будет проживать ребёнок, намеревается уехать на постоянное место жительства за границу; соблюдение права ребёнка на поддержание семейных связей с семьей другого родителя и т.д.

Обращения, связанные с процедурой принудительного исполнения судебных решений по вышеуказанному вопросу, очень часто поступают в адрес Детского Омбудсмана. Судебные исполнители также не имеют единой практики и подготовки для решения случаев принудительного исполнения в ситуации передачи ребёнка родителю, с которым было установлено его место жительства. Сама процедура исполнения и поведение судебных исполнителей могут повлиять на психологическое состояние ребёнка. Обсуждая данный вопрос с руководством Национального союза судебных исполнителей, Народный Адвокат по правам ребёнка подчеркнул необходимость соблюдения административных актов в этой области, принципа наилучшему обеспечению интересов ребёнка и непрерывного профессионального развития в этой сфере и информирования в области прав ребёнка.

Еще одна проблема, затрагивающая сферу интересов Детского Омбудсмана – соблюдение прав детей с ограниченными возможностями. В этом смысле Народный Адвокат по правам ребёнка напоминает о Рекомендациях, которые содержатся в тематических исследованиях (тематический доклад «Социальная инклюзия детей с аутизмом в Республике Молдова»⁴; специальный доклад «Оценка ситуации детей с умственными отклонениями в детских интернатах Орхей и Хынчешть, находящихся в процессе деинституционализации»⁵, «Доклад о социальной инклюзии детей с сенсорными расстройствами»⁶, ещё раз обращает внимание, что органы государ-

⁴ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/raport_tematic_autismul_0.pdf

⁵ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/raport_diz_2017_red_0.pdf

⁶ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/raport_copii_diz_0.pdf

ственной власти обязаны обеспечить особую защиту детей с ограниченными возможностями.

Мы отмечаем, что многие рекомендации Детского Омбудсмана по данному вопросу находятся в центре внимания уполномоченных органов власти, и что для их реализации принимаются соответствующие меры, в особенности, это касается обеспечения прав детей с расстройствами аутистического спектра.

В заключение всего вышесказанного, Народный Адвокат по правам ребёнка ещё раз обращает внимание на необходимость объединения усилий Детского Омбудсмана, властей государства, неправительственных организаций и внешних партнеров, с целью принятия эффективных мер по обеспечению уважения прав ребёнка, исходя из соблюдения высшего интереса ребёнка и учитывая его мнение по всем вопросам, которые его касаются.

Право на обеспечение жизни и выживания ребёнка является неотъемлемой обязанностью государства. Юридическое обоснование тому содержится в статье 6 Конвенции ООН о правах ребёнка⁷, которая, в отличие от других международных механизмов в области защиты прав человека, предусматривает не только позитивное обязательство государства защищать жизнь человека и отказываться от применения смертной казни. В то же время Конвенция налагает на высокие договаривающиеся стороны, насколько это возможно, **обязательство** обеспечить выживание и здоровое развитие ребёнка. В этом контексте, Детский Омбудсмен указывает, что данное специфическое обязательство возлагает на государство обязанность предпринимать конкретные усилия для обеспечения одновременного соблюдения всех прав, закрепленных Конвенцией.

На национальном уровне право на жизнь и развитие гарантируется статьёй 24⁸ Конституции Республики Молдова, и Законом о правах ребёнка № 338 от 15 декабря 1994⁹, в частности, статьёй 4, которая гарантирует право ребёнка на жизнь и физическую и психологическую неприкосновенность. Подчеркиваем тот факт, что в Законе 338/1994 не был указан текст законодательного акта положений о «полном обеспечении выживания и развития ребёнка». Таким образом, отмечаем несоответствие между международными стандартами и национальными механизмами в сфере защиты прав детей.

Народный Адвокат по правам ребёнка с обеспокоенностью отмечает, что рекомендации относительно права на жизнь ребёнка, изложенные в Докладе о соблюдении прав ребёнка в Республике Молдова в 2017¹⁰ году, не были приняты во внимание центральными и местными органами власти. Кроме того, Детский Омбудсмен отмечает, что со стороны государства не было предпринято никаких действий по реализации Рекомендаций Комитета ООН по правам ребёнка относительно периодического и объединённого четвертого и пятых докладов Республики Молдова¹¹. В результате, существенных изменений в ситуации касемо соблюдения права ребёнка на жизнь, выживание и развитие не произошло, неизменным вопрос остался и на национальном уровне.

⁷ <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CRC.aspx>

⁸ <http://lex.justice.md/viewdoc.php?id=311496&lang=2>

⁹ <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=311654&lang=2>

¹⁰ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/raport_copil_2017def.pdf

¹¹ https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/TreatyBodyExternal/Countries.aspx?CountryCode=MDA&Lang=EN

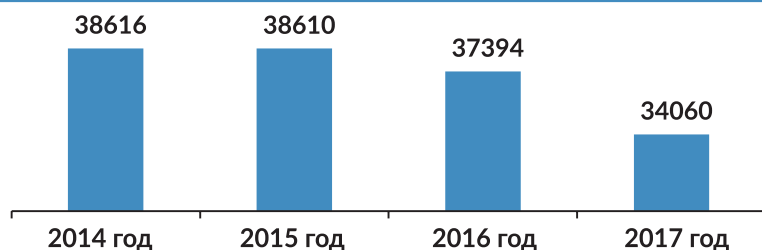
Положение дел по соблюдению права ребёнка на жизнь с точки зрения рождаемости и демографии в Республике – одна из приоритетных в повестке Народного Адвоката по правам ребёнка с самого начала его мандата. Мониторинг, проведённый Детским Омбудсменом в 2018 году, выявил следующие проблемные аспекты:

- Неэффективные политики в области планирования семьи;
- Экономический спад и эмиграция населения в возрасте от 16 до 35 лет;
- Размер единовременного пособия по рождению ребёнка (5645 лей¹²) слишком мал и не покрывает минимальную потребительскую корзину;
- Размер ежемесячного пособия по уходу за ребенком, для незастрахованных лиц (540 лей¹³), значительно ниже ежедневных потребностей по уходу за и воспитанием ребёнка.

Детский Омбудсмен оценил усилия государства по увеличению размера некоторых социальных пособий для детей и семей с детьми в 2019 году.

Также отмечаем, что, в соответствии с последними статистическими данными, уровень рождаемости в Республике Молдова постоянно снижается¹⁴. Так, если в течение 2014–2015 годов эти показатели были постоянными – в год рождалось около 38 000 детей, то замечаем, что в последующие несколько лет ситуация значительно ухудшилась, достигнув показателя в чуть более 34 000 детей в 2017 году.

Несмотря на то, что в период разработки Доклада о соблюдении прав ребёнка в Республике Молдова в 2018 году, Национальное бюро статистики не представило данные за 2018 год, очевидно, что ситуация остается неблагоприятной для нашего государства.

Источник: Национальное бюро статистики

Как следствие, Республика Молдова остается непривлекательной страной для молодежи с точки зрения создания семьи и зачатия детей.

¹² <http://www.cnas.md/slidepageview.php?l=ru&idc=560&t=/drugie-cotialinie-viplati/pocobiea/pocobiea-cemieam-c-detimi/edinovremennoe-pocobie-pri-rojdenii-rebenka/>

¹³ <http://www.cnas.md/slidepageview.php?l=ru&idc=560&t=/drugie-cotialinie-viplati/pocobiea/pocobiea-cemieam-c-detimi/edinovremennoe-pocobie-pri-rojdenii-rebenka/>

¹⁴ <http://statbank.statistica.md/pxweb/pxweb/ro/20%20Populatia%20si%20procesele%20demografice/20%20Populatia%20si%20procesele%20demograficePOP030/POP030100.px/table/tableViewLayout1/?rxid=2345d98a-890b-4459-bb1f-9b565f99b3b9>

Детский Омбудсмен приходит к выводу, что в сложившихся обстоятельствах, если органы власти не смогут изменить ситуацию, в течение 15-20 лет, как считают специалисты, доля стареющего населения Республики Молдовы составит порядка 70%. В этой связи, Народный Адвокат по правам ребёнка считает абсолютно необходимым принять ряд политик в области **защиты прав будущих поколений**.

Данная теория была появилась в 2008 году, её автор – учитель английского языка Мари-Клэр Кордонье, которая в рамках «World Future Council»¹⁵ отметила, что «обязательство защищать будущие поколения – жизненная необходимость каждого отдельного государства, а также для международного сообщества. Таким образом, когда мы обеспечим устойчивость услуг по защите права детей на жизнь и смежных прав, мы сможем надеяться на преемственность человека как вида»¹⁶.

В свете вышесказанного, Детский Омбудсмен призывает государственные органы создавать или укреплять существующую политику в области защиты будущих поколений.

В целях обеспечения устойчивого развития, необходимо улучшить качество жизни будущих поколений, которым они смогут воспользоваться, и, по мере того, как адаптация к продолжительному периоду жизни вновь станет объединяющим фактором прав будущих поколений, и их благосостояние должно стать главенствующей необходимостью нынешней власти и нынешнего поколения.

Другая проблема, которую Детский Омбудсмен обозначил в 2018 году в части нарушения права ребёнка на жизнь – смертность детей младшего возраста, по причине халатности родителей/опекунов или других лиц, на чьём попечении дети находятся. В 2018 было зарегистрировано множество случаев детской смерти, произошедших в результате халатности родителей или опекунов (замёрзшие на улице дети, дети, пострадавшие в результате пожара, новорожденные дети, брошенные в мусорные контейнеры, дети, упавшие с высоты, и т. д.)¹⁷.

Несмотря на то, что Стратегия развития родительских навыков и компетенций существует с 2016 года (утверждена Постановлением Правительства №.1106 от 3 октября 2016 года)¹⁸, а 11 июня Министерство образования, культуры и исследований представило проект Закона об утверждении Национальной стратегии по обучению родительским навыкам на 2018–2025 годы, в положении дел существенных изменений не произошло.

¹⁵ https://www.worldfuturecouncil.org/wp-content/uploads/2016/03/WFC_CISDL_2008_Selecting_Best_Policies_and_Law_for_Future_Generations.pdf

¹⁶ Idem;

¹⁷ <http://www.jurnaltv.md/news/70d2635f78e659a5/neglijenta-parintilor-costa-vieti.html>

¹⁸ <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=366978&lang=2>

На основании вышеизложенного, Детский Омбудсмен обращает внимание на ряд выявленных проблем:

- Недостаточное вмешательство органов власти в предупреждение и уменьшение основных факторов риска, включая злоупотребление алкоголем/наркотиками, домашнее насилие, жесткое обращение с детьми, пренебрежение родительскими обязанностями;
- Нехватка специализированных социальных услуг;
- Нехватка дошкольных учреждений в некоторых населенных пунктах, включая отсутствие ясельных групп;
- Нехватка источников дохода, а также неспособность семей определить приоритеты, касаясь выявленных проблем;
- Безответственность некоторых семей/родителей по отношению к жизни собственных детей;
- Нехватка родительских навыков в сфере воспитания и обучения детей, управления семейными бюджетами, пособиями со стороны государства;
- Отсутствие контроля со стороны властей в отношении расходования выделенных денег.

Следует отметить, что в 2018 году число детей, ставших жертвами преступлений против жизни и здоровья человека, предусмотренных Уголовным кодексом составило 91, по сравнению с 23 за 2017 год¹⁹.

Кроме того, Народный Адвокат по правам ребёнка констатирует неопределённую ситуацию в отношении действий, предусмотренных статьёй «Оставление в опасности» Уголовного Кодекса. Подобные дела редко доходят до рассмотрения в судебных инстанциях, из-за степени родства правонарушителя и представителя жертвы, однако Детский Омбудсмен не считает, что ужесточение существующих правил приведет к улучшению нынешней ситуации.

В сложившихся обстоятельствах Детский Омбудсмен считает, что только непрерывное образование, искоренение родительской безответственности, снижение доли злоупотребления алкоголем и/или наркотиками, снижение частоты родов среди подростков может изменить нынешнюю ситуацию к лучшему.

Подчеркивая вышесказанное, Народный Адвокат по правам ребёнка обращает внимание государственных органов власти на необходимость пересмотра системы защиты детей, особенно детей младшего возраста, с целью предотвращения подобных ситуаций в будущем. Детский Омбудсмен призывает государство постоянно укреплять политики в области защиты прав ребёнка, в частности, права на жизнь, выживание и развитие, и напоминает центральным и местным органам государственной власти, действующим в области

¹⁹ <http://politia.md/ro/advanced-page-type/rapoarte-si-evaluari?page=3>

защиты прав ребёнка, что, согласно положениям Общего комментария №.14 (2013) Комитета ООН по правам ребёнка²⁰, обязанность соблюдать высшие интересы ребёнка заключается в совокупном соблюдении всех прав, закрепленных Конвенцией ООН о правах ребёнка, в частности, права на жизнь, выживание и развитие ребёнка.

Еще один аспект, рассматриваемый в этой главе – соблюдение права на жизнь недоношенного ребёнка. Согласно статистическим данным, в среднем в год происходит порядка 2000 случаев преждевременных родов, что составляет 7% всех рождений²¹.

Детский Омбудсмен, в партнерстве с общественным объединением «Vitaе», организовал Национальную конференцию «Положение дел в области преждевременных родов и недоношенных детей в Республике Молдова, проблемы и решения»²², целью которой было проведение анализа текущей ситуации и поиск соответствующих решений.

В результате дискуссий, выявлены следующие проблемы:

- Нехватка специалистов, специализирующихся на оказании квалифицированной медицинской помощи недоношенным детям;
- Неравномерное распределение семейных врачей и педиатров по территории Республики Молдова;
- Недооценка тяжести состояния ребёнка и поздняя госпитализация;
- Слаборазвитая система ранней профилактики;
- Отсутствие сотрудничества между службой раннего вмешательства и специалистами территориальных органов социальной защиты.

Детский Омбудсмен напоминает, что право ребёнка на жизнь и доступ к качественным медицинским услугам, а также их доступность, независимо от времени его появления на свет, является основным обязательством, которое должно осуществляться государством и контролироваться национальными учреждениями по защите прав человека/ребёнка. Также Народный Адвокат по правам ребёнка напоминает соответствующим государственным органам о Рекомендациях, изложенных в тематическом Докладе «Соблюдение прав человека при оказании предбольничной медицинской помощи в Республике Молдова (2016 г.)»²³, в котором говорится о ненадлежащем состоянии оборудования машин скорой помощи, предназначенного для детей и, в особенности, для новорожденных.

²⁰ https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?Lang=en&TreatyID=5&DocTypeID=11

²¹ <http://ombudsman.md/news/fiecare-copil-are-dreptul-la-cea-mai-buna-stare-de-sanata-te-si-a-beneficia-de-servicii-medicale-de-inalta-calitate-tratament-si-recuperare/>

²² <http://ombudsman.md/news/fiecare-copil-are-dreptul-la-cea-mai-buna-stare-de-sanata-te-si-a-beneficia-de-servicii-medicale-de-inalta-calitate-tratament-si-recuperare/>

²³ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/raport_respectarea_drepturilor_2016_site_1_0.pdf

РЕКОМЕНДАЦИИ

Народного адвоката этой связи являются следующими:

- Укрепление соблюдения принципа высшего интереса ребёнка, в целях обеспечения права ребёнка на жизнь;
- Повышение осведомленности семей и общества о признаках опасности для жизни и здоровья ребёнка;
- Создание / укрепление служб планирования семьи и обучение родителей навыкам воспитания и обучения детей;
- Внедрение минимальных стандартов качества услуг раннего вмешательства;
- Обеспечение пренатального скрининга;
- Развитие качественных медицинских услуг путём обеспечения медицинских учреждений необходимым оборудованием и повышением квалификации медицинского персонала;
- Изменение политик и правового поля, с целью создания благоприятных условий для планирования семьи.

Защита права ребёнка на охрану здоровья (статья 24 Конвенции ООН о правах ребёнка) остается одним из приоритетов работы Народного Адвоката по правам ребёнка. Детский Омбудсмен отмечает, что каждый ребёнок, независимо от социального статуса или любого другого критерия должен иметь доступ к самым высоким стандартам в области здравоохранения. Ни один ребёнок не должен страдать или умирать из-за бедности или из-за отсутствия доступа к специализированным медицинским услугам. На национальном уровне право на охрану здоровья гарантируется многочисленными законодательными актами: Конституцией Республики Молдова (статья 36)²⁴, Законом о правах ребёнка №338 от 15 декабря 1994 года (ст.4)²⁵, Законом об охране здоровья №411- XIII от 28 марта 1995г. и т.д.

Народный Адвокат по правам ребёнка подчеркивает, что национальные стандарты в здравоохранении в значительной степени соответствуют международным стандартам в этой области. В то же время Детский Омбудсмен отмечает, что центральные и местные органы государственной власти не приняли во внимание Рекомендации, изложенные в Докладе о соблюдении прав ребёнка в Республике Молдова в 2017 году, таким образом, ситуация с соблюдением права на здоровье не претерпела существенных изменений. Не выполнены государством и Рекомендации Комитета ООН по правам ребёнка по периодическому и объединённому четвёртому и пятому Докладам Республики Молдова²⁶.

Мониторинг положения дел по соблюдению права ребёнка на охрану здоровья в 2018 году выявил ряд проблем в части реализации статей 3 и 24 Конвенции ООН о правах ребёнка.

Детский Омбудсмен напоминает, что соблюдение принципа высшего обеспечения интересов ребёнка является приоритетным в защите права на здоровье. Таким образом, Народный Адвокат по правам ребёнка констатирует ошибочное понимание данного принципа сотрудниками сферы здравоохранения.

Мониторинг, проведенный сотрудниками Офиса Народного Адвоката, а также анализ мнений, высказанных детьми в рамках национальных детских форумов, выявили следующие недостатки:

²⁴ <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=311496&lang=2>

²⁵ <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=311654&lang=2>

²⁶ https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/TreatyBodyExternal/Countries.aspx?CountryCode=MDA&Lang=EN

- Слабое вовлечение ребёнка в принятие решений о его лечении и/или назначенных препаратах;
- Принятие во внимание исключительно мнения родителей по поводу лечения и / или назначенных процедур;
- Запугивание детей, особенно в ситуациях, когда проблема со здоровьем связана с интимными частями тела.

Народный Адвокат по правам ребёнка напоминает компетентным органам, что согласно части (1) статьи 3 Конвенции о правах ребёнка, во всех действиях в отношении детей, независимо от того, предпринимаются они государственными или частными учреждениями, занимающимися вопросами социального обеспечения, судами, административными или законодательными органами, первоочередное внимание уделяется наилучшему обеспечению интересов ребенка. Детский Омбудсмен подчеркивает, что этот принцип должен соблюдаться во всех решениях, связанных со здравоохранением. Народный Адвокат по правам ребёнка подчеркивает, что высший интерес ребёнка должен основываться на его физических, эмоциональных, социальных и образовательных потребностях, возрасте, поле, отношениях с родителями и опекунами, семьёй и социальным окружением, а решения должны приниматься только после того, как его мнение было услышано, в соответствии со статьей 12 Конвенции ООН о правах ребёнка.

Детский Омбудсмен подчеркивает, именно детям должно уделять первоочередное внимание во всех решениях, принимаемых государственными структурами, касающихся распределения ресурсов, разработки и реализации политик и мер, которые влияют на основные показатели здоровья детей. Также Народный Адвокат по правам ребёнка указывает на важность обеспечения наилучших интересов ребёнка, в качестве основы для принятия решений о предоставлении, сохранении или прекращении лечения детей. Государство должно разработать процедуры и критерии, которые предоставят медицинским работникам руководство, с целью оценки наилучших интересов ребёнка в области здравоохранения и других областях, с которыми осуществляется взаимодействие в период лечения или обследований.

Беседы с детьми о состоянии их здоровья способствуют развитию здорового образа жизни.

Ссылаясь на Общий комментарий №. 4 (2003)²⁷ Комитета ООН по правам ребёнка, Детский Омбудсмен дополнительно указывает на важность обеспечения высших интересов ребёнка в получении доступа к адекватной информации по проблемам со здоровьем. Особое внимание следует уделять определенным категориям детей,

²⁷ https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?Lang=en&TreatyID=5&DocTypeID=1

включая детей и подростков с психосоциальными нарушениями. Если возникает необходимость в госпитализации ребёнка или его помещения в детское учреждение длительного содержания, до принятия решения об этом должна производиться оценка наилучших интересов ребёнка, принимая во внимание, что лечение ребёнка с ограниченными возможностями предпочтительно должно осуществляться в собственной семье, с необходимой поддержкой, оказанной семье и ребёнку.

Детский Омбудсмен также анализировал положение дела с вакцинацией детей в 2018 году. Следует отметить и напомнить, что вопрос о соблюдении права на здоровье в контексте обеспечения обязательной вакцинации детей поднимался Народным Адвокатом по правам ребёнка в Докладе о соблюдении прав детей в Республике Молдова в 2017 году²⁸. В 2018 году этот вопрос до сведения Детского Омбудсмана был доведён родителями, так последние указали на то, что не были проинформированы о вакцинации детей, в результате чего дети были вакцинированы без согласия родителей; вакцинация детей имела место в помещениях, неподходящих для соответствующей процедуры; не было проконтролировано состояние ребёнка до и после вакцинации и т. д.

Детский Омбудсмен напоминает властям, что подобные нарушения негативно влияют на здоровье детей и формируют у родителей сомнения относительно процесса и пользы вакцинации. В этой связи Народный Адвокат по правам ребёнка вновь подтверждает свою позицию относительно обязательной вакцинации детей; указывает на то, что родители обязаны обеспечить вакцинацию детей и подчеркивает, что государственные органы власти обязаны обеспечить качество вакцины, равно как и соблюдение оптимальных медико-санитарных условий для вакцинации.

Данную позицию поддержала на парламентская Комиссия по социальной защите, здоровью и семье, а также Конституционный суд Постановлением от 30 октября 2018 года, на котором рассматривался контроль конституционности части (6) статьи 52 Закона о государственном надзоре в сфере общественного здоровья, №.10 от 3 февраля 2009 года и положений предусмотренных в пункте 21 пп.1) букв. д) Национальной программы иммунизации на 2016–2020 годы, утвержденной Постановлением Правительства №. 1113 от 6 октября 2016 г.). Суд вынес решение²⁹, которым признал конституционными оспариваемые нормы, тем самым, признавая обязательность вакцинации.

Народный Адвокат по правам ребёнка отмечает следующие аспекты:

²⁸ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/doklad_pravarebenka2017.pdf

²⁹ <http://www.constcourt.md/>

- Вакцинация ребёнка – это действие, предпринимаемое для защиты прав ребёнка, поэтому, следуя духу Конвенции ООН о правах ребёнка, одно право не должно наносить ущерб другим правам, закреплённым в ней.
- Национальные органы власти в сфере здравоохранения должны усилить качественные действия в массовом информировании населения о преимуществах и побочных эффектах принятия вакцины.
- Отказ родителей от вакцинации детей не должен влиять на право ребёнка на образование;
- В чрезвычайных ситуациях (эпидемии / пандемии) национальные власти должны, по мере возможности, обеспечивать преемственность всех прав, закреплённых Конвенцией ООН о правах ребёнка.
- В данном контексте государству необходимо определить жизнеспособный механизм, обеспечивающий соблюдение права на образование детей, не прошедших вакцинацию.

В 2018 году Народный Адвокат по правам ребёнка продолжал мониторинг соблюдения права на здоровье детей, страдающих редкими заболеваниями. Редким заболеванием считается любое заболевание, которым страдает менее 1 из 2000 человек. В настоящее время признано порядка **6000-7000** редких заболеваний и страдают от них около 350 миллионов людей по всему миру³⁰. Из общего числа страдающих редкими заболеваниями, около 75% – дети.

По данным Всемирной организации здравоохранения, в Европейском союзе редкими заболеваниями страдают 36 миллионов человек.

Что касается Республики Молдова, то по официальным данным Министерства здравоохранения, труда и социальной защиты³¹, существует Перечень редких заболеваний, который находится в ведении Центра репродуктивного здоровья и медицинской генетики Института матери и ребёнка³², и пополняется, в зависимости от обнаружения у людей тех или иных случаев заболевания. Общее число пациентов, включённых в Перечень редких заболеваний Центра, составляет 800 пациентов с более чем 20 клиническими состояниями. В то же время, число детей, страдающих редким генетическим заболеванием, остаётся неизвестным, поскольку многие из них диагностируются за пределами государства, кроме того, семья, а не государство, полностью покрывает расходы, связанные с диагностикой и лечением.

В то же время, из Перечня заболеваний, признанных редкими, предлагаемого Министерством здравоохранения, труда и социаль-

³⁰ <http://www.euro.who.int/en/countries/republic-of-moldova>

³¹ <https://msmps.gov.md/>

³² <https://www.mama-copilul.md/>

ной защиты следует, что в 2018 году в Республике Молдова было выявлено 1370 случаев редких заболеваний³³. Вызывает сожаление тот факт, что профильное министерство не смогло представить отдельные данные о детях с редкими заболеваниями и о лечении, которое им назначено. Как отмечает Омбудсмен, это свидетельствует о недостаточном внимании к этой области и обращает внимание, что в Республике Молдова диагностика редких заболеваний у детей представляет собой серьёзную проблему в обеспечении права на охрану здоровья.

Мониторинг, проведённый Детским Омбудсменом, выявил следующие недостатки в этой сфере:

- Отсутствие системы данных, включая отдельной по детям
- Слабо развитая система профилактической диагностики;
- Низкое число специалистов, особенно в сельской местности;
- Отсутствие социальных услуг с разделением по типу инвалидности / патологии, в том числе для **расширения возможностей детей с редкими заболеваниями**;
- Полное или частичное отсутствие пренатальной диагностики синдрома Ретта в семьях с повышенным риском.

Детский Омбудсмен рассмотрел несколько случаев, в которых было заявлено об отказе в индивидуальном лечении редкого заболевания, что являло собой нарушение права на охрану здоровья.

В 2018 году Министерство здравоохранения, труда и социальной защиты выделило из бюджетных средств 12 710 тыс. лей³⁴ на лечение пациентов с редкими заболеваниями. Указанная сумма является слишком маленькой, и относится только к уже выявленным случаям. В то же время необходимо учитывать качество жизни семей с детьми, у которых диагностированы редкие заболевания, поскольку они вынуждены за свой счёт приобретать необходимые лекарства, расходные материалы и т. д. И всего лишь 5% редких заболеваний могут поддерживаться с помощью лекарств или специального питания, остальные 95% являются симптоматическими и требуют определённого вмешательства.

Родители придерживаются мнения, что социальной интеграции и образованию этих детей власти должно уделять больше внимания.

Изучение этого вопроса Народным Адвокатом по правам ребёнка выявило низкий уровень вовлеченности государства в диагностику, лечение и уход за детьми, страдающими редкими заболеваниями. Другими словами, редкие заболевания в Республике Молдова в значительной степени не лечатся и не признаны, а пациенты не обеспечиваются правильным уходом и не могут интегрироваться в общество.

³³ <https://msmps.gov.md/>

³⁴ <https://msmps.gov.md/>

Также было отмечено, что семейные врачи не обладают достаточной квалификацией для своевременного выявления симптомов редкого заболевания, а поздняя диагностика таких заболеваний приводит к серьезным нарушениям, что влечет за собой другие расходы, в том числе и для государства. В большинстве случаев, редкое заболевание выявляется поздно, в частных клиниках, за пределами страны, дети с редкими генетическими заболеваниями остаются вне системы защиты прав ребёнка в Республике Молдова.

В контексте вышесказанного, Народный Адвокат по правам ребёнка выступает со следующими

РЕКОМЕНДАЦИЯМИ:

- Министерству здравоохранения, труда и социальной защиты пересмотреть финансовую политику в диагностике редких заболеваний;
- Необходимо улучшить качество подготовки специалистов в области здравоохранения и образования с тем, чтобы дети с редкими генетическими заболеваниями пользовались качественными медицинскими услугами
- Необходимо оказывать поддержку в обучении родителей, в том, что касается лечения и ухода за своими детьми;
- Министерству образования, культуры и исследований обеспечить соблюдение права на образование неванкцированных детей посредством альтернативных форм обучения;
- Министерству здравоохранения, труда и социальной защиты следует чаще проводить кампании по пропаганде иммунизации, чтобы убедить родителей в преимуществах вакцинации;
- Министерству здравоохранения, труда и социальной защиты, через подчиненные учреждения обеспечить должный контроль в период до и после вакцинации детей;
- Министерству здравоохранения, труда и социальной защиты рекомендуется усилить механизм информирования населения, обеспечивая, тем самым, право пациента на получение информации;
- Детский Омбудсмен напоминает родителям, дети которых не были привиты, об их приоритетном обязательстве по обеспечению права ребёнка на охрану здоровья и образование.

Право на образование является универсальным правом, признанным для каждого человека, независимо от возраста, языка, социального или этнического происхождения или иного статуса. Право ребёнка на образование означает его право на доступ к гарантированному государством образованию, которое обеспечит полное развитие личности, способностей и призваний ребёнка.

Ратифицировав Конвенцию ООН о правах ребёнка, Республика Молдова взяла на себя ряд позитивных обязательств. Создание системы общего образования является долгом государства, которое обязано предоставлять эту услугу бесплатно в определенных пределах и стандартах, установленных для каждого уровня образования. Поскольку создание системы общего образования является долгом государства, оно обязано постоянно развивать и поддерживать образование.

Доступ людей к образованию накладывает на государство обязательство предоставлять эту услугу бесплатно в определенных пределах и стандартах, установленных для каждого уровня образования.

Народный Адвокат по правам ребёнка отмечает, что государство обязано создавать условия, которые обеспечивают всем детям качественное образование, независимо от социальных критериев.

Право на образование закреплено статьями 28 и 29 Конвенции ООН о правах ребёнка³⁵, которая, помимо обеспечения обязательного среднего образования, предусматривает меры по содействию регулярному посещению школ и снижению числа учащихся, покинувших школу.

Право на образование на национальном уровне регулируется статьей 35 Конституции Республики Молдова: «Право на образование обеспечивается обязательным общим образованием, лицейским и профессиональным образованием, высшим образованием, а также другими формами обучения и повышения квалификации.»³⁶; положениями статьи 13 Кодекса об образовании³⁷ предусматривают, что «Обязательное образование начинается с подготовительной группы дошкольного образования и завершается лицейским или средним и послесредним профессионально-техническим образованием»; ста-

³⁵ https://www.unicef.org/moldova/ro/CRC_RO.pdf

³⁶ <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=311496&lang=2>

³⁷ <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=355156&lang=2>

тьей 2 Закона о правах ребёнка³⁸: «Государство гарантирует право каждого ребёнка на уровень жизни, необходимый для его физического, умственного, духовного и социального развития. Государство принимает меры по оказанию помощи родителям, а также другим лицам, ответственным за воспитание и развитие детей».

Народный Адвокат по правам ребёнка напоминает, что вопросы, рассматриваемые в докладах о соблюдении прав ребёнка за предыдущие годы (2016, 2017), остаются актуальными: ответственные за это учреждения не уделяют им должного внимания и не разрабатывают решения для существующих проблем.

В поле зрения Народного Адвоката по правам ребёнка в 2018 году попали следующие аспекты: соблюдение права на образование, а именно, качество предоставления дошкольного образования; феномен насилия в образовательных учреждениях; реализация права детей из вспомогательных школ на получение образования; санитарно-гигиенические условия в школах.

Дошкольное образование является первым компонентом раннего образования или начального (нулевого) цикла образования.

В течение 2018 года Детский Омбудсмен получил ряд обращений от родителей, чьи дети посещают частные дошкольные учреждения (далее – частные детские сады) в пределах муниципия Кишинэу.

Так, родители выразили недовольство качеством образовательных услуг, обратили внимание на отсутствие квалификации у воспитателей и на сбор денег без выдачи чеков.

На основании полученных жалоб Народный адвокат по правам ребёнка запросил у Генерального управления по вопросам образования, молодежи и спорта и Министерства образования, культуры и исследований информацию о количестве частных детских садов в муниципии Кишинэу и юридическое обоснование, требуемое для создания и функционирования образовательных учреждений смешанного и частного типов. На основании запроса последовал ответ: «Генеральное управление по вопросам образования молодежи и спорта не координировало создание или реорганизацию какого-либо частного дошкольного учреждения. В результате действий, предпринятых для реализации Кодекса об образовании, было установлено, что частные организации, работающие с детьми в возрасте 0-7 лет, не созданы и не зарегистрированы в качестве поставщиков образовательных услуг. Таким образом, местный специализированный орган ГУОМС в области образования не имеет решений компетентных органов относительно создания организаций не из сферы образования»³⁹.

³⁸ <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=311654&lang=2>

³⁹ Ответ ГУОМС на запрос Офиса Народного Адвоката, письмо № 0118/4578 от 20.12.2018г.;

В деятельности частных детских садов были обнаружены следующие нарушения:

- Отсутствие правовой базы, регламентирующей порядок создания, регистрации и / или функционирования частных юридических лиц, предоставляющих образовательные услуги. Отмечаем, что с 2010 года процедура аккредитации и оценки частных детских садов приостановлена.

До вступления в силу Кодекса об образовании, аккредитация образовательных учреждений регулировалась Законом об оценке и аккредитации образовательных учреждений Республики Молдова⁴⁰ и Законом об утверждении Положения об оценке и аккредитации образовательных учреждений⁴¹, которые были аннулированы с момента вступления в силу Кодекса об образовании.

В то же время положения статей 21 и 23 Кодекса об образовании определяют правила создания, реорганизации и ликвидации государственных образовательных учреждений, являющихся общественным достоянием. Что же касается частных дошкольных образовательных учреждений, соответствующие нормативные акты для их функционирования не принимаются.

- Невозможность обеспечения проверки и мониторинга учебного процесса в частных детских садах; Образовательный процесс проводится на основе документов политик в области начального обязательного образования для всех типов учебных заведений, утверждённых Министерством образования, культуры и исследований⁴². Основатели частных детских садов зачастую ограничивают или запрещают доступ компетентных лиц из системы образования для проверки качества предоставляемых образовательных услуг. Исходя из вышеизложенного, мы констатируем, что государственная политика в области раннего образования и действующие нормативные акты не соблюдаются, а качество образовательных услуг не может быть проверено или отслежено.

- Персонал, трудоустроенный в учреждения начального этапа образования; Отсутствие контроля со стороны органов власти в сфере образования в отношении персонала, занятого в частных детских садах, а именно, педагогических кадров.

В настоящее время неизвестно количество частных детских садов, соответственно, неизвестно число воспитателей или лиц, работающих в качестве педагогов, и критерии, по которым они были трудоустроены; администраторы частных детских садов, работающих как обще-

⁴⁰ <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=311564&lang=2>

⁴¹ <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=311665&lang=2>

⁴² https://mecc.gov.md/sites/default/files/ro_standarde_reeditare.pdf
https://mecc.gov.md/sites/default/files/educatia_timpurie.pdf
https://mecc.gov.md/sites/default/files/ghid_cor3.pdf

ства с ограниченной ответственностью, общественное объединение, свободны нанимать персонал, исходя из собственных предпочтений.

Неопределенность в отношении сотрудников, работающих в качестве воспитателей и теми, кто непосредственно общается с детьми, вызвана отсутствием нормативной базы и контроля со стороны Национального агентства по обеспечению качества в образовании и исследований, Министерства образования и культуры и исследований и местного специализированного органа в области образования.

Насилие в школах

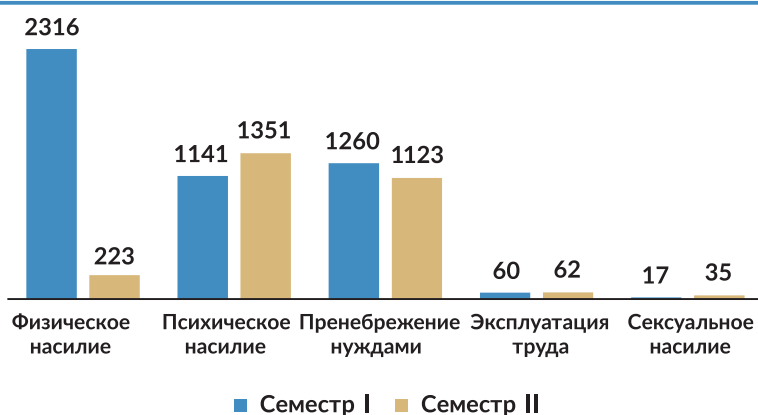
В течение 2018 года родители и учащиеся несколько раз обращались к Народному Адвокату по правам ребёнка с просьбой высказаться по ситуациям, произошедшим в образовательных учреждениях, связанных, предположительно, с применением насилия, незаконных действий, либо же с проявлением попустительского отношения к данной проблеме. Как и в предыдущие годы, акты насилия совершаются между учениками, учителем-учеником, учеником-учителем. Больше всего за отчётный период сообщалось о случаях насилия, совершаемых учителями по отношению к ученикам.

Количество случаев насилия показали, что в настоящее время школа является местом частых насильственных инцидентов с различными формами насилия. Самыми главными причинами школьного насилия являются, помимо семейных факторов, социально-экономические или индивидуальные факторы, а также ряд школьных причин. Отсутствие адекватного уровня осведомленности среди учеников об опасности насилия, о дидактических стратегиях и / или эффективных методах решения, искаженная информация об обязанностях образовательного учреждения, педагогических кадров, вспомогательного персонала, учеников, родителей. Неизвестна или же игнорируется процедура регистрации, рассмотрения и информирования о предполагаемых случаях жестокого обращения, что ставит некоторые образовательные учреждения в положение, когда они не в состоянии предотвращать и бороться с насилием, вызванным некоторыми внешкольными факторами.

В соответствии с данными, представленными Министерством образования, культуры и исследований в Докладе за первый семестр учебного 2017-2018 гг. (сентябрь-декабрь 2017 г.), всего было выявлено 4794 предполагаемых и подтвержденных случаев насилия, случаев оставления без внимания и торговлей детьми; их них случаев физического насилия – 2316; психологического насилия – 1141; сексуального насилия – 17; пренебрежения – 1260; трудовой эксплуатации – 60 обращений⁴³.

⁴³ <https://mecc.gov.md/ro/content/astazi-este-marcata-ziua-internationala-nonviolentei-scoala>

За январь – май 2018 года сотрудники системы образования доложили о 4802 случаях насилия над детьми, которые произошли в семье, школе или других местах и организациях по предоставлению социальных услуг. Большинство случаев насилия над детьми, о которых сообщается в Обобщённом Докладе за второй семестр 2017-2018 учебного года, относятся к эмоциональному насилию; таковых за этот период было зарегистрировано 1351, 223 случая относятся к физическому насилию и 1123 – к пренебрежению. Также было зарегистрировано 62 случая трудовой эксплуатации и 35 случаев сексуального насилия. В течение того же периода о каждом пятом случае, связанным с серьёзным злоупотреблением было доложено органам в сфере защиты прав ребёнка⁴⁴.

По мнению Детского Омбудсмана, увеличение числа случаев насилия над детьми, выявленных/зарегистрированных сотрудниками системы образования и / или доведенных до сведения местных органов опеки, в том числе, собственных расследований таких случаев, объясняется тем, что руководители учреждений и лица, ответственные за предотвращение случаев насилия и защиту детей от насилия и жестокого обращения во всех учреждениях общего и профессионального технического образования, прошли хорошую профессиональную подготовку на местах, что определило повышение квалификации и ответственности по данному вопросу.

Процедура по выявлению случаев насилия и их докладу со стороны работников образовательных учреждений является частью комплексной стратегии по предупреждению и борьбе с насилием в отношении детей. Преподаватели и руководители образовательных учреждений обязаны уведомлять органы опеки и другие государственные учреждения о ситуациях риска, в которых находятся дети.

Отраслевые нормативные акты, содержащие положения о защите

⁴⁴ <https://mecc.gov.md/ru/node/6839>

детей, предупреждении и борьбе с насилием в учебных заведениях в отношении ребёнка, на основе которых действуют работники образовательных учреждений, являются следующими: Кодекс об образовании, Стратегия развития образования в области образования на 2014–2020 годы «Образование-2020», Межотраслевая стратегия развития родительских навыков и компетенций на 2016–2022 годы; Регламент о коммуникации между учебными заведениями и средствами массовой информации по делам, касающимся детей, утверждён Приказом Министерства образования №.60 от 7 февраля 2004 г., Приказом Министерства образования №77 от 22 февраля 2013 г. «О порядке институциональной организации и вмешательства работников образовательных учреждений в случаи жестокого обращения с детьми, пренебрежения, эксплуатации и торговли детьми»⁴⁵, в котором самым подробным образом описана процедура вмешательства, подачи сообщений и мониторинга, проводимого всеми работниками учебных заведений, а не только педагогами.

Аналогичным образом, Приказ Министерства образования № 858 от 23 августа 2013 года приходит на помощь учебным заведениям посредством Методики применения процедуры институциональной организации и вмешательства работников учреждений доуниверситетского образования в случаи жестокого обращения, пренебрежения, эксплуатации, торговли детьми⁴⁶, Решения Правительства Молдовы № 270 от 08.04.2014 по утверждению Руководства по межсекторальному механизму сотрудничества для идентификации, оценки, направления, помощи и мониторинга детей-жертв и потенциальных жертв насилия, безнадзорности, эксплуатации и торговли⁴⁷, однако работники системы образования не осведомлены об указанных нормативных актах выше, либо знают их, но не знают, как применять на практике. Таким образом, их эффект не достиг ожидаемого.

Напоминаем, что, в соответствии с положениями статьи 19 Конвенции ООН о правах ребёнка, государства-участники принимают все необходимые законодательные, административные, социальные и просветительные меры с целью защиты ребенка от всех форм физического или психологического насилия, оскорбления или злоупотребления, отсутствия заботы или небрежного обращения, грубого обращения или эксплуатации, включая сексуальное злоупотребление, со стороны родителей, законных опекунов или любого другого лица, заботящегося о ребенке. Такие положения содержатся также в статье 135 Кодекса об образовании и статье 6 Закона о правах ребёнка. Более того, Комитет ООН по правам ребёнка в Заключи-

⁴⁵ http://www.drepturilecopilului.md/files/Ordinul_77_al_ME_si_Procedura.PDF

⁴⁶ http://spc.psihologie.md/wpcontent/uploads/2016/03/8_metodologie_de_aplicare_a_procedurii_educatie_ro.pdf

⁴⁷ <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=352587&lang=2>

тельном замечании указывает на следующие обязательства государства: «Консолидировать внедрение механизма межсекторального сотрудничества в области выявления, оценки, направления, помощи и мониторинга жертв-детей и потенциальных жертв насилия, пренебрежения, эксплуатации и торговли людьми, утвержденного в 2014 году, путем обеспечения соответствующими человеческими, техническими и финансовыми ресурсами».

Народный Адвокат по правам ребёнка считает, что, в целом, нормативная база в области защиты детей от жестокого обращения и насилия является хорошей, однако, что касается её внедрения, она встречается с некоторым сопротивлением. Лица, задействованные в процесс предупреждения насилия и защиты ребёнка от насилия, являющиеся частью межсекторального механизма, не обладают необходимыми навыками для выявления и обеспечения мер защиты и поддержки, что снижает эффективность их вмешательства.

Кроме того, отмечается отсутствие услуг по реабилитации жертв – право, гарантируемое статьёй 39 Конвенции⁴⁸: «Государства-участники принимают все необходимые меры для того, чтобы содействовать физическому и психологическому восстановлению и социальной реинтеграции ребенка, являющегося жертвой: любых видов пренебрежения, эксплуатации или злоупотребления, пыток или любых других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения, наказания или вооруженных конфликтов. Такое восстановление и реинтеграция должны осуществляться в условиях, обеспечивающих здоровье, самоуважение и достоинство ребенка».

Другим фактором, препятствующим искоренению явления насилия в школах, является отсутствие психолога в учреждениях и/или поверхностное вовлечение психолога в решение подобных ситуаций. Школы со штатной единицей психолога существуют, однако либо психологи совсем не вмешиваются в психологическую реабилитацию детей-жертв насилия, либо участвуют частично, и не предпринимают необходимые меры для восстановления соответствующего психологического климата.

Детский Омбудсмен отмечает, что неполное/неполноценное применение положений Руководства по межсекторальному механизму сотрудничества для выявления, оценки, направления, помощи и мобилизации детей-жертв и потенциальных жертв насилия, пренебрежения, эксплуатации и торговли людьми, утвержденных Решением №. 270 от 08.04.2014, со стороны ответственных лиц, оставление на рабочих местах учителей, применявших насилие в отношении учеников в системе образования, вопреки правовым нормам, а также их отстранение от должности без применения норм Трудового

⁴⁸ https://www.unicef.org/moldova/ro/CRC_RO.pdf

кодекса, все указанное является факторами, способствующими развитию явления насилия и увеличивают недоверие родителей и учеников к идее, что школа – это место, дружественное к детям, безопасное для жизни и здоровья.

Народный Адвокат по правам ребёнка также обратил внимание на безразличие руководителей образовательных учреждений к случаям насилия и жестокого обращения имеющих место в образовательных учреждениях. Большинство таких ситуаций остаются нерешёнными, и, что ещё хуже, считаются естественными.

Практика показывает, что руководители образовательных учреждений, освобождая преподавателей от занимаемой должности, применяют положения пункта 1 ст. 85 Трудового кодекса «Работник имеет право на отставку – расторжение по собственной инициативе индивидуального трудового договора, известив об этом работодателя письменным заявлением за 14 календарных дней», что противоречит ст. 86, ч.(1) п. н), который предусматривает увольнение по причине «применения (в том числе однократное) педагогическим работником к воспитанникам физического или психического насилия»;

В целях предупреждения насилия и содействию защите и соблюдению всех прав детей, Детский Омбудсмен организовал два круглых стола с участием учеников из северных районов страны: Единец, Бричень, Сорока, Дрокия, Бэлць, Окница, Теленешть, и АТО Гагаузии: Конгаз, Кирсова, Дезгинжа, Томай, Авдарма, на тему: «Действия по предотвращению насилия в школах и реинтеграции детей, не посещающих школу, в образовательные учреждения». Также в течение года было проведено несколько мероприятий по информированию учащихся о формах насилия и о том, как от него защититься.

Доступ к образованию детей с особыми потребностями

Еще один аспект, по которому выявлены недостатки в реализации права на образование и который попал в поле зрения Детского Омбудсмана – доступ детей из вспомогательных школ к гарантированному государством образованию. Отметим, что позитивное обязательство по «обеспечению всех детей обязательным средним образованием» Республика Молдова взяла на себя, ратифицировав Конвенцию ООН о правах ребёнка.

Народный Адвокат по правам ребёнка рассмотрел заявление, поданное родителями детей, посещающих вспомогательные школы №6 и 7, а также представителями Центра юридической помощи людям с ограниченными возможностями. Как отметили заявители, причиной обращения послужило то, что дети из вспомогательных школ не могут записаться на учебу в девятый класс, тем самым нарушается их право на получение среднего образования. Такая ситуа-

ция возникла из-за того, что Министерство образования, культуры и исследований не разработало Положение для девярых классов, что нарушает право на обучение учеников вспомогательных школ, зачисленных на учёбу.

Анализируя соответствующие международные положения, в данном случае, ст. 28 и 29 Конвенции ООН о правах ребёнка, Народный Адвокат по правам ребёнка отметил, что действия национальных властей являются дискриминацией по признаку инвалидности в контексте доступа к образованию.

Таким образом, на основании ст. 23, пар. (1) Закона №. 52 от 3 апреля 2014 года, Народный Адвокат по правам ребёнка обратился к Совету по предупреждению и ликвидации дискриминации и обеспечению равенства – компетентного в этой сфере учреждения – с требованием рассмотреть возникшие обстоятельства и принять решение, в соответствии с установленными правовыми полномочиями. Решение Совета по равенству № 92/17 от 29 сентября 2018 года констатирует косвенную дискриминацию в контексте доступа к образованию по признаку инвалидности. В связи с этим, Министерству образования, культуры и научных исследований было поручено организовать и проконтролировать процесс пересмотра учебных программ по обязательным и факультативным дисциплинам, с учётом реальных потребностей учащихся, зачисленных во вспомогательные школы. Вопрос зачисления учащихся вспомогательных школ в девятый класс неоднократно поднимался Детским Омбудсменом Маей Бэнэреску на встречах и рабочих заседаниях с ответственными должностными лицами, в том числе, министром образования, культуры и исследований Моникой Бабук.

В результате предпринятых мер Детским Омбудсменом, 27 июня 2018 года, министр образования, культуры и исследований издал приказ № 993, разрешающий выпускникам вспомогательных школ 2018 года, либо продолжать учёбу по заявлению родителей в профессионально-технических образовательных учреждениях, либо перейти в девятый класс вспомогательной школы.

Другой вопрос, который продолжает оставаться актуальным – образовательная интеграция детей с ограниченными возможностями. Народный Адвокат по правам ребёнка отмечает, что рекомендации, касающихся детей с особыми потребностями, из предыдущих докладов, не были приняты во внимание властями. Учебники по системе Брайля доступны далеко не всем школьникам с ослабленным зрением: последние вынуждены изучать материал, по учебникам, которые не адаптированы их образовательным потребностям, кроме того, такие ученики остаются наедине со своей проблемой, они вынуждены самостоятельно искать решения, которые соответ-

ствуют их потребностям, находить и самими покупать адаптированные учебники или книги. Точно так же государство не обеспечивает детей с нарушениями слуха и глухих слуховыми аппаратами и товарами по уходу за ними. Отсутствуют педагоги, переводчики, владеющие языком мимики и жестов. В то же время детям с ограниченной подвижностью по-прежнему ограничен доступ к образованию, из-за отсутствия пандусов и других способов доступа к большинству образовательных учреждений.

Детский Омбудсмен повторяет, что социальная интеграция и право на образование детей, вне зависимости от потребностей ребёнка, не должны быть препятствием для реализации его прав, ни один ребёнок не должен подвергаться стигматизации или маргинализации из-за диагноза по инвалидности.

Условия гигиены и санитарии в школах

Ещё одна проблема, отслеживаемая Детским Омбудсменом в 2018 году – санитарно-гигиенические условия в школах. В 2018 году Платформа детей в рамках Центра информации и документации по правам детей подготовила проект **Доклада об условиях гигиены и санитарии в школах**, где учащиеся выразили своё мнение о санитарных условиях в школах, в которых они учатся. Большинство учеников отметили, что туалет находится за пределами учебного заведения, а некоторые сказали, что, хотя в помещениях учреждения есть функциональные туалеты, детям отказывают в доступе, и в течение всего учебного года они вынуждены ходить в туалет на улице. Дети говорят, что туалеты на улице являются общими, нет условий, которые бы защищали их интимность, отсутствуют окна, через которые бы поступал свет, и помещения могли бы проветриваться. В этих помещениях нет гигиенической бумаги, мыла, умывальников. Часто эти туалеты используются незнакомцами, и дети боятся быть подвергнутыми жестокому обращению в туалетах; также они отмечают, что в туалете часто употребляют табак и алкоголь.

Существуют и проблемы с санитарными помещениями, которые находятся внутри образовательного учреждения. Ученики сталкиваются с такими проблемами как отсутствие мыла, ершика, и моющих средств, необходимых для поддержания гигиены, отсутствие воды для мытья рук; они жалуются на постоянно влажный пол, на котором можно поскользнуться, отсутствие интимности в кабинках, в некоторых из них нет дверей (это является причиной тому, что девочки во время урока идут в туалет) или же они не закрываются, либо закрываются, но не на защелку. Количество функциональных кабин является недостаточными, по сравнению с числом учеников в школах, не обеспечено централизованное водоснабжение в санитарных блоках и т.д.

Ученики, проживающие в городах, также указывают на такие серьёзные проблемы, как доступ к санитарным блокам внутри школы, некачественная уборка помещений, отсутствие гигиенических принадлежностей.

На основании вышеизложенного, Детский Омбудсмен даёт следующие

РЕКОМЕНДАЦИИ,

направленные на улучшение ситуации:

- Министерству образования, науки и культуры – разработать правовую базу для создания, функционирования и оценки дошкольных частных учебных заведений;
- Межсекторальное сотрудничество между органами власти с целью обеспечить всем детям доступ к гарантированному обязательному среднему образованию;
- Активизация информационно-просветительских кампаний по предупреждению и борьбе с насилием в школах;
- Укрепление сотрудничества между всеми учреждениями, ответственными за предотвращение, информирование и мониторинг случаев жестокого обращения, насилия, торговли детьми и безнадзорности детей;
- Проведение более частных тематических проверок в образовательных учреждениях в отношении Процедуры институциональной организации и вмешательства педагогических работников в случаи жестокого обращения, пренебрежения, эксплуатации, торговли детьми и оказания необходимой помощи.
- Определение финансовых источников для обеспечения надлежащих санитарных условий во всех учебных заведениях и обеспечение необходимыми средствами гигиены;
- Обеспечение каждого учебного заведения психологом или специалистом по психологии;
- Обеспечить социальную/образовательную интеграцию детей-инвалидов с учетом проблемных вопросов, изложенных выше.
- Определить чёткую процедуру по недопущению в образовательные учреждения непривитых детей и обеспечения права на образование детей, не принятых в образовательные учреждения.

ПРАВО НА МНЕНИЕ И ГРАЖДАНСКИЕ СВОБОДЫ

Предусмотренные статьями 12-15 положения Конвенции ООН по правам ребёнка (право на мнение, свободу выражения, свободу мысли, религии и свободу ассоциаций)⁴⁹, представляет собой поддержку ребёнка в его желании взаимодействовать с обществом и его активном участии в деятельности такового. Через данные обязательства государство должно всеми возможными способами удостовериться, что ни один ребенок не будет подвергаться маргинализации в достижении этих основных свобод.

В своей деятельности Детский Омбудсмен не раз представлял свою позицию в отношении свободы мнений и гражданских свобод детей в Молдове и представил ряд рекомендаций по улучшению существующей ситуации в этой сфере. Отмечаем, что рекомендации по соблюдению прав ребёнка и гражданских свобод в Молдове Народный адвокат по правам ребёнка в представил в 2017 году, однако никаких конкретных действий со стороны властей предпринято не было⁵⁰. Также Детский Омбудсмен напоминает, что власти не выполнили Рекомендации Комитета ООН по правам ребёнка к периодическому и объединённому четвёртому и пятому Докладам Республики Молдова⁵¹.

Результатом вышеизложенного стало то, что ситуация с соблюдением права ребёнка на мнение и гражданские свободы не претерпела изменений, ситуация на национальном уровне осталась прежней.

Так, в течение 2018 года, который пришелся на избирательный период, Детский Омбудсмен неоднократно получал информацию о случаях, связанных с участием детей в различных уличных манифестациях/акциях политического характера. Этот вопрос рассматривался Народным Адвокатом по правам ребёнка в свете международных стандартов в отношении соблюдения прав ребёнка на свободное выражение мнений, свободу ассоциаций и участие в мирных демонстрациях.

В статье 15 Конвенции ООН о правах ребёнка говорится, что государства-участники признают право ребёнка на свободу ассоциаций и свободу мирных собраний, и в отношении осуществления данного права не могут применяться какие-либо ограничения, кроме тех,

⁴⁹ <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CRC.aspx>

⁵⁰ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/raport_copil_2017def.pdf

⁵¹ https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/TreatyBodyExternal/Countries.aspx?CountryCode=MDA&Lang=EN

которые применяются в соответствии с законом и которые необходимы в демократическом обществе. Кроме того, в соответствии со статьёй 13 Конвенции, ребенок имеет право свободно выражать свое мнение; это право включает свободу искать, получать и передавать информацию и идеи любого рода, независимо от границ, в устной, письменной или печатной форме, в форме произведений искусства или с помощью других средств по выбору ребёнка. Осуществление этого права может подвергаться некоторым ограничениям, однако этими ограничениями могут быть только те ограничения, которые предусмотрены законом и которые необходимы: для уважения прав и репутации других лиц; или для охраны государственной безопасности или общественного порядка, или здоровья или нравственности населения.

В то же время Детский Омбудсмен отмечает, что, в соответствии с Конвенцией о правах ребёнка, государство обязано гарантировать детям право не участвовать в общественных мероприятиях, в которых они не хотят быть задействованными. Важно, чтобы ребёнок мог выразить свою желанность участвовать или не участвовать в таких мероприятиях. Отсутствие такого согласия ведет к нарушению Конвенции о правах ребёнка и национального законодательства о защите прав ребёнка.

Еще одной ситуацией, рассмотренной Народным Адвокатом по правам ребёнка, было участие детей в акции протеста против выдворения учителей, турецких граждан, из Республики Молдова⁵². Представленный материал констатирует, что в общественную акцию было вовлечено несколько учащихся, целью этой акции являлось выражение несогласия общественного объединения с решением национальных властей о выдворении группы турецких граждан с территории Республики Молдова.

Так, во время акции протеста на головы учеников были надеты чёрные мешки, а на шее у подростков были верёвки, что и вызвало возмущение одного из родителей. Кроме того, представленная информация показывает, что учреждение, организовавшее митинг, не представило доказательств, что дети самостоятельно приняли решение об участии в акции.

Анализируя обстоятельства этого дела и соответствующие законодательные аспекты, Народный Адвокат по правам ребёнка отмечает, что согласно положениям ст. 12, 13 и 15 Конвенции ООН о правах ребёнка (вступившей в силу для Республики Молдова 25 февраля 1993 года), государство обязано гарантировать ребенку право на мнение, выражение мнения и ассоциации. Таким образом, Конвен-

⁵² https://www.prime.md/ro/directorul-liceului-lucian-bлага-din-capitala-valentina-olaru-a-fost-sanctionat-disciplinar-cu-mustr_81491.html

ция ООН четко гласит: «Ребенок имеет право на свободу выражения мнений; это право включает свободу искать, получать и передавать информацию и идеи любого рода, независимо от границ, в устной, письменной или печатной форме, в форме произведений искусства или с помощью других средств по выбору ребёнка».

Европейский суд по правам человека подтвердил, что дети имеют право участвовать в собраниях, происходящих в обществе. Как отметил Суд по делу Христианско-демократической народной партии против Молдовы, создание препятствий в проведении мероприятий с участием родителей и детей, в особенности, против политики в области образования, противоречит свободе собраний с участием родителей и детей. Хотя на первый взгляд Суд в рассматриваемом случае дает нам очевидно правильное решение, «в том, что касается присутствия детей, Суд отмечает тот факт, что национальные судебные инстанции не установили, что дети находились на протесте из-за действий или политик, предпринятых заявителем, поскольку собрания проходили в общественном месте, где могли принимать участие все, включая детей. Кроме того, по мнению суда, это скорее вопрос личного выбора родителей, разрешать ли детям посещать эти собрания и, казалось бы, препятствие в проведении таких мероприятий нарушает свободу собраний родителей и детей. Отметим, что эти мероприятия были организованы в знак протеста против политик Правительства в области образования. Как результат, Суд не убежден, что эта причина является релевантной и достаточной, ситуация должна быть рассмотрена с перспективы множества обстоятельств».

Отмечается, что Суд не был убежден в факте незаконного участия детей именно с точки зрения месторасположения (**собрания проходили в общественном месте**, все, включая детей, могли в нем принимать участие) – ситуация диаметрально противоположная той, которую рассмотрел Детский Омбудсмен. Из представленного видео становится ясно, что мероприятие проходило в закрытом помещении, где организатор должен и мог контролировать участников, задействованных в протесте. Кроме того, в случае, если организаторы отмечают тот факт, что участники мероприятия были добровольцами, то в соответствии с Законом о волонтерстве № 121 от 18 июня 2010 года, они должны были представить соглашения о волонтерстве, посредством которых разрешается участие детей в деятельности принимающего учреждения, а в случае, если в мероприятии принимают участие дети младше 14 лет – также согласие родителей этих детей. Таким образом, Народный Адвокат по правам ребёнка констатировал, что на тот момент не было заключённых соглашений о волонтерстве. Еще одна проблема, на которую обратили внимание в этом деле, исходя из распространённых дан-

ных – тот факт, что протест был организован в учебное время, что помешало проведению занятий. Таким образом, в том случае, если дети были вовлечены в акцию во время проведения уроков, ответственность за это должна нести школьная администрация. Также не была обеспечена безопасность детей во время занятий. Анализируя положения статьи 3 Конвенции ООН о «принципе высшего интереса ребёнка», Народный Адвокат по правам ребёнка указывает, что осуществляя баланс между желанием и необходимостью, статья 28 (право на образование) и статьей 15 (свобода ассоциаций), формулируется вывод о превосходстве положений, касающихся образования и реализации образовательных программ или же обращается внимание на тот факт, что протесты могут быть организованы вне школьных занятий.

Еще одно обстоятельство, которое ухудшает ситуацию, по мнению Детского Омбудсмана – формат, в котором проходило соответствующее мероприятие. Тот факт, что на головы учеников были надеты чёрные мешки, а шеи детей – верёвки, представляет собой нарушение статьи 17 Конвенции ООН о правах ребёнка, и именно того факта, что любое средство информирования ребёнка или любая передача/распространение детьми сообщений должно проходить в духе морального благополучия, взаимопонимания между людьми, в духе уважения культурных и ценностей ребёнка. Государство должно поощрять это, защищая ребёнка от угрожающих материалов.

Являясь защитником прав ребёнка, Детский Омбудсмен организует и участвует во многих мероприятиях по продвижению соблюдения гражданских свобод и права ребёнка, его права на мнение. Так, в ноябре 2018 года, в рамках мероприятий, посвященных 10-й годовщине создания должности Детского Омбудсмана в Республике Молдова⁵³ и 25-летия с момента вступления в силу в Республике Молдова Конвенции ООН о правах ребёнка, состоялся традиционный **Детский Форум** – встреча с детьми, на которой Детский Омбудсмен консультируется с мнением детей, а также прошла Конференция «10 лет защиты прав ребёнка в Республике Молдова».

Детский Форум представляет собой платформу прямого общения детей со своим Омбудсменом, а также с государственными чиновниками, которые разрабатывают политики в области защиты прав ребёнка. Народный Адвокат по правам ребёнка также организовал два тематических региональных круглых стола в целях поддержания диалога с детьми и использования возможности услышать мнение детей. Благодаря этим мероприятиям мы убеждаемся, что решения, принимаемые нами в отношении детей, обсуждаются с ними, и что

⁵³ <http://ombudsman.md/news/conferinta-nationala-10-ani-pentru-drepturile-copiiilor-in-republica-modova-forumul-copiiilor-editia-a-patra/>

дети в полной мере могут принимать участие в процессе принятия решений, соблюдая, таким образом, право ребёнка на мнение и гражданские свободы.

Омбудсмен выступает со следующими

РЕКОМЕНДАЦИЯМИ:

- Разработка мер и организация, и продвижение мероприятий, предусматривающих участие всех детей в сферах их интересов;
- Пересмотр нормативной базы и его адаптация к современным социальным реалиям, связанным с детьми в части свободы выражения мнений и свободы собраний;
- Изменение нормативной базы по санкционированию лиц / организаций, независимо от правового статуса и организационной формы, которые привлекают детей к мероприятиям с нарушением законных условий;
- Осуществлять просветительские и образовательные программы для повышения уровня информированности широкой общественности, детей, молодежи, родителей и специалистов о праве детей и молодежи на участие;
- Содействовать поддержке информационных каналов среди детей и молодежи с тем, чтобы укрепить их способность осуществлять свое право на участие;
- Разработка механизмов подачи жалоб детьми и рассмотрения таких обращений.

ПОЛОЖЕНИЕ ДЕТЕЙ, НАХОДЯЩИХСЯ В ПЕНИТЕНЦИАРНЫХ УЧРЕЖДЕНИЯХ

Проблема соблюдения прав детей, находящихся в местах лишения свободы, является одним из приоритетов деятельности Народного Адвоката по правам ребёнка. Таким образом, с начала действия мандата был проведен ряд мероприятий: (мониторинговые посещения, защита интересов детей в суде, расследование конфликтных ситуаций с участием детей, надзирателей и администрации пениitenciарных учреждений, ежемесячная организация дней посещения детей, деятельность по продвижению и обучению по вопросам прав ребёнка и свобод и т.д.), с целью улучшения национальной системы защиты несовершеннолетних, отбывающих наказание в виде тюремного заключения.

Юридическая основа для защиты несовершеннолетних, отбывающих наказание в тюрьме, главным образом отражена в статьях 25 и 40 Конвенции ООН о правах ребёнка. На национальном уровне подобные положения содержатся в Конституции Республики Молдова, в Исполнительном кодексе и **Уставе отбывания наказания осужденными, утвержденном Постановлением Правительства № 583/2006**⁵⁴. Народный Адвокат по правам ребёнка отмечает, что национальное законодательство в этой сфере в значительной степени соответствует международным минимальным стандартам, однако, подчёркивает, что государственные органы не принимают во внимание рекомендации Доклада Детского Омбудсмана о соблюдении прав ребёнка в Республике Молдове в 2017 году⁵⁵. Кроме того, не было принято никаких мер по выполнению рекомендаций Комитета ООН по правам ребёнка по периодическому, объединенным четвертому и пятому Докладам Республики Молдовы⁵⁶.

Стоит отметить, что число осужденных несовершеннолетних в Республике Молдова остается постоянным с небольшими отклонениями, что свидетельствует о том, что государственная политика в области предупреждения и борьбы с детской преступностью неэффективна и требует улучшений.

⁵⁴ <http://lex.md/>

⁵⁵ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/raport_copil_2017def.pdf

⁵⁶ https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/TreatyBodyExternal/Countries.aspx?CountryCode=MDA&Lang=EN

Количество несовершеннолетних, содержащихся в пенитенциарной системе

Годы	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Число детей	32	27	31	30	36	32

Источник: Национальная пенитенциарная администрация

Мониторинг, проведенный Детским Омбудсменом, а также Доклады, подготовленные Советом по предупреждению пыток, выявили следующие недостатки в данной области:

- Низкий уровень безопасности для жизни и здоровья детей;
- Слаборазвиты услуги по предоставлению психологической помощи и помощи в решении конфликтных ситуаций;
- Помещения не соответствуют стандартам защиты здоровья и развития детей;
- Санитарные блоки представляют собой очаг распространения бактерий и инфекций;
- Дети обязаны оплачивать медицинские услуги;
- Система образования не отвечает потребностям детей;
- Персонал, задействованный в ежедневной пенитенциарной деятельности, проявляет насилие и агрессию в отношении несовершеннолетних, лишенных свободы;
- Слаборазвит процесс реинтеграции в общество;
- Отсутствуют надлежащие условия для роста и развития для детей в возрасте 0-3 лет, которые находятся в пенитенциарных учреждениях вместе со своими матерями, приговоренных к отбыванию наказания в тюрьме.

В то же время, в течение 2018 года, Народный Адвокат по правам ребёнка неоднократно получал обращения о случаях жестокого обращения и насилия в отношении детей, которые имели место в тюрьмах-изоляторах⁵⁷, где они находились на протяжении уголовного процесса.

Отмечаем, что статья 19 Конвенции ООН о правах ребёнка (вступила силу для Республики Молдова 25 февраля 1993), устанавливает обязательство государства защищать детей от всех форм жестокого обращения, совершаемых родителями или другими лицами, ответственными за уход за детьми, а также применение в этой связи профилактических и реабилитационных программ. Это же положение распространяется и на государственные обязательства по недопущению жестокого обращения и насилия среди детей, которые часто встречается у детей, которые находятся в заключении. В этом контексте Организация Объединенных Наций принимает Правила, каса-

⁵⁷ <https://dip.gov.md/ro/content/cronica-evenimentelor-din-penitenciare-%C3%AEn-zile-le-de-s%C4%83rb%C4%83tori>

ющиеся защиты несовершеннолетних, лишенных свободы. Так, п. 87, д) предусматривает, что «весь персонал должен обеспечивать полную охрану физического и психического здоровья несовершеннолетних, включая защиту от физических, сексуальных злоупотреблений и эксплуатации и издевательств над психикой человека, и принимать, когда это требуется, немедленные меры для обеспечения медицинского наблюдения». В то же время государство, в соответствии с Конвенцией ООН, взяло на себя обязательство обеспечить надлежащее лечение для реабилитации и социальной реабилитации детей, пострадавших от вооруженных конфликтов, пыток, пренебрежения, плохого обращения или эксплуатации.

В этой связи Детский Омбудсмен напоминает о том, что не выполнены его рекомендации соблюдении прав детей, ожидающих вынесения приговора, представленные в его докладах о соблюдении прав ребёнка за предыдущие 2016 и 2017 годы. Народный Адвокат по правам ребёнка также высказал свое мнение относительно этой ситуации на слушаниях по оценке Республики Молдова в части выполнения Конвенции ООН по правам ребёнка в 2017 году⁵⁸. Позиция Детского Омбудсмана была включена в рекомендации Комитета ООН по правам ребёнка в 2017 году, адресованные Молдове с целью приведения государственных политик, в соответствии с международными стандартами в этой области.

Также Комитет выражает обеспокоенность в связи с тем, что несовершеннолетние, ожидающие приговора, содержатся вместе со взрослыми заключёнными, без предоставления достаточного пространства с целью минимизации влияния криминальной субкультуры.

Анализируя события, произошедшие в начале 2018 года, а также сопоставляя национальные положения с международными стандартами, Детский Омбудсмен по правам ребёнка констатировал ряд нарушений и упущений со стороны администраций пенитенциаров № 13 и 17, которые привели к инцидентам.

В случае насилия имевшего место 30 декабря 2017 года (изнасилование задержанного несовершеннолетнего другим несовершеннолетним), в Пенитенциаре №13, Народный Адвокат по правам ребёнка установил, что допущено ряд серьезных нарушений режима содержания, что привело к совершению этого преступления.

Так, в камерах с несовершеннолетними заключёнными были обнаружены алкогольные напитки, которые производились прямо в камере или же были доставлены сотрудниками пенитенциарного учреждения. В соответствии с положениями ст. 30, ч. j) Закона «О

⁵⁸ http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/TreatyBodyExternal/Countries.aspx?CountryCode=M-DA&Lang=EN

производстве и обороте этилового спирта и алкогольной продукции», №.1100 от 30 июня 2000г., «запрещается розничная продажа алкогольной продукции лицам в возрасте до 18 лет ...». Также общий комментарий № 10 Комитета ООН по правам ребёнка указывает на то, что государство должно взять на себя ответственность за жизнь и здоровье детей, пока те находятся в заключении. Наличие алкоголя в тюремных камерах для несовершеннолетних представляет собой неминуемую опасность для жизни и здоровья детей, что является грубым нарушением предусмотренных положений

Еще одна проблема, проанализированная Народным Адвокатом по правам ребёнка – это положение детей в возрасте до 3 лет, которые находятся в местах лишения свободы вместе со своими матерями, отбывающими тюремное наказание, а также положение беременных женщин в местах лишения свободы.

В течение года было предпринято несколько действий для анализа сложившейся ситуации и разработки ряда рекомендаций для властей по исправлению ситуации. Таким образом, 31 июля 2018 года Народный Адвокат по правам ребёнка организовал в сотрудничестве с ОО «Vitaе» национальную Конференцию «Соблюдение прав детей, рожденных в тюрьме, международные нормы и стандарты»⁵⁹. Конференция представляла собой большую дискуссионную площадку с участием представителей государственных органов, представителей гражданского общества, международных организаций и СМИ.

Разговор сосредоточился на теме соблюдения прав детей в пенитенциарных учреждениях, находящихся там с их матерями и прав беременных женщин в свете международных стандартов и передовой практики. Стороны обменялись мнениями по этому вопросу, с целью определения решений существующих проблем в Республике Молдова. Следует отметить, что в Республики Молдова впервые данная проблема стала темой публичного обсуждения, с мультидисциплинарной и многоплановой точек зрения. В рамках конференции были отмечены следующие системные проблемы:

- Отсутствие отдельной бюджетной линии для детского питания в тюрьмах;
- Недостаточное/отсутствие медицинских специалистов (педиатров) в местах лишения свободы, в которых находятся дети;
- Недостаточное / отсутствие санитарно-гигиенических изделий для детей;
- Отсутствие игровых площадок, соответствующих стандартам безопасности и защиты детей;

⁵⁹ <http://ombudsman.md/news/respectarea-drepturilor-copiilor-nascuti-in-institutiile-penitenciare-discutata-in-premiera-pentru-moldova-in-cadrul-unei-conferinte-nationale-organizate-de-ombudsmanul-copiilor/>

- Неэффективность механизмов защиты матери и ребёнка при передаче детей в семью и сообщество;
- Отсутствие взаимодействия с местными органами опеки и семьей;
- Несоответствующие медицинские услуги и лечение беременных женщин (условия, питания, медицинское обследование и т.д.).

Детский Омбудсмен также разработал тематический Доклад «Положение дел по соблюдению прав детей в возрасте 0-3 лет, которые находятся в пенитенциарных учреждениях со своими матерями, отбывающими наказание в виде тюремного заключения, в контексте мониторинга осуществления Конвенции ООН правам ребёнка»⁶⁰ на национальном уровне, в соответствии с которым были сделаны ряд рекомендаций для улучшения существующего положения дел.

Доклад был разработан при финансовой поддержке ЮНИСЕФ в Молдове. Народный Адвокат по правам ребёнка Майя Бэнэреску выразила благодарность и признательность международной организации за эффективное двустороннее сотрудничество в высших интересах ребёнка и укрепления потенциала Детского Омбудсмана.

Другой вопрос, рассмотренный Народным Адвокатом по правам ребёнка – положение заключённых, достигших 18-ти лет, которые, отбывая наказание до достижения совершеннолетия в пенитенциаре для несовершеннолетних, ходатайствуют об отбывании оставшегося срока наказания в пенитенциаре для несовершеннолетних. Такое положение предусмотрено в Уставе отбывания наказания осуждёнными (ст.185⁶¹) и Исполнительного кодекса Республики Молдова (ст.254). Таким образом, несмотря на то, что законом разрешается возможность отбывания наказания в таких учреждениях, в 2018 году не было удовлетворено ни одно соответствующее ходатайство. Другие ходатайства от заключённых в возрасте до 23 лет, являющихся фигурантами по трём уголовным делам, рассмотренных в 2017 году судебными инстанциями, в которых принимал участие Детский Омбудсмен, также были отклонены.

Детский Омбудсмен считает, что, хотя заключённый превысил возрастной предел, установленный Конвенцией ООН о правах ребёнка, перевод осуждённого в тюрьму для взрослых будет иметь негативное влияние на его дальнейшее развитие, вызванное остановкой образовательного процесса и переходом в криминальную субкультуру, что уменьшает его шансы на качественную реинтеграцию в общество.

Также стоит отметить, что в докладах и рекомендациях Европейского комитета по предупреждению пыток и бесчеловечного или уни-

⁶⁰ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2019/03/Raport-TRADUsFINAL.pdf>

⁶¹ <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=316314&lang=2>

жающего достоинство обращения или наказания и Подкомитета по предупреждению пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения неоднократно указывалось, что не рекомендуется перевод заключённого, в случае, если предполагается, что новая ситуация создает угрозу для его жизни, здоровья и развития. В этом контексте особую актуальность имеет также Рекомендация № R (89) 12 Комитета министров государствам-членам об образовании в пенитенциарных учреждениях, в котором подчеркивается тот факт, что реализация системы пенитенциарного образования способствует их гуманизации (тюрем) и является важным средством по содействию возвращения задержанного в общество, подготовленного и морально, и с точки зрения образования.

В контексте вышесказанного, Народный Адвокат по правам ребёнка выступает со следующими

РЕКОМЕНДАЦИЯМИ:

- Повышение уровня безопасности и защиты детей, находящихся в местах лишения свободы;
- Повышение уровня профессионализма, укрепление потенциала в области коммуникации сотрудников пенитенциарной, медицинской и психологической систем, взаимодействующих с детьми;
- Обучение всего сотрудников пенитенциаров в области прав человека/ прав ребёнка с точки зрения соответствия международным стандартам.
- Пересмотр специальностей профессионального обучения с учётом мнений детей, таким образом, чтобы они были привлекательными и конкурентоспособными;
- Пересмотр бюджетной политики по обеспечению продовольствием, гигиеническими средствами и лекарствами детей и беременных женщин в пенитенциарных учреждениях;
- Улучшение питания детей, находящихся в заключении, обогащение меню фруктами и овощами.
- Обустройство игровых комнат для детей, ориентированных на их возраст, с целью обеспечения защиты и безопасности ребёнка;
- Обеспечить участие детей в возрасте до 3 лет в развлекательных мероприятиях вне пенитенциарной системы.

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ПО ИНФОРМИРОВАНИЮ И ПРОДВИЖЕНИЮ ПРАВ РЕБЁНКА, ОСУЩЕСТВЛЯЕМАЯ НАРОДНЫМ АДВОКАТОМ ПО ПРАВАМ РЕБЁНКА

В 2018 году исполнилось 10 лет с момента учреждения должности Детского Омбудсмана и 25 лет с момента вступления в силу Конвенции ООН о правах ребёнка. Юбилейный момент был отмечен в ходе Национальной конференции **«10 ani pentru drepturile copilului în Republica Moldova»** и на Детском форуме, организованном 24 ноября 2018 года Народным Адвокатом по правам ребёнка Майей Бэнэреску. Национальная конференция и Детский форум собрали более 100 участников, в том числе более 40 детей.

На четвертом Детском форуме, который является платформой для ознакомления с мнением детей и диалогом Омбудсмана с ними, было представлено несколько опросов, проведенных детьми, молодежью и Офисом Народного Адвоката в сотрудничестве с молодежью на онлайн-платформе U-REPORT: опрос, организованный Народным Адвокатом по правам ребенка / UReport «Восприятие детей в отношении соблюдения прав детей»; Опрос, организованный учащимися Лицея «Mihai Viteazul», мун. Кишинев. «Детская онлайн-безопасность»; Опрос, проведенный Национальным советом студентов «Оценка потребностей учащихся в школах»; а также результаты исследования, проведенного Национальным советом молодежи «Предотвращение жестокого обращения с детьми и подростками».

На Форуме, в ходе трех рабочих групп, дети обменялись мнениями в процессе разработки плана действий по выполнению Рекомендаций Комитета ООН по правам ребенка для Республики Молдова. Мнения были представлены группами и обсуждены всеми присутствующими.

Также Народный Адвокат по правам ребенка объявил о намерении создать в будущем Детский Совет при Омбудсмене.

По случаю 10-й годовщины учреждения должности Детского Омбудсмана в Молдове Народный Адвокат по правам ребёнка Майя Бэнэреску организовала конкурс рисунков «10 прав в цветах», в котором приняли участие более 600 детей. Победители (30 детей) были приглашены 15 сентября на мероприятие, которое состоялось в Национальном музее изобразительного искусства, в рамках мероприятия победители получили награды и дипломы, в музее в течение нескольких недель были выставлены лучшие работы конкурса.

В 2018 году Народный адвокат по правам ребёнка также организовал два региональных форума для обсуждения вопросов, которые касаются детей.

Так, 17 ноября 2018 года, в сотрудничестве с Представительством Бэлць Офиса Народного Адвоката, в Бэлць была организована встреча Народного Адвоката по правам ребенка с **50 подростками из северных районов Молдовы** на тему «Действия по предупреждению насилия в школах и реинтеграции детей в учебных заведениях». А 28 ноября такая встреча состоялась в Комрате, на которой присутствовали **47 детей из нескольких населенных пунктов юга страны**: Конгаз, Кирсова, Дезгинжа, Томай, Авдарма. Мероприятие было организовано в сотрудничестве с ЮНИСЕФ в Молдове и Комратским Представительством Офиса Народного Адвоката.

Целью встречи был диалог с молодежью по вопросу предотвращения насилия в школах. Учащиеся узнали больше о Детском Омбудсмене, о том, каковы его обязанности, как он может помочь детям в случае нарушения прав ребёнка, были проинформированы о национальных инструментах и механизмах предотвращения и расследования случаев насилия в отношении детей.

Дети работали в группах для разработки предложений по возможному плану действий по борьбе с насилием в школьной среде, а также в семье. Мероприятие прошло при финансовой поддержке ЮНИСЕФ в Молдове.

Традиционно, по случаю Международного дня защиты детей, 1 июня, Народный Адвокат по правам ребёнка Майя Бэареску организовала в парке «Штефан чел Маре» лотерею с призами «Знай свои права!». Также 14 мая 2018 года в Муниципальной библиотеке им. Б. П.Хашдеу Десткий Омбудсмен Майя Бэнэреску провела общественную дискуссию на тему «Семья в Республике Молдова, доброжелательная ли к детям среда?», мероприятие было организовано по случаю Международного дня семьи.

Учитывая озабоченность Детского Омбудсмена по поводу соблюдения прав детей, которые содержатся в пенитенциарных учреждениях вместе с матерями, 31 июля 2018 года в сотрудничестве с общественным объединением «VITAE» Народный Адвокат по правам ребёнка организовал Национальную Конференцию «Соблюдение прав ребенка родившегося в пенитенциарном учреждении. Международные нормы и стандарты». Дискуссии были сосредоточены на соблюдении прав детей в пенитенциарных учреждениях, содержащихся вместе с матерями, которые отбывают наказание, в свете международных стандартов и передовой практики. По этой теме был проведен обмен мнениями, с целью определения решений некоторых проблем, существующих в Республике Молдова на местах.

По этому вопросу Народный Адвокат по правам ребёнка также разработал Тематический Доклад о соблюдении прав детей в возрасте до 3 лет, которые находятся вместе с матерями, содержащимися в пенитенциарных учреждениях страны.

Еще одно мероприятие, организованное в партнерстве с АО «VITAE» и Ассоциацией пренатальной медицины Республики Молдова, Народный Адвокат по правам ребёнка, Майя Бэнэреску, организовала вторую Национальную Конференцию «Проблемы недоношенных детей в Республике Молдова – пути решения». На конференции обсуждался уровень выполнения государственными органами рекомендаций, представленных после первой конференции 2017 года, и были проанализированы другие аспекты.

В рамках деятельности по защите прав детей, Народный Адвокат по правам ребёнка вместе с командой из Офиса Народного Адвоката, сотрудники представительств Офиса Народного Адвоката посетили более **20 учебных заведений** из разных мест страны и обсудили с около **3000 детей** разные проблемы и аспекты прав ребёнка и о том, куда дети могут обратиться в случае нарушения их прав, безопасность в Интернете, насилие в образовательных учреждениях и механизмы информирования о случаях насилия, тему недискриминации и прав людей с ограниченными возможностями, о Всеобщей Декларации Прав Человека (по случаю 70-летия её принятия) и Конвенции ООН о правах ребенка (по случаю 25-летия вступления в силу для Республики Молдова). Дети также были проинформированы об обязанностях Народного Адвоката по правам ребёнка и о том, как обращаться к своему Омбудсмену, и передавали директорам учебных заведений панно с соответствующей информацией.

Несколько вопросов, касающихся соблюдения прав детей и определения решений по ситуациям нарушения прав ребёнка, статуса и полномочий Народного Адвоката по правам ребёнка, стали предметом обсуждения на ежегодной встрече Детского Омбудсмана Майи Бэнэреску с членами Национального совета студентов. На встрече с Национальным Советом Молодежи обсуждалась тема предотвращения жестокого обращения с детьми по результатам исследования UReport «Предупреждение жестокого обращения с детьми и подростками».

В течение года Народный Адвокат по правам ребёнка заключил Соглашения о сотрудничестве с учащимися из нескольких учебных заведений страны.

Мнения детей были включены в Доклад о соблюдении прав ребёнка на 2018 год, тематические доклады и многочисленные публикации Омбудсмана.

18 мая 2018 года в Комрате Народный Адвокат по правам ребёнка

организовал семинар «Защита детей от воздействия информации с отрицательным содержанием», в котором приняли участие 57 заместителей директоров по воспитательной работе, психологи, представители Управления по защите прав детей и некоторых органов власти.

«Соблюдение прав ребёнка, подвергшегося жестокому обращению: работа журналистов и государственных учреждений» – тема круглого стола, организованного совместно с Советом прессы, на котором Народный Адвокат по правам ребёнка Майя Бэнэреску рассказала о международных и национальных стандартах и способах решения этих вопросов в СМИ.

Народный Адвокат по правам ребёнка представил в Конституционный суд свое мнение и аргументы относительно неконституционности положения, которое не позволяло отцам с четырьмя и более детьми пользоваться бесплатной медицинской страховкой. Также относительно того, что касается соблюдения права на образование после отказа от вакцинации детей, в контексте изучения конституционности положений части (60) статьи 52 Закона о государственном надзоре за общественным здоровьем и положения Национальной программы по иммунизации на 2016-2020 годы.

Также Народный Адвокат по правам ребёнка Майя Бэнэреску представила на пленарном заседании Парламента Доклад о соблюдении прав ребёнка за 2017 год.

Издательская деятельность

В 2018 году опубликован Доклад о соблюдении прав ребенка в Республике Молдова в 2017 году; Рекомендации (заключительные замечания) Комитета ООН по правам ребенка, выпущенные в ходе рассмотрения четвертого и пятого периодических докладов ; информативный материал «Кто такой Народный Адвокат по правам ребенка».

Также было изготовлено 50 информационных панно о статусе и обязанностях Народного Адвоката по правам ребенка и способах обращения к Омбудсмену, которые предстоит распространить по образовательным учреждениям, и большой пазл для детской командной игры с изображением белки Лилу – талисмана Детского Омбудсмена, пазл будет использоваться в ходе встреч Омбудсмена с детьми в ходе информационной деятельности по информированию о правах ребёнка.

Сотрудничество со СМИ

В 2018 году Народный Адвокат по правам ребенка организовал четыре пресс-конференции: по случаю Международного дня бес-

призорных детей; по положению детей, находящихся в местах лишения свободы, восстановления права на образование детей-инвалидов путем разработки учебной программы для 9-го класса для вспомогательных школ и представление Доклада о соблюдении прав ребенка в 2017 году. Также было Детский Омбудсмен и проблемы защиты прав ребёнка стали предметом 100 публикаций в средствах массовой информации. Это материалы, касающиеся деятельности Детского Омбудсмана, представление его мнения по системным проблемам или на основе отдельных случаев, связанных с детьми, по различным медийным поводам обсуждаемых в средствах массовой информации, связанных с нарушением прав детей.

Международное сотрудничество

Соблюдение прав детей-инвалидов стало предметом обсуждения на встрече Народного Адвоката по правам ребёнка Майи Бэнэреску с представителями неправительственной организации Соединенных Штатов Америки Disability Rights International (DRI).

Народный Адвокат по защите прав ребёнка Майя Бэнэреску встретила с Миркой Хонко, сотрудником проекта в Департаменте по правам детей Генерального Директората по демократии Совета Европы, и обсудила вопросы соблюдения прав ребёнка в Республике Молдова.

Обязанности Народного Адвоката по правам ребёнка, приоритеты своей деятельности, проблемы, с которыми сталкивается при выполнении мандата, Майя Бэнэреску обсудила с послом Соединенного Королевства в Молдове мисс Люси Ребеккой Джойс.

Народный Адвокат по правам ребёнка Майя Бэнэреску участвовала в работе Всемирного конгресса «Юстиция для детей», проходившем в Париже, в штаб-квартире ЮНЕСКО, вместе с 800 специалистами в области прав ребёнка и в области правосудия в отношении детей из более чем 100 стран, а также с представителями международных организаций, работающих в данной области.

Народный Адвокат по защите прав ребёнка Майя Бэнэреску приняла участие в предварительном заседании (7-8 июня) ежегодной конференции Европейской сети по Детских Омбудсменов (ENOC) на тему «Соблюдение прав ребёнка с проблемами психического здоровья» и в работе ежегодной Конференция ENOC, проходившей в сентябре в Париже.

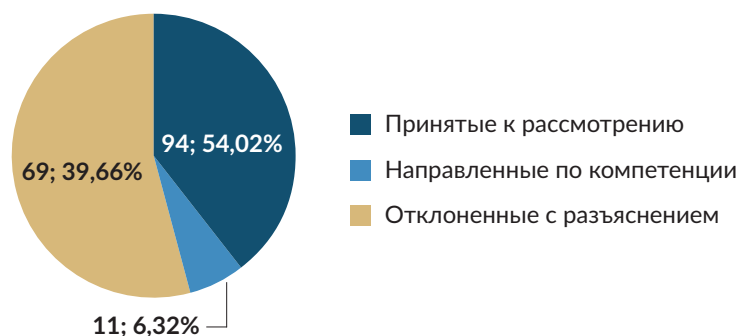
Заявления, поступившие к Народному Адвокату по правам ребёнка в 2018 году

В 2018 году к Народному Адвокату по правам ребёнка поступило **174 заявления**. По сравнению с предыдущими годами количество

обращений увеличилось. (в 2016г. – поступило 95 заявлений; а в 2017г. – 147 заявлений).

Из общего количества заявлений, 94 заявления соответствовали условиям приемлемости и были приняты к рассмотрению. В отношении 69 заявлений было принято решение вернуть заявление без рассмотрения, разъяснив заявителю процедуру, которую он имеет право использовать для защиты своих прав и свобод. Одиннадцать заявлений были поданы в компетентные органы для рассмотрения в соответствии с положениями закона о подаче петиций.

Заявления, поступившие к Народному Адвокату по правам ребёнка в 2018 году

Доля заявителей-детей, обратившихся в Народному Адвокату за защитой прав ребёнка, по отношению к общему количеству обращений составляет **5,52%**, представляющих **8 заявлений**, остальные – это **166 заявления** от законных представителей детей.

Детскому Омбудсмену известно о небольшом числе детей, которые обращаются напрямую с проблемами, с которыми они сталкиваются при осуществлении своих прав. Народный Адвокат по защите прав ребёнка приветствует такие обращения и поощряет детей говорить напрямую, если они нуждаются в помощи для защиты своих прав.

В заявлениях указаны следующие аспекты:

- физическое и психическое насилие, которому подвергались дети, феномен предусмотренный положениями ст.19 Конвенции ООН о правах ребёнка, которая предусматривает что государства-участники принимают все необходимые законодательные, административные, социальные и просветительные меры с целью защиты ребенка от всех форм физического или психологического насилия, оскорбления или злоупотребления, отсутствия заботы или небрежного обращения, грубого обращения или эксплуатации, включая сексуальное злоупотребление, со стороны родителей, законных опекунов или любого

другого лица, заботящегося о ребенке.

- несоблюдение международных и национальных стандартов в области правосудия в отношении несовершеннолетних, а также принципов гуманизма и терпимости, положений, содержащихся в рекомендациях Европейского комитета по предупреждению пыток и бесчеловечного или унижающего достоинство обращения или наказания и Подкомитета ООН по предупреждению пыток и бесчеловечного или унижающего достоинство обращения или наказания, а также в Рекомендации R (89) 12 Комитета министров.
- нарушение положений ст. 104 и ст. 479 УПК РМ, т. е. слушание подозреваемого проходило без участия законного представителя, а также в отсутствие педагога или психолога.
- несоблюдение положений, предусмотренных ст. 3, 16, 19, 39 и 40 Конвенции ООН о правах ребёнка, а также положения, изложенные в части II Закона о правах ребенка, № 338 от 15 декабря 1994 г., то есть о несоблюдении права на интимную жизнь ребёнка, принципа презумпции невиновности в следственных изоляторах Республики Молдова.
- несоблюдение положений ст. 185 Гражданского процессуального кодекса, то есть ребёнок должен содержаться под стражей только в качестве последней и наиболее серьезной меры наказания или судебной защиты.

Следует отметить, что Народный Адвокат по правам ребёнка провел собственное расследование по 24 заявлениям, касающимся соблюдения прав ребёнка, из которых: право на семью – 5 заявлений; право на образование – 2 заявления; право на охрану здоровья – 5 обращений; право на социальную помощь и защиту – 1 заявление; право на физическую и психическую неприкосновенность жизни – 3 обращения; защита от злоупотреблений и пренебрежения – 8 обращений.

Тематика обращений	Поступившие		Приняты к рассмотрению		Возвращены		Направлены в компетентные органы	
	2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018
Право на семью	47	28	27	15	15	11	5	2
Право на образование	28	18	21	7	5	7	2	4
Свободный доступ к правосудию	4	15	3	10	1	5	-	-
Право на частную собственность и ее защиту	4	3	3	1	1	2	-	-
Право на охрану здоровья	9	8	5	5	3	3	1	-
Право на информацию	3	9	1	2	1	5	1	2
Право на социальную защиту и помощь	17	19	15	10	1	6	1	3
Право на имя и гражданство	5	9	3	5	2	4	-	-
Право на защиту	3	13	2	6	1	7	-	-
Право на жизнь, физическую и психическую неприкосновенность	7	8	7	6	-	2	-	-
Право на труд	2	-	0	-	2	-	0	-
Защита от насилия и пренебрежения	18	40	2	24	15	15	1	-
Свобода мнений и выражения	-	2	-	1	-	1	-	-
Незаконный сбор денег в учебных заведениях	-	2	-	1	-	1	-	-
Всего	147	174	89	94	47	69	11	11

Из числа заявлений, принятых к рассмотрению, большинство заявлений касаются соблюдения права ребёнка на проживание в семье – 27 заявлений, будь то биологическая семья или форма защиты детей, когда ребёнок лишен родительской защиты. Право на образование является следующим в рейтинге прав, которые чаще всего упоминаются как нарушенное – 21 заявление. Заявители ссылаются на отсутствие условий, необходимых для обеспечения учебного процесса, сложную учебную программу, не адаптированную к возможностям учащихся, инклюзивное образование осуществляется с большими препятствиями, феномен насилия в школах и несоблюдение методологии регистрации и изучения этих случаев, отсутствие психологов и т. д. Обеспечение права ребёнка на получение социальной помощи – среди первых трех нарушенных прав по количеству заявлений, в основном обращения относятся к выплате пенсий и пособий. В про-

цессе расследования заявлений, принятых к рассмотрению, Народный Адвокат по защите прав ребёнка предпринимает усилия по восстановлению в правах детей, в рамках юридических полномочий и механизмов, в соответствии с Законом о Народном Адвокате (Омбудсмене) №52 от 03.04.2014г.

Процессуальные действия /акты реагирования	2017	2018
Заключения с рекомендациями по поводу принятия необходимых мер для безотлагательного восстановления нарушенных прав заявителя (ст.24 Закона № 52/2014г.)	28	25
Ходатайство о возбуждении уголовного/дисциплинарного производства в отношении должностного лица допустившего нарушения, повлекшие ущемление прав и свобод человека (ст.25 ч.(1) п.б) Закона №52/2014г.)	4	1
Представление с указанием должностным лицам всех уровней на случаи халатности в работе, нарушения служебной этики, волокиту и бюрократизма (ст.25 ч.(1) п.д) Закона № 52/2014г.)	4	4
Иск в судебную инстанцию /вступление в процесс с тем, чтобы представить свои заключения в целях защиты прав и свобод, законных интересов лиц. (ст.25 ч.(2), (3) din Закона №52/2014г.)	8	8
Соглашение о примирении (ст.23 ч.(3) Закона №52/2014г.)	1	1
Предложения по улучшению работы административно-го аппарата (п. 7, ч. (6)) din Закона № 164/2015г.)	1	1
Требование о проведении судебной экспертизы (ст.11 п.м) Закона №.52/2014г.)	-	-
Предложения и рекомендации по совершенствованию законодательства (ст.27 п.а) Закона №.52/2014г.)	4	1
Обращение в Конституционный Суд с запросом о контроле конституционности законодательных актов (ст.26 Закона №52/2014г.)	2	2 opinii
Мнения по проектам нормативных актов (ст.27 п.б) Закона №.52/2014г.)	1	8
ВСЕГО	3	51

Таким образом, чаще всего актами реагирования были заключения с рекомендациями, ходатайства и судебные иски.

Практически во всех случаях, принятых к рассмотрению, рекомендации Народного Адвоката по правам ребенка, представленные цен-

тральным и местным государственным органам власти для немедленного устранения обстоятельств, приводящих к нарушению прав детей, были выполнены. В ходе мониторинга соблюдения основных прав и свобод ребенка было установлено, что субъекты, ответственные за обеспечение прав ребенка, нуждаются в систематическом обучении в отношении прав ребенка/человека, в том числе в своей сфере деятельности, поэтому Народный Адвокат по правам ребенка принял к сведению и предпримет соответствующие меры для улучшения положения дел.

Звонки поступившие на Линию «Телефон ребёнка» 080011116 на период 01.01.2018г. – 31.12.2018г.

Нарушенное право	Взрослый	Ребёнок	Городская среда	Сельская среда	всего
Право на жизнь, физическую и психическую неприкосновенность	2		2		2
Личная свобода и безопасность					
Право на защиту	11		7	2	11
Право на свободное перемещение					
Право на личную, семейную и частную жизнь	37	1	30	8	38
Неприкосновенность жилища	1			1	1
Секрет корреспонденции					
Свобода творчества	1		1		1
Право на информацию	4		2	2	4
Право на обучение	20	1	10	11	21
Право на охрану здоровья	3		3		3
Право на труд	1			1	1
Право на частную собственность и её защита	3		2	1	3
Право на социальную защиту и помощь	27	1	14	14	28

Защита семьи и детей-сирот	9		5	4	9
Право на собственность	1			1	1
Право ребёнка на мнение	1			1	1
Защита от насилия и небрежного обращения	18		11	7	18
Пытки и лишение свободы	1		1		1
ВСЕГО – 143					

В течение 2018 года было зарегистрировано **143 телефонных звонка** на Горячую Линию «Телефон ребёнка» в Офис Народного Адвоката. Из общего числа звонков, **140 поступили от взрослых и три от детей**. По шести звонкам Омбудсмен начал собственное расследование, в том числе по жалобам на насилие в семье / нарушение графика встречи родителя с ребёнком/отказ родителя выплачивать содержание ребёнка, прекращение выплаты пособия по опеке. Необходимо отметить, что часто звонящие по горячей линии «Телефон ребёнка» нуждаются в юридической консультации. Все звонившие получили необходимую юридическую консультацию и необходимую помощь включительно по другим юридическим вопросам, не касающимся защиты прав ребёнка.

REPORT

**OBSERVANCE
OF CHILD RIGHTS
IN THE REPUBLIC
OF MOLDOVA IN 2018**

CHISINAU • 2019

This report has been produced and published with the financial support of UNICEF (Moldova)

CONTENTS:

Foreword..... 108

Overview on the observance of child rights..... 110

Right to life, survival and development..... 115

Right to health 120

Right to education 125

Right to opinion and civil liberties..... 134

Situation of children in penitentiary institutions 138

Informing/promotion activities carried out by the children's
rights ombudsperson 143

FOREWORD

The Report on the observance of the children's rights in the Republic of Moldova of 2018 year was realized in compliance with the provisions of the art. 29 of Law no. 52 of April 03, 2014 on the People's Advocate (Ombudsman) and it includes conclusions and recommendations formulated while monitoring the implementation at the national level of the UN Convention on children's rights.

In the Report there are analyzed the problems existing in the field of the protection of the rights and fundamental freedoms of children and it includes the activity of the Children's Rights Ombudsperson and the members of the Ombudsman Office team on protection, prevention and promotion of children's rights: examination of claims and conduct of investigations, promotion of proposals on amendment of law in the field of children's rights, realization of constitutional control, organization of some activities for promoting children's rights and informing activities.

Thus, in the Report it is found that during the reported period the state didn't register remarkable successes in ensuring the protection of the children's rights and freedoms. The situation on the observance of the right to life, health, education and safety of children is still alarming, the phenomenon of violence against children persists. There are no progresses referring to the protection of children rested without parental protection, children of socially vulnerable families and the families where the alcohol is consumed, children in conflict with the law and deviant behavior, street children, children of penitentiaries, preemies, children with disabilities and rare diseases. The situation on the observance of children's rights in the Transnistrian region also wasn't improved.

The system on the protection of children's rights of the Republic of Moldova is a viable one, rallied to the international standards, but with big arrears in implementation and efficiency. The child passes through this system and remains with his/her problems (ex. not providing living space to orphans, children with deviant behavior etc.)

The state authorities follow to implement the recommendations of Children's Ombudsman which have as a goal the remediation of the situation in the monitored fields.

The promotion and realization of the *"Rights of the Future Generations"* concept, development of the state policies by approaching the provision and observance of children's and young people's rights and freedoms remain to be a desideratum.

I also draw attention on the imperative need of involving children in all decisional processes when they are concerned either directly or indirectly.

In 2018 it is attested the increase of the number of children who directly inform the Ombudsman. The involvement of children and the fact that their opinion was considered brought an additional value to our activity.

I want to thank the members of the Children's Rights Ombudsperson team and the related subdivisions of the People's Advocate for engagement and dedication in the activity, increase of visibility and confidence of persons in the National Human Rights Institution /Children's Ombudsman in the period of the reported year.

I also want to thank the non-governmental organizations which answered to my openness and we have organized important activities for the superior interest of the child.

I express my gratitude to UNICEF Moldova for the financial support of the activity, inclusively in publication of Annual report on the observance of children's rights 2018.

MAIA BANARESCU,
People's Advocate
For children's rights

OVERVIEW ON THE OBSERVANCE OF CHILD RIGHTS

This Chapter of the Report of the observance of the rights of the child in the Republic of Moldova in 2018 aims to present the People's Advocate's opinion on the rights of the child on the current child rights protection system and the issues to be improved in the future. Also a retrospective opinion on subjects and rights addressed in the Report for 2017 will be presented and which will not be elucidated in separate compartments in this report.

The People's Advocate for the Children's rights, Maia Banarescu, appreciates the state's effort to ensure respect for the rights of the child. The national child protection system is viable and meets the rigors of international standards in the field, including the policies and legislation adopted.

Throughout 2018, there took place important interventions in the field of education through the re-evaluation of the National Curriculum and the elaboration of the National Curriculum Reference Framework in the health and social protection system by developing social and health services, increasing the amount of allowances and other social benefits for children and families with children, as well as in the child protection and security system.

At the same time, the Ombudsman notes the existence of multiple systemic weaknesses in all areas of child rights that were set out in the Annual Reports on the observance of children's rights in the thematic reports and other documents drawn up, and indicates its Recommendations on remedying the situation, which are largely unfulfilled by the public line authorities. The Ombudsman expresses his indignation at this situation and urges the state authorities to identify the solutions to the recommendations, stating that the recommendations are the result of monitoring the respect of children's rights and come to improve the system of protection of children's rights.

The Children's Ombudsman also states that the state has arrears in implementing the UN Committee on the Rights of the Child's Recommendations on the regular, combined fourth and fifth report of the Republic of Moldova .

Taking into account the findings of monitoring the child's rights, the Children's Ombudsman notes that the main failure of state policies lies with their faulty implementation. If, in the normative plan, the established mechanisms are good enough, in practice, there are a number of problems and impediments generated in the most cases by the lack of attitude and

professionalism of the employees.

At the same time, it points out that not in all actions of the public authorities and persons of public dignity, state officials (judges, prosecutors, lawyers, social workers, etc.) give priority to the best interests of the child.

In the context of the above, it is worth mentioning that the Report on the observance of child rights in the Republic of Moldova in 2017 was a comprehensive one that presented a thorough analysis of some of the rights of the UN Convention on the Rights of the Child and also drew attention to a set of issues over which the People's Advocate for the Children's Rights has submitted several Recommendations to redress the situation in the field of child rights. We find that central and local public authorities have failed to implement many of the recommendations put forward by the Ombudsman, and consequently the situation has not improved significantly in the departments concerned in the report.

Regarding the respect of the **child's right to name and citizenship**, the People's Advocate for the Rights of the Child states that the problems regarding the documentation of the children, especially of the children from the left bank of the Dniester River, have not been solved, a major impediment being the human factor which delays the documentation procedure and / or the knowledge of both the regulatory framework and the failure to comply with internal working procedures. In particular, persists the problem of documenting children living in the territory of the left bank of the Dniester River on which legal protection measures (guardianship / tutorship) have been established on the basis of acts issued by unconstitutional authorities in the region and which do not have legal force on the territory of the Republic of Moldova. Consequently, the Recommendations set out in the Thematic Study on the Rights of the Child to Name and Citizenship remain current for the Responsible Authorities.

It is welcomed that the representatives of the guardianship authorities refer the Children's Ombudsman for receiving legal advice on the respect of children's rights to name and citizenship and calls for his intervention in solving individual cases. This leads to the conclusion that officials of public institutions need continuous training in the field of activity and rights of the child.

Respecting children's rights of the regions from the left bank of Dniester River has been and remains one of the priorities of the People's Advocate for Children's Rights mandate, as there have been no positive changes in this segment.

De jure, the situation of children from the left bank of Dniester River is unknown to the constitutional authorities of the Republic of Moldova. They do not have statistics on the actual number of children in the region, including children at risk: those without parental care, abandoned children,

children with special needs and their social inclusion; the number of allegedly abused children and the measures taken to facilitate their physical and psychological recovery are not known. Similarly, the number of children in guardianship / tutorship and the conditions for establishing legal protection measures, of the adopted children and the adoption procedure, including the international one, are unknown. There is a lack of information on the number of children in conflict with the law and the conditions of their detention, the ways of resocialization of children who were in conflict with the law, etc.

It is worth mentioning the lack of access to the Children's Ombudsman on the left bank of the Dniester River, the People's Advocate for Children's Rights recalls and regards this as a serious obstacle in monitoring the observance of children's rights in this region.

He also notes that the limited access of the representatives of the constitutional authorities of the Republic of Moldova and non-governmental organizations working in the field of human rights / child rights in the left bank of Dniester River does not allow assessment of the real situation regarding the observance of children's rights.

The People's Advocate for Children's Rights reiterates the urgent need to identify an effective solution to assess the situation of children on the left bank of the Dniester River and to intervene when necessary.

A particular concern is the situation of children left without parental care and other children in risk situation who are in the custody of the state. During the year 2018 the Children's Ombudsman initiated cooperation with some non-governmental organizations on the left bank of the Dniester River, registered under the national legal procedure, to identify the possibilities of intervening in the interests of children in solving the problems and ensuring respect for the rights.

The Children's Ombudsman welcomes the creation of the Government Consultative Body, the National Human Rights Council, in order to provide an efficient mechanism for developing and evaluating the implementation of human rights policy documents and appreciates the institutional preservation of the National Child Rights Council. He also mentions the importance of setting up the Human Rights Working Group within the Reintegration Policy Bureau, where subjects for ensuring the rights of children from the left bank of the Dniester River will be discussed.

The People's Advocate for the Children's Rights Maia Banarescu, who is a member of these three structures, hopes that joint efforts will identify ways to ensure respect for the rights of children on the left bank of the Dniester River and she will exercise all due diligence within the limits of her duties, to intervene in the interests of the children of the region, in each case when requested.

At the compartment **children's rights to family**, the People's Advocate

for the Children's Rights notes the perpetual issue for the Republic of Moldova, namely the establishment of the meetings schedule in the case of the parents' divorce and establishing the child's domicile with one of the parents. As in previous years, we note the lack of a unified practice in the establishment of meeting charts by tutelage authorities, so their actions are segmental and do not provide a complete solution to the problem. Also, based on the case law of the Office of the People's Advocate on this segment, we note that the legal value of this chart, determined by the tutelage authorities, is not clear once it is not respected, and the competent public authority does not have coercive leverage to ensure the child's right to see his parents and relatives.

The Children's Ombudsman reminds to the public authorities and parents that any child is not the property of the parents and the principle of the best interests of the child enshrined in Article 3 of the UN Convention on the Rights of the Child states that all decisions taken and actions taken must be consistent with it.

Another problem in this compartment is the illegal exit of the child from the country without the consent of the other parent, namely the Children Ombudsman notes that neither the parents nor the authorities have a relevant solution to solve the situation. Thus, when a parent departs abroad with his / her child and establishes with his / her permanent domicile in the new state, he / she violates the right of the other parent to see the child and the right of the child to see the second parent and the family extended from his part.

In the context of the above-mentioned cases and in the cases examined by the People's Advocate for the Children's Rights, it draws the attention of the competent authorities and courts to the fact that when examining the cases concerning the dissolution of marriages and the domicile of the child, special attention must be paid to the circumstances: by whom the child has been raised and to whom he is psychologically attached, the social integration of the child in the situation in which it is obvious that one of the parents, especially the one with which the child's domicile is to be established, intends to establish his / her residence outside the country, observance of the right of the child to maintain family ties with the other parent, etc.

The procedure of forced execution of court decisions pronounced on this subject is frequently revealed in applications addressed to the Children's Ombudsman. The bailiffs also do not have a unified practice and training necessary to deal with cases of forced execution in the situation of the transmission the child to the parent with whom the domicile was established. The execution procedure itself and their behavior can affect the psychological state of the child. In the discussions with the administration of the National Union of Bailiffs, was stressed the need for compliance

with the administrative acts in the field, the principle of the child's best interest and continuous professional development on this subject and the area of child rights.

Another issue that came within the Children's Ombudsman's concerns was and is the **observance of the rights of children with disabilities**. In this respect, he reiterates the recommendations made in the thematic studies (Thematic Report „Social Inclusion of Children with Autistic Spectrum Disorders in the Republic of Moldova”, Special report „Assessment of the situation of children placed in boarding houses for children with mental deficiencies from Orhei and Hancesti in the process of deinstitutionalization”, „Report on Social Inclusion of Children with Sensory Disabilities”) and reminds the authorities of the positive obligation of the state to offer special protection to children with disabilities.

We note that in this section a large part of the **recommendations** of the Children's Ombudsman are in the attention of the central public authorities of the line and action is being taken to achieve them, especially with reference to ensuring the rights of children with autistic spectrum disorders.

To conclude with this chapter, I reiterate the need to unify the efforts of the Ombudsman, state authorities, non-governmental organizations and external partners to take effective measures to ensure respect for the rights of the child, taking into account the best interests of the child and taking into account his / the issues that concern him.

RIGHT TO LIFE, SURVIVAL AND DEVELOPMENT

The child's right to life and development is the inherent obligation of the state to ensure the survival and development of the child. It regains its legal basis under Article 6 of the UN Convention on the Rights of the Child, which, unlike other international mechanisms in the field of human rights protection, stipulates not only the positive obligation of the state to protect the life of the person, and not to allow the application of capital punishment, but at the same time the Convention requires the High Contracting Parties **to ensure as far as possible survival and development of the child**. In this context, the Children's Ombudsman points out that this specific obligation imposes on the State the duty to undertake concrete efforts to ensure the simultaneous observance of all rights enshrined in the Convention.

At national level, the right to life and development of the child is guaranteed by the Constitution of the Republic of Moldova, Article 24 and the Law on the Child Rights number 338 of December 15, 1994, which in Article 4 provides for the obligation to recognize the child's right to life and physical and psychological inviolability. We highlight the fact that the legislator in the Law 338/1994 omitted explicitly to stipulate in the text of the legislative act the provisions on „ensuring, as far as possible, the survival and development of the child”. This highlights a discrepancy between international standards and national mechanisms for the protection of children's rights.

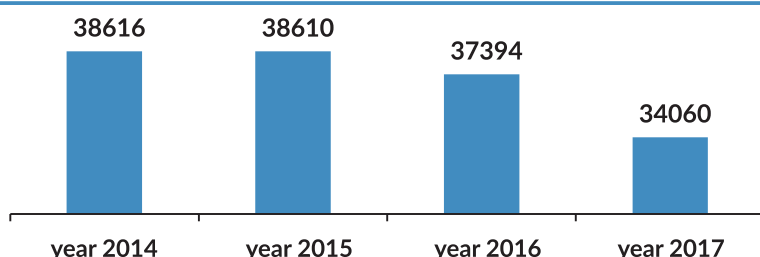
The People's Advocate for Children's Rights notes with concern that the recommendations on the right to life of the child stipulated in the Report on the observance of child rights in the Republic of Moldova in 2017, have not been taken into account by central and local public authorities. The Child Ombudsman also notes that the State has not taken any action on the implementation of the UN Committee on the Rights of the Child's Recommendations on the Fourth and Fifth Periodic Combined Report of the Republic of Moldova. As a consequence of those related, the situation regarding respect for the child's right to life, survival and development did not change and the situation at national level remained constant.

In the year 2018, the People's Advocate for the Children's Rights analyzed the situation regarding respect for the child's right to life through the **prism of birth and demography in the Republic of Moldova**. This problem has been raised by the Children's Ombudsman since the start of his mandate and continues to remain a priority on his agenda. Following the subject's monitoring, the following problematic issues were identified:

- Insufficient policies in the field of family planning;
- Economic decline and emigration of the population aged between 16 and 35;
- The amount of the unique childbirth allowance (MDL 5645), is too small and does not cover the minimum consumption basket;
- The amount of the monthly childcare allowance, of uninsured persons, (MDL 540), the net below the daily needs for childcare and care.

We appreciate the state's effort to increase the amount of social benefits for children and families with children in 2019.

Also, according to the latest statistical data, the birth rate in the Republic of Moldova is in a continuous decrease. So if the figures were constant in the years 2014-2015, about 38 thousand children were born each year, we can see that in the next few years the situation is experiencing a considerable decline and is just over 34 thousand in 2017. Although at the time of drafting the Report on the observance of child rights in the Republic of Moldova in 2018, the National Bureau of Statistics failed to cumulate the data for 2018, the situation remains an unfavorable one for our state.

Source: National Bureau of Statistics

As a result, the Republic of Moldova remains an unattractive state for young people, from the perspective of creating a family and conceiving children.

Children's Ombudsman concludes that, under the current circumstances, if government authorities fail to correct the situation, in the opinion of specialists, in about 15-20 years the Republic of Moldova runs the risk of reaching an aging population of about 70% and considers it imperative to adopt protection policies: „the rights of future generations”. This theory was launched in 2008 by the English teacher Marie-Claire Cordonier in the „World Future Council”, where she mentioned *„the obligation to protect the future generations is a vital necessity of each state as well as of the international society as a whole. Thus, when we ensure the sustainability of child protection and related rights protection services, we can hope for the continuity of the human species as a gender”*.

In light of the above, the Children Ombudsman encourages the govern-

ment authorities to create as appropriate, or strengthening the existing policies in the field of the protection of future generations. In order to ensure a sustainable development, it is necessary to improve the quality of life that future generations can enjoy and, as adaptation to sustainable lifestyles brings together, the rights of future generations and their well-being must become a primordial need for authorities' / today's people.

Another issue addressed by the People's Advocate for the Children's Rights in the field of the right to life in 2018 is **the deaths of young children due to the negligence of their parents / legal representatives or other persons in whose care they are**. The year 2018 has been marked by many cases of child death due to the negligence of parents or caregivers (frozen children in the streets, children fired in homes, newborn babies thrown at the tombstone, children who have fallen from a height, etc.). Although the Strategy for the Development of Parental Skills and Competencies exists as early as 2016 (approved by Government Decision Number 1106 of October 3, 2016), and on June 11 this year, the Ministry of Education, Culture and Research is submitting a draft normative act on the approval of the National Parental Education Strategy 2018-2025, the situation did not experience any major changes.

In the context presented, the Children's Ombudsman emphasizes the set of identified issues:

- Insufficient intervention by public authorities to prevent and mitigate major risk factors, including alcohol / drug abuse, domestic violence, child abuse, neglect of parental responsibilities;
- Insufficiency of specialized community services;
- Insufficiency of pre-school institutions in some localities, including lack of nursery groups;
- Lack of safe sources of income, as well as inability of families setting the priorities for addressing the identified issues;
- The irresponsibility of some families / parents towards the lives of their own children;
- Insufficient parenting skills in raising and educating children, managing family budgets of state financial support;
- Lack of control on the part of the authorities to spend the allocated money.

We point out that during the year 2018 the number of child victims of the crimes stipulated in the Criminal Code, Chapter II „Criminal offenses against the life and health of the person” is 91 compared to 23 during the year 2017.

Also, the People's Advocate for the Children's Rights finds an uncertain situation regarding the actions provided in Article 163 „Leaving in Distress” of the Criminal Code. Such cases are rarely examined by the courts due to the degree of affinity between the offender and the victim's representa-

tive, however, the Children's Ombudsman does not consider that the tightening of the existing rules will lead to a recovery of the current situation. In the circumstances created, the Children's Ombudsman considers that only continuing education, the eradication of parental irresponsibility and the reducing the phenomenon of abusive consumption of alcohol and / or narcotic substances and the phenomenon „children give birth to children” will change the current situation for the better.

In emphasizing the above, the People's Advocate for the Children's Rights asks the public authorities for the need to revise the child protection system, especially for young children, in order to prevent those situations from happening in the future. The Children's Ombudsman encourages the state to continuously strengthen child rights protection policies on the child's right to life, survival and development, and at the same time, reminds to the central and local public authorities in the field of child rights protection that according to the provisions of General Comment number 14 (2013) of the UN Committee on the Children's Rights, the obligation to respect the best interests of the child resides in the cumulative observance of all the rights enshrined in the UN Convention on the Rights of the Child, but particularly the right to life, survival and development of the child.

Another aspect addressed in this compartment is **respect for the right to life, the prematurely born child**. According to statistical data, premature births are in the average around 2000 yearly, representing 7% of the total births. Thus, the People's Advocate for the Children's Rights in partnership with the „Vitae Public” Association organized a National Conference „Prematurity in the Republic of Moldova, Challenges and Opportunities”, in order to analyze the existing situation and to identify the relevant solutions.

The problematic issues identified are as follows:

- Insufficiency of professionals specializing in the provision of qualified medical assistance to children born prematurely;
- The unequal distribution of family doctors and pediatricians throughout the Republic of Moldova;
- Under-assessment of child's condition and late hospitalization;
- Poorly developed early prevention system;
- Lack of cooperation between the early intervention service with the social protection specialists in the territory.

The Child Ombudsman reiterates that the right of the child to life and access to quality health services and their availability regardless of the time of his appearance in the world, is a primary obligation to be implemented by the state and monitored by the national human rights / child protection institutions. Also, the People's Advocate for the Children's Rights reminds to the relevant public authorities the Recommendations stipulated in the Thematic Report on the „Observance of Human Rights in Providing

Pre-hospital Medical Assistance in the Republic of Moldova (2016)", by which reference was made to the **poor state of provision of ambulances with equipment predestined for children and especially for newborns.**

In conclusion of the above, the People's Advocate for the Children's Rights has the following

RECOMMENDATIONS:

- Strengthening the respect of the child's best interest in ensuring the observance of the child's right to life;
- Increasing the knowledge of families and of the community about the signs of danger to the life and health of the child;
- Creating / strengthening family planning services and parenting skills training for child raising and education;
- Implementation of minimum quality standards for early intervention services;
- Ensuring the prenatal screening realization;
- Development of quality medical services by providing medical institutions with adequate equipment and continuing training of medical staff;
- Changing family-friendly policies and frameworks.

RIGHTS TO HEALTH

Protecting the child's right to health (Article 24 of the UN Convention on the Rights of the Child) remains a priority for the work of the People's Advocate for the Children's Rights. The Children's Ombudsman considers that every child, regardless of social status or any other criterion, must have access to the highest health standards. No child has to suffer or die because he is poor or because he cannot benefit from specialized medical services. At national level, the right to health of the child is guaranteed by a multitude of legislative acts starting with the Constitution of the Republic of Moldova (Article 36), Law number 338 of December 15, 1994 on the rights of the child (Article 4), Law number 411-XIII of March 28, 1995 of health care etc.

The People's Advocate for Children's Rights highlights that national health care standards are largely in line with national standards in the field. At the same time, he denotes that central and local public authorities did not take into account the recommendations stipulated in the Report on the observance of child rights in the Republic of Moldova in 2017, so the situation regarding the respect of the right to health did not undergo any essential changes. The Children's Ombudsman also notes that the state remains remarkable in the implementation of the UN Committee on the Rights of the Child's Recommendations on the Fourth and Fifth Periodic Combined Report of the Republic of Moldova.

Analyzing the situation on the observance of the child's right to health, in the light of the events that took place in this area in 2018, the People's Advocate for Children's Rights notes a problem related to the implementation of the provisions of Articles 3 and 24 of the UN Convention on the Rights of the Child.

We recall that respecting the **principle of the best interests of the child** is a priority in **protecting the right to health**. Thus, the Children's Ombudsman finds an erroneous understanding of the principle given by health workers.

Following the monitoring carried out by the staff of the Office of the People's Advocate and following the consultation of the children's opinions in the national children's forums, the following shortcomings were found:

- Poor involvement of the child in decision-making process about treatment and / or administered preparations;
- Exclusive consultation of parents' opinion on treatment and / or administered procedures;

- Intimidation of children, especially in the situations where the health problem is related to the intimate areas of the body.

The People's Advocate for the Children's Rights reminds the competent authorities that Article 3 paragraph (1) of the Convention provides for the obligation of public and private institutions, courts of law, medical and social institutions, administrative authorities and legislative bodies to ensure that the interests of the child are assessed and taken as a first step in all actions affecting the children. This principle must be respected in all health decisions. The Ombudsman emphasizes that children's best interests should be based on their physical, emotional, social and educational needs, age, gender, relationships with parents and caregivers, their family and social environment, and decisions should only be taken after their views have been heard in accordance with Article 12 of the UN Convention.

The Children's Ombudsman urges the authorities to place the interests of children at the heart of all decisions affecting their health and development, including resource allocation, the development and implementation of policies and interventions that affect the underlying determinants of their health. It is also imperative to emphasize the importance of the child's best interest as a basis for making decisions about granting, retaining or terminating treatment for all children. The state should develop procedures and criteria to provide guidance to health workers to assess the child's best interests in health and other areas with which they interact when treating or conducting investigations.

Discussions with children on health status facilitates the development of a healthy lifestyle.

Referring to General Comment number (2003) of the UN Committee on the Rights of the Child, the People's Advocate for the Rights of the Child further specifies the importance of the **superior interest of the child to have access to adequate information** on health issues. Particular attention should be paid to certain categories of children, including children and adolescents with psychosocial disabilities. When considering hospitalization or placement in an institution, this decision should be made in accordance with the principle of the best interests of the child, first of all understanding that it is in the interest of all children with disabilities to be cared for as much as possible, in the community in a family setting, and preferably in their own family, with the necessary support at the disposal of the family and of the child.

Throughout the reported period, the People's Advocate for Children's Rights also analyzed the situation **of child vaccination**. It should be noted and reminded that the question of ensuring the right to health in the context of ensuring the compulsory vaccination of children was addressed by the Children's Ombudsman in the Report on the observance of the rights of the child in the Republic of Moldova in 2017.

In 2018, this issue was brought to the attention of the Children's Ombudsman by parents who invoked a number of issues such as: failure to inform parents about the fact that the children are to be vaccinated and the children were vaccinated without their consent; vaccination of children in areas inappropriate for the vaccination procedure, lack of control of pre-vaccinating and post vaccination child health status, etc.

The People's Advocate for Children's Rights reminds line public authorities that such deviations have a negative impact on children's health and generates parents' reluctant attitude towards vaccination.

The Children's Ombudsman reaffirms his position on the compulsory vaccination of children and indicates the obligation of parents to ensure the vaccination of children and the obligation of the public authorities to ensure the quality of the vaccine and the serious observance of the medical conditions of the vaccination process.

This opinion was publicly supported at the meeting of the Parliamentary Committee on Health, Social Protection and Family and at the Constitutional Court meeting of October 30, 2018 where the constitutionality control of Article 52 paragraph (6) of the Law number 10 of February 3, 2009 on state public health supervision and point 21 subpoint 1) letter e) from the National Immunization Program for the years 2016-2020, approved by the Government Decision number 1113 of October 6, 2016). The Honorable Court issues a Decision by which it recognizes as constitutional the rules challenged, thus recognizing the obligation of vaccination.

The People's Advocate for Children's Rights points to the following aspects:

- Vaccination of the child is an action taken to protect the rights of the child, in accordance with the spirit of the UN Convention on the Rights of the Child, a right should not harm other rights enshrined therein;
- National health authorities are to strengthen qualitative measures for mass information of the public on the benefits and side effects from the administration of the vaccines;
- Parental refusal to vaccinate children should not affect the child's right to education;
- In situations of extreme urgency (epidemic / pandemic), national authorities should ensure to the extent possible the continuity of all rights enshrined in the UN Convention on the Rights of the Child.
- In this context, the state needs to identify a viable mechanism to ensure respect for the right to education of unvaccinated children.

In the year 2018, the People's Advocate for Children's Rights continued to monitor the observance of the right to health of children **suffering from rare diseases**. A rare disease is considered any disease that affects less than 1 out of 2,000 people. At present, approximately 6,000 – 6,000 rare dis-

eases are recognized and about 350 million people around the world suffer from it. About 75% of people diagnosed with rare diseases are children.

According to World Health Organization data, 36 million people in the European Union are suffering from rare diseases. Also, according to the official information provided by the Ministry of Health, Labor and Social Protection, in the Republic of Moldova is established the **List of Rare Diseases**, managed by the Center for Reproductive Health and Medical Genetics of the Institute of Mother and Child, being completed according to case law. The total number of patients included in the List of Rare Diseases of the Center is 800 patients with over 20 clinical conditions. However, we conclude that the number of children suffering from a rare genetic disease is unknown, because many of them are diagnosed across the country and the family fully meets the medical and empowerment needs.

At the same time, from the list of diseases recognized as rare diseases offered by the Ministry of Health, Labor and Social Protection, it results that in 2018 in the Republic of Moldova there were identified 1370 cases of rare diseases. It is regrettable that the Ministry of Health, Labor and Social Protection has been unable to provide disaggregated data on children, their number diagnosed with rare diseases and the treatment they receive, which indicates insufficient attention to this area. It is worth mentioning that the diagnosis of rare diseases in children in the Republic of Moldova is a major problem for ensuring the right to health protection.

Following the follow-up, the Children's Ombudsman found the following shortcomings in this area:

- Lack of data system, including disaggregated by children;
- The poorly developed preventive diagnostic system;
- Low number of qualified staff, especially in rural areas of the country;
- Lack of social services disaggregated on the type of disability / affection, including for empowerment of children with rare diseases;
- Total or partial lack of RETT prenatal diagnostics of high-risk families;

The Children's Ombudsman has examined a number of cases where breach of the right to health protection has been invoked by not providing personalized treatment for rare diseases. In the year 2018, for the treatment of patients with rare diseases, the Ministry of Health, Labor and Social Protection allocated from the budget the amount of 12,710 thousand MDL, which is a very small amount, referring to the number of cases identified. At the same time, it is necessary to consider the quality of life of families with children diagnosed with rare diseases, as they are in the position to obtain the necessary medication, the consumables, etc. In the case of rare diseases, only 5% of them can be medicated or with special nutrition, the rest, 95% are symptomatic and require habilitation interventions. In the opinion of parents, authorities need to pay more attention to the social and educational inclusion of these children.

As a result of the investigation of this aspect, the Children's Ombudsman has noticed a reduced involvement in the diagnosis, treatment and care of children suffering from rare diseases. In other words, rare diseases in the Republic of Moldova are largely free of treatment, recognition, adequate care and social inclusion.

It has also been observed that family doctors are not well-trained sufficiently to track the symptoms of a rare disease on time, and the late diagnosis of these diseases even leads to severe disability, which involves other costs from the state.

Most of the time, the children are diagnosed with rare, late and out-of-country disease at private clinics abroad, children with rare genetic diseases remain outside the whole child protection system in the Republic of Moldova.

In the context of the presented situation, the People's Advocate for the Children's Rights presents the following

RECOMMENDATIONS:

- Ministry of Health, Labor and Social Protection will re-evaluate the financial policy on the diagnosis of rare diseases;
- Providing quality services to children with rare genetic diseases by training professionals in the medical sphere and education;
- Supporting parents' training in therapies and caring for their own children;
- The Ministry of Education, Culture and Research will ensure the observance of the right to education of unaccompanied children by applying alternative forms of education;
- Ministry of Health, Labor and Social Protection to step up campaigns to promote immunization in order to convince parents of the benefits of vaccination;
- The Ministry of Health, Labor and Social Protection, through subordinated institutions, will ensure the monitoring during pre- and post-vaccination periods of children;
- The Ministry of Health, Labor and Social Protection will strengthen the mechanism of informing the population thus ensuring the patient's right to information;
- Parents of children who are not vaccinated Children's Ombudsman reminds them of their priority obligation to ensure the child's right to health and education.

RIGHT TO EDUCATION

Right to education is a universal right, recognized for every person, regardless of age, language, social or ethnic origin, or other status. The child's right to education means the right of the child to have access to state-guaranteed education to ensure the plenary development of his / her personality, vocations and aptitudes.

With the ratification of the UN Convention on the Rights of the Child, the Republic of Moldova has assumed a number of positive obligations. It is the duty of the state to create a generalized educational system that can continually develop and support the child. Access to education by the public requires the state to provide this service free of charge, within certain limits and standards prescribed for each level of education.

The People's Advocate for the Children's Rights notes that it is the duty of the state to create conditions to ensure all children with quality education regardless of the social criteria.

Right to education is enshrined in Article 28 and 29 of the UN Convention on the Rights of the Child, which, besides compulsory primary education, provides for measures to encourage regular school attendance and reduce school dropout.

Right to education at national level is regulated by the Article 35 of the Constitution of the Republic of Moldova „The right to education shall be ensured by way of compulsory comprehensive school system, by secondary education and vocational education, higher education system, as well as by other forms of education and continuous training.”, in the provisions of Article 13 of the Education Code „Compulsory education starts with the preparatory group in pre-school education and ends with high school or secondary vocational and post-secondary technical education” and Article 2 of the Law on the Rights of the Child”. The state guarantees every child the right to a level of life appropriate to his / her physical, intellectual, spiritual and social development. The state is taking action to help parents, and other people responsible for children's education and development”.

The Children's Ombudsman reiterates that the issues addressed in the Report on the observance of children's rights for previous years (2016, 2017) remain current, being inadequately addressed by the relevant institutions, without identifying solutions and missing the visible results of these solutions.

In the reported period, the Children's Ombudsman had in mind the respect for the right to education through the quality of level 0 educa-

tion, namely anterior pre-school education; the phenomenon of violence in educational institutions; the access of children from auxiliary schools to the exercise of the right to education and hygiene and sanitation conditions in schools.

Anterior pre-school education is the first component segment of early education or level 0 education.

During the year 2018, the People's Advocate for the Children's Rights was informed by the parents, whose children attend the private early education institutions (further private kindergartens) in the Chisinau municipality, they were dissatisfied with the quality of the educational services, the lack of qualification of the teaching staff and collecting money without issuing tax vouchers.

On the basis of these complaints, the Children's Ombudsman asked from the General Directorate of Education, Youth and Sports and the Ministry of Education, Culture and Research the information on the number of private kindergartens in the Chisinau municipality and the legal basis for setting up and running the institutions of mixed early and private education. According to the answer received: *„The General Directorate of Education, Youth and Sports did not coordinate the establishment or reorganization of any early private institution. As a result of the actions taken to implement the Education Code, it was found that private entities operating with children aged 0-7 are not established and registered as institutions providing educational services. Thus, the General Directorate of Education, Youth and Sports – a local specialized body in the field of education does not have the decisions of the relevant bodies regarding the creation of entities which are not from the educational field.”*

The following gaps have been identified in the examination of the subject of the operation of private kindergartens:

- **Lack of the legal framework regulating the procedure for establishing, registering and / or functioning of private legal entities providing educational services.** We mention that since 2010, the accreditation and assessment procedure of private kindergartens has been suspended. Until the entry into force of the Education Code, accreditation of educational institutions was governed by the Law on Assessment and Accreditation of Education Institutions of the Republic of Moldova and the Law on the Approval of the Regulation for the Assessment and Accreditation of Educational Institutions, repealed with the entry into force of the Education Code. At the same time, the provisions of the Education Code in Articles 21 and 23 lay down the rules for the establishment, reorganization and liquidation of public educational institutions in the public field, the situation in the private field being uncertain, normative acts relevant to the field being not adopted.

- **The impossibility of verifying and monitoring the educational pro-**

cess in private kindergartens; The educational process is based on policy papers in the field of early compulsory education for all types of educational institutions adopted by the MECC, founders of private kindergartens often limit or prohibit the access of competent persons in the educational system to verifying the quality of the educational services provided. Based on the above, we find that the state policy in the field of early education and the normative acts in force are not respected and the quality of the educational services cannot be verified or monitored.

- **Staff employed in early educational institutions;** Lack of control by educational authorities on staff employed in private kindergartens, namely teachers.

At present, the number of private kindergartens is unknown, i.e. the number of teachers or persons employed as teaching staff and the criteria by which they are employed, the administrators of private kindergartens in the form of the limited liability company, the public association having the freedom to hire as they like. The uncertainty of the staff employed as teachers and those interacting directly with children is caused by the lack of the regulatory framework and the control of the National Agency for Quality Assurance in Education and Research, the Ministry of Education and Culture and the local specialized body in the field of education.

Violence in schools

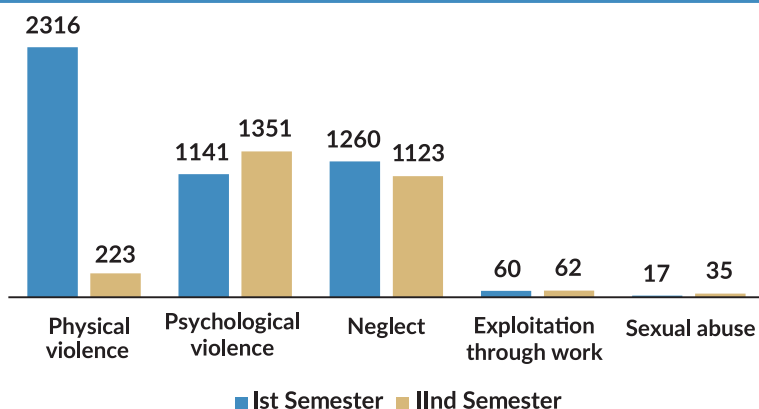
During the year 2018, the Children's Ombudsman was asked by parents and students several times to intervene in solving alleged cases of violence, abuse or neglect in educational institutions. As in previous years, acts of violence are committed between student-student, teacher-student, student-teacher. Of the most frequently mentioned forms of violence, the violence committed by the teachers towards the students persisted.

The magnitude of the violence phenomenon has shown that the school is currently the scene of frequent violent incidents, the forms of violence being varied. The most important causes of violence in school include, in addition to family, socio-economic or individual factors, a number of school causes. Lack of an adequate level of awareness of the danger of violence amongst pupils, of didactic strategies and / or effective managerial decisions, misinformation about the obligations of the educational institution, teachers, auxiliary staff, pupils, parents. The procedure for registering, examining and reporting alleged cases of abuse and neglect is unknown or ignored, which places some educational institutions in a situation where they are not able to prevent and combat the manifestations of violence caused by certain extracurricular factors.

According to the data submitted by the MECC, 4794 cases were identified in total in the report for the first semester of the 2017-2018 (September-December 2017) study year on suspected and confirmed cases of

child violence, neglect, exploitation and trafficking, including physical violence – 2316; psychological violence – 1141; sexual abuse – 17; neglect – 1260; labor exploitation – 60 complaints.

During January – May 2018, employees of the education system reported 4802 cases of child violence that occurred in the family, school, or other places and services in the community. The generalized report for the second semester of the 2017-2018 study year on reported cases of child violence, most of them refer to emotional violence – 1351, others – 223 to physical violence, and 1123 – to neglect. Also, 62 cases of labor exploitation and 35 cases of sexual abuse were reported. During the same period, each of the 5th case was referred to the bodies with duties in the protection of children's rights, being suspected or identified as a serious case of abuse.

In the opinion of the Children Ombudsman, the increase in the number of cases of violence and abuse towards children identified / registered by the employees of the education system and / or reported to the local guardianship authorities, including to its address, is explained by the fact that the managers of the institutions and those responsible for preventing and the protection of children against violence and abuse in all general and vocational and technical education institutions have benefited from more professional training in the field, which has led to increased accountability and skills.

The procedure for identifying and reporting cases of violence by employees of educational institutions is part of a comprehensive strategy for preventing and combating violence against children. Teachers and directors of educational institutions are obliged to notify the guardianship authorities and other state institutions when a child is at risk.

Sectoral normative acts containing provisions on child protection, prevention and combating of violence in educational institutions on the child and on which the employees of the educational institutions are based are:

Education Code, Educational Development Strategy for Education 2014-2020 „Education-2020”, Intersectoral Strategy for the Development of Parental Skills and Competencies for the Years 2016-2022; Regulation on communication between educational institutions and the media in cases involving children, approved by Order of the Ministry of Education number 60 of February 07, 2004, the Order of the Ministry of Education number 77 of February 22, 2013 on the Procedure of Institutional and Intervention Organization of the Workers of Educational Institutions in the Case of Child Abuse, Neglect, Exploitation and Trafficking¹ which specifically describes the procedure for the intervention, addressing and monitoring of all workers in educational establishments not only of teachers. Similarly, the Order of the Ministry of Education number 858 of August 23, 2013, helps the educational institutions through the Methodology for the application of the procedure of institutional organization and intervention of the employees of the pre-university education institutions in cases of abuse, neglect, exploitation, child trafficking², Government Decision of the Republic of Moldova number 270 of 08.04.2014 on the approval of the Guidelines on the intersectoral cooperation mechanism for the identification, assessment, referral, assistance and monitoring of children victims and potential victims of violence, neglect, exploitation and trafficking³, however, the workers in the education system do not know the normative acts indicated above, either know them and do not know how to apply them, their effect being minimal.

We recall that the State, under the provisions of Article 19 of the UN Convention on the Rights of the Child, has undertaken the obligation to undertake all legislative, administrative, social and educational measures to protect children against any form of violence, harm or physical abuse; mental, abandonment or neglect. The State's obligation to protect the inviolability of the child's person, protecting him from any form of exploitation, discrimination, physical and psychic violence, is also stipulated in the provisions of Article 135 of the Education Code and Article 6 of the Law on the Child Rights. Furthermore, the UN Committee on the Rights of the Child in the Final Remarks states the State's obligations: „To strengthen the implementation of the mechanism of intersectoral cooperation in the field of identification, assessment, referral, assistance and monitoring of child victims and potential victims of violence, neglect, exploitation and trafficking, endorsed in 2014 by providing adequate human, technical and financial resources”.

The People's Advocate for the Children's Rights considers that generally the normative framework in the field of child protection against abuse and

¹ http://www.drepturilecopilului.md/files/Ordinul_77_al_ME_si_Procedura.PDF

² http://spc.psihologie.md/wp-content/uploads/2016/03/8_metodologie_de_aplicare_a_procedurii_educatie_ro.pdf

³ <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=352587&lang=1>

violence is good but reticence is found in its implementation. The actors involved in the prevention and protection of the child against violence, part of the intersectoral mechanism, do not have the necessary skills to identify and ensure protection and support measures, circumstances that reduce the effectiveness of their intervention. Also, there is a lack of victim rehabilitation services as guaranteed by Article 39 of the Convention⁴ „States Parties shall take all appropriate measures to facilitate the physical and psychological recovery and social reintegration of children who are victims of a form of negligence, exploitation or abuse, torture or punishment or cruel, inhuman or degrading treatment or victims of armed conflict. Re-adaptation and reintegration will take place in conditions conducive to the health, self-esteem and dignity of the child” and of the abusers.

Another factor that prevents the eradication of the phenomenon of violence in schools is **the lack of the psychologist in the institutions** and / or the superficial involvement of the psychologist in the institutions where it exists. Schools have been identified that have a psychological unit in institutions, but it either does not intervene at all in the psychological rehabilitation of abusers and abused, or is partially involved, and the necessary steps are not taken to restore an adequate psychological climate. The Children's Ombudsman notes that the incomplete / defective application of the provisions of the Guidelines on the intersectoral cooperation mechanism for the identification, assessment, referral, assistance and mobilization of child victims and potential victims of violence, neglect, exploitation and trafficking approved by the Decision number 270 of 08.04.2014 from the responsible actors, the maintenance of the teachers who have applied violence against the pupils in the educational system contrary to the legal provisions, as well as the dismissal of those from the position, without applying the correct norms of the Labor Code, are the factors that favor the development of the phenomenon of violence and increase the mistrust of parents and students in the fact that school is a child-friendly place, safe for life and health.

The People's Advocate for the Children's Rights has also found in this section the indifference of the managers of the educational institutions towards the cases of violence and abuse in the institutions that they lead. Most situations remain unresolved, more serious, are considered natural.

Practice shows that the employers of the educational institutions to the dismissal of teachers apply the provisions of paragraph (1) of Article 85 of the Labor Code „The employee has the right to resignation – the dissolution of the individual labor contract, on his own initiative, announcing the employer, by written request, 14 calendar days before” contrary to the provisions of Article 86, paragraph 1, letter (n) which provides for his dismissal for „the application, even once, by a teacher of physical or mental violence to the disciples”.

⁴ https://www.unicef.org/moldova/ro/CRC_RO.pdf

In order to prevent the phenomenon of violence and to promote the protection and respect of all children's rights, the Children's Ombudsman organized two roundtables with the participation of students from the northern area: Edinet, Briceni, Soroca, Drochia, Balti, Soroca, Ocnita, Telenesti, as well as students from ATU (Autonomous Territorial Unit) of Gagauzia: Congaz, Chirsova, Dizghingea, Tomai, Avdarma, with the topic „Specific actions to prevent violence in schools and reintegration of non-schooled children into educational institutions”.

Also, during the year several activities were organized for informing the students on the „Forms of violence and how we protect”.

Access to education for children with special needs

Another weakness in the realization of the right to education in the eyes of the Children's Ombudsman was the access of children from auxiliary schools to compulsory state guaranteed education, a positive obligation assumed by the Republic of Moldova with the ratification of the UN Convention on the Rights of the Child, „to ensure primary education and free for all.”

The People's Advocate for the Protection of the Children's Rights has examined the request submitted by the parents of the children attending the auxiliary schools Number 6 and 7 and by the representatives of the Center for Legal Assistance for Disabled Persons. The petitioners argued that students who are enrolled in studies in auxiliary schools are being violated the right to education by the fact that the Ministry of Education, Culture and Research did not elaborate the Framework Plan for the ninth grades.

Analyzing the relevant international framework, in this case Article 28 and 29 of the UN Convention on the Rights of the Child, the Children's Ombudsman has noticed that the actions of the national authorities are a discrimination in the access to education on the basis of disability. Thus, the People's Advocate requested, on the basis of Article 23, paragraph (1) of the Law number 52 of April 3, 2014, the contest of the Council for the Prevention and Elimination of Discrimination and Equality as a relevant institution in order to analyze the circumstances invoked and to issue a Decision according to the attributed legal competences. According to the Council Decision number 92/17 of September 29, 2018, there is stated an indirect discrimination on access to education on the basis of disability criterion. In this respect, the Ministry of Education, Culture and Research was asked to organize and monitor the process of revising the school curriculum in compulsory and optional disciplines tailored to the real needs of pupils enrolled in auxiliary schools.

The problem of admission of students from auxiliary schools in the 9th grade was approached by the People's Advocate for Children's Rights Maia Banarescu several times during meetings and working sessions with

officials and dignitaries in the field, including the Minister of Education, Culture and Research, Monica Babuc.

As a result of the actions taken by the People's Advocate for the Protection of the Children's Rights on June 27, 2018, the Minister of Education, Culture and Research issued the Order number 993, which allowed the graduates of the auxiliary schools, the 2018 promotion, to choose to continue their studies at the parents' request, both in secondary vocational technical education establishments and in the ninth class of auxiliary schools.

Another issue that remains is the educational inclusion of children with disabilities. The People's Advocate for the Children's Rights states that the Recommendations from the previous reports on children with special needs have not been taken into account by the competent authorities. Braille alphabet textbooks are not widely available to school children with visual impairments, learning from textbooks that do not meet state educational requirements, being left alone to deal with themselves, by purchasing textbooks, or identifying people who would write these textbooks to their needs. Likewise, the hearing-impaired or late-deaf children are not insured by the state with hearing aids and maintenance products, there are no pedagogues, translators who know the mimic-gestural language.

And children with reduced mobility continue to have restricted access to education through lack of ramps and other ways of accessing the most educational institutions.

The Children's Ombudsman reiterates that social inclusion and the right to education of children, regardless of necessity, should not be a barrier to the realization of his or her rights, no child should be stigmatized or marginalized because of the diagnosis.

Hygiene and sanitation conditions in schools

Another situation monitored by the Children's Ombudsman during 2018 was the hygiene and sanitation conditions in schools. The Children's Platform of the Children's Rights Information and Documentation Center developed in 2018 the Report on Hygiene and Sanitation Conditions in Schools where students express their perceptions of sanitation conditions in the school where they study. Most of the students said the toilet was located outside the educational institution, some said that although the institutions have functional toilets indoors, they are denied access and have to go to the outside toilet throughout the school year. The children declare that the outside toilets are common, there are no conditions that would ensure their protection and privacy, they do not have the windows through which the light penetrates and it is possible to be airy, obviously lacking the necessary hygienic paper, soap, sinks. Often, outdoor toilets are used by strangers and children are afraid of being abused, they also mention that there are many cases of tobacco and alcohol use in the toilet.

Similarly, problems are also found in cases where sanitary groups are located within the educational institution. Students have exposed a number of persistent problems: lack of soap, toilet brush and detergents indispensable for maintaining hygiene, lack of handwashing water, permanently damp floor on which you can slip, lack of privacy in cabins, some booths have no doors (the reason the girls go out of the lessons to go to the toilet) or they do not close and if closure do not lock, the number of insufficient functional cabins relative to the number of students in the school, the lack of centralized water supply in the sanitary blocks, etc.

Urban students have also indicated as a major problem the access to indoor sanitary blocks, the poor quality sanitation and the non-insurance of sanitary blocks, which are opened only when commissions are in the institutions.

Based on the issues outlined *above*, in order to improve the situation, the Children's Ombudsman proposes the following

RECOMMENDATIONS:

- Ministry of Education, Research and Culture shall develop the legal framework regarding the establishment, functioning and assessment of early private educational institutions;
- Intersectoral cooperation between authorities in order to ensure that all children have access to guaranteed mandatory education;
- Intensification of awareness-raising and information campaigns on the phenomenon of violence in schools;
- Strengthening the cooperation of all institutions responsible for preventing, reporting and monitoring cases of abuse, violence, trafficking and neglect of children;
- Intensification of the implementation of thematic inspections in the educational institutions regarding the verification of the implementation of the Procedure for institutional organization and intervention of the education workers in the cases of abuse, neglect, exploitation, child trafficking and the necessary assistance.
- Identification of financial sources for setting up appropriate sanitary blocks in all educational institutions and providing the necessary hygiene products;
- Ensuring each educational institution with a specialist in psychology or psychologist;
- Ensuring the social / educational inclusion of children with disabilities, taking into account the problematic issues outlined above.
- Identifying a clear procedure for non-admission of unaccompanied children to education institutions and ensuring the right to education of children not admitted to educational institutions.

RIGHT TO OPINION AND CIVIL LIBERTIES

The provisions of Articles 12 to 15 of the UN Convention on the Rights of the Child (Right to Opinion, Freedom of Expression, Freedom of Thought, Conscience and Religion, Freedom of Association)⁵, represents the child's support when he / she wishes to interact with the company or wishes to participate actively in its activity. By means of the given bonds, the State is to ensure by all possible measures that no child will be marginalized in the realization of these fundamental freedoms.

In his work, the People's Advocate for the Children's Rights has repeatedly presented his / her position regarding the observance of the right to opinion and the civil liberties of the child in the Republic of Moldova and presented a set of recommendations for the improvement of the existing situation. Please note that recommendations on respect for children's right to opinion and civil liberties were presented also by the Children's Ombudsman in the Report on observance of children's rights in the Republic of Moldova in 2017, but concrete actions were not taken by the competent authorities⁶. The Children's Ombudsman also recalls that the state remains underdeveloped in implementing the UN Committee Recommendations on the Rights of the Child's on the Fourth and Fifth Periodic Combined Report of the Republic of Moldova⁷. As a result, the situation regarding respect for the child's right to opinion and civil liberties has not changed and the situation at national level has remained constant.

Thus, during the year 2018, being an electoral period, the Children's Ombudsman has been repeatedly informed of the cases on the involvement of children in street activities / street demonstrations. This issue has been examined by the Ombudsman in the light of international standards on respect for the rights of the child to free expression of opinions, freedom of association and participation in peaceful demonstrations.

The UN Convention on the Rights of the Child states in Article 15 that States Parties recognize the rights of the child to freedom of association and freedom of peaceful assembly, and the exercise of these rights may be restricted only by the restrictions expressly provided for by law, and which are needed in a democratic society. Also, according to Article 13 of the Convention, the child has the right to freedom of expression, which includes the freedom to seek, receive and disseminate information and

⁵ <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CRC.aspx>

⁶ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/raport_copil_2017def.pdf

⁷ https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/TreatyBodyExternal/Countries.aspx?CountryCode=MDA&Lang=EN

ideas of any kind, regardless of borders, in oral, written, printed or artistic or any other means, at the choice of the child. The exercise of these rights may be restricted only if expressly provided for by law, and if the restrictions are strictly necessary to respect the rights or reputation of others, protect national security, public order, public health and good morals.

At the same time, the Children's Ombudsman points out that, under the Convention on the Rights of the Child, the State has an obligation to guarantee children **the right not to participate in public events** in which they do not wish to be involved. It is important for the minor to express his or her willingness to participate or not participate in such events. Lack of such consent results in violation of the Convention on the Rights of the Child and National Law on the Protection of the Rights of the Child.

Another situation examined by the People's Advocate for the Children's Rights was the involvement of children in the protest action against the expulsion of teachers of Turkish origin from the Republic of Moldova⁸. From the material presented, it is noted that several students were involved in a public action aimed at presenting the disagreement of the public association with the decision of the national authorities to expel a group of Turkish teachers from the territory of the Republic of Moldova. Thus, the children were lined up wearing bobs and thighs on their heads. The dissatisfaction with this action came from a parent who disagreed with the way in which this action was taken. Also, the information provided shows that the organizing institution did not present evidence of the child's unaccented consent.

Analyzing the circumstances of the presented case and the relevant legislative aspects, the People's Advocate for the Rights of the Child notes that according to the provisions of Articles 12, 13 and 15 of the UN Convention on the Rights of the Child (in force for the Republic of Moldova on February 25, 1993), the State has a duty to guarantee the right of the child to opinion, expression and association. Thus, the UN Convention clearly states *„The child has the right to freedom of expression; this right includes the freedom to seek, receive and disseminate information and ideas of any kind without regard to borders, in oral, written, printed or artistic form, or by any other means at the choice of the child”*.

At the same time, the European Court has also explicitly confirmed that children have the right to participate in meetings taking place in the public space. As the Court noted in the **case Christian Democratic People's Party vs Moldova**, preventing parents and children from attending events and, in particular, from protesting against the government's schooling policy, runs counter to the freedom of assembly of parents and children. Although, at first glance, the Court in the present case offers us the apparently correct

⁸ https://www.prime.md/ro/directorul-liceului-lucian-bлага-din-capitala-valentina-olaru-a-fost-sanctionat-disciplinar-cu-mustr_81491.html

solution „as regards the presence of children, the Court notes that it has not been established by the domestic courts that they were there due to the actions or policies pursued by the applicant. Because **the meetings were held in a public place where anyone, including children, could participate in them**. Moreover, in the Court's view, this was a matter of personal choice for parents to decide whether to allow their children to attend those meetings and would appear to be contrary to the freedom of assembly of parents and children to prevent them from attending such events, which, to be reminded, were carried out to protest against the Government's policy in the field of education. Therefore, the Court is not convinced that this reason was relevant and sufficient”, the situation is to be analyzed from the perspective of several circumstances.

In the present case, it is noted that the Court was not convinced by the fact that the illegality of children's involvement that is to say, is for the reason of the location (**the meetings were held in a public place, anyone, including children, could participate in them**), a situation that is diametrically opposed to the case being examined by the Children's Ombudsman. From the video materials presented, it is clear that the event was organized in a **closed room where the organizer had to and could control the participants involved in the protest**. Moreover, if the organizers specify that the participants in the event were volunteers, based on the Volunteer's Law number 121 of June 18, 2010, they had to present voluntary contracts whereby children accept to participate in the activities of the host institution, and if there were children under the age of 14 there should also be the written consent of the parents of these children. Thus, the Ombudsman found that there were no collaboration agreements concluded at that time.

Another issue raised in this case, based on the information disseminated, is that the protest was organized during the study program disrupting the development of the study hours. Thus, if the children were involved in the process during the study hours, responsibility is also to be borne by the administration of the lyceum. Similarly, child safety was not ensured during the study program. Analyzing the provisions of Article 3 of the UN Convention on „the principle of the best interests of the child”, the People's Advocate for the Rights of the Child indicates that by balancing the necessities between the provisions of Article 28 (right to education) and of Article 15 (the right to association) concludes on the superiority of the provisions related to education and the fulfillment of the educational program, or the meetings or protests can be organized outside the study program.

Another aggravating circumstance in this case, in the opinion of the Children's Ombudsman, is the form in which the action was taken. The dressing of hoods on the head and the hanging of the thighs on the throats of children is a violation of Article 17 of the UN Convention, namely that any means of informing the child or any transmission / dissemination of a message to children is to be in accordance with moral well-being, knowl-

edge and understanding between people and respecting the cultural background of the child. The state shall take steps to encourage this and protect children from harmful materials.

As a defender and promoter of child rights, the Children's Ombudsman contributes a multitude of activities to promoting respect for civil liberties and the right of the child to opinion. Thus, in November 2018, within the decade dedicated to the 10th anniversary of the creation of the Ombudsman's Office in the Republic of Moldova⁹ and of 25 years from the entry into force for the Republic of Moldova of the UN Convention on the Rights of the Child, was organized the traditional **Children's Forum**, which is a forum where the Children's Ombudsman consults their opinion and the Conference „10 Years of Defending the Rights of the Child in the Republic of Moldova”. The Children's Forum is a direct way of communicating of the children with their Ombudsman, but also with state officials who develop child rights policies. Also, the People's Advocate for Children's Rights organized **2 regional thematic regional tables** to maintain a child-friendly dialogue with the children and consult their opinion. Thanks to these activities, we make sure that the decisions we take for children are consulted with them and that they can participate in the decision-making process, thus respecting the child's right to opinion and civil liberties.

As a result of the above, the following

RECOMMENDATIONS

are submitted:

- Development and promotion of activities involving the participation of all children in the fields that concern them;
- Modification of the normative framework and adaptation to current social realities related to children on the segment of freedom of expression and freedom of assembly;
- Modification of the normative framework on the institution of the sanctions of persons / organizations irrespective of the legal status and the organizational form that attract children in carrying out the activities without respecting the legal conditions;
- Undertake information and education programs to raise awareness among the general public, children, young people, parents and professionals about the right of children and young people to participate;
- To promote the support of information networks among children and young people in order to build their capacity to exercise their right to participate;
- Development of mechanisms for submitting complaints from children.

⁹ <http://ombudsman.md/news/conferinta-nationala-10-ani-pentru-drepturile-copiiilor-in-republica-moldova-forumul-copiiilor-editia-a-patra/>

SITUATION OF CHILDREN IN PENITENTIARY INSTITUTIONS

The issue of respecting the rights of children in penitentiary institutions is one of the priorities of the People's Advocate for the Rights of the Child. Thus, since the beginning of the mandate, several activities have been carried out (monitoring visits, representation of children's interests in the courts, investigation of conflict situations between children, supervisors and the administration of penitentiary institutions, day-to-day child attendance, promotion and training in the field of children's rights and freedoms, etc.) in order to improve the national child protection system that is serving the prison sentence.

The legal foundation of the protection of children entering in the custody of the penitentiary system is mentioned above in Article 25 and 40 of the UN Convention on the Rights of the Child. At national level, similar provisions are found in the Constitution of the Republic of Moldova, the Code of Enforcement and the Statute of the Execution of Criminal Punishment approved by the Government Decision number 583/2006¹⁰. The Child Ombudsman notes that the national legislation in the field, largely in line with the minimum international standards, however, highlights the fact that public authorities have ignored the People's Advocate Recommendations for the Rights of the Child in the Report on the observance of child rights in the Republic of Moldova in 2017¹¹. Furthermore, no action has been taken to implement the UN Committee Recommendations on the Rights of the Child's on the Fourth and Fifth Periodic Combined Report of the Republic of Moldova¹².

We point out that the number of convicted children in the Republic of Moldova remains constant with small deviations, which shows that the state policy in the field of preventing and combating child crime is inefficient and requires improvements.

Years	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Number of Children	32	27	31	30	36	32

Source: National Administration of Penitentiaries

Following the monitoring carried out by the Office of the People's Advocate and on the basis of reports prepared by the Torture Prevention Council, the following issues were identified:

¹⁰ <http://lex.md/>

¹¹ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/raport_copil_2017def.pdf

¹² https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/TreatyBodyExternal/Countries.aspx?CountryCode=M-DA&Lang=EN

- Poor level of security insured or children's life and health;
- The services of psychological assistance and assistance in diminishing conflict situations, poorly developed;
- Dwellings do not meet standards of child health and development;
- Sanitary blocks are an outbreak of bacteria and infections;
- Children are required to pay for medical services;
- The educational system does not meet the needs of children;
- Staff trained in daily penitentiary activities are bruising and aggressing the detainees;
- The process of reintegration into society is a poorly developed one;
- Lack of adequate growth and development conditions for 0-3 year-old children in penitentiary institutions together with their mothers sentenced to serving the prison sentence.

At the same time, in the year 2018, the People's Advocate for the Rights of the Child made an ex officio recourse on the cases of **abuse and violence against children that took place in penitentiaries of the isolating type**¹³ where they are during criminal proceedings. Please note that the provisions of the UN Convention on the Rights of the Child (in force for the Republic of Moldova of February 25, 1993) in Article 19 state the obligation of the state to protect children from all forms of ill-treatment committed by parents or other persons responsible for childcare and to apply preventive and treatment programs in this regard. This provision also extends to the State's obligation not to admit abusive and violent treatment among children, which is quite common among children in custody of the state. In the same context, the United Nations adopted the Norms for the Protection of Juveniles Deprived of Freedoms, which in paragraph 87, letter d) provide that „all staff members must ensure the protection of the physical and mental health of minors, **including protection against abuse and physical, sexual and emotional exploitation**, and must take immediate action to ensure healthcare whenever necessary". At the same time, the State, through the signing of the UN Convention, also undertook the obligation to provide adequate treatment for the social recovery and recovery of child victims of armed conflict, torture, neglect, maltreatment or exploitation.

In this regard, the Children's Ombudsman recalls the failure to comply with the recommendations on respect for children's rights in this situation submitted in his reports on the observance of children's rights in previous years 2016, 2017. The People's Advocate for the Rights of the Child has given his opinion on this situation also during the assessment session of the Republic of Moldova on the implementation of the UN Convention on the Rights of the Child in 2017. The opinion of the Children's Ombudsman

¹³ <https://dip.gov.md/ro/content/cronica-evenimentelor-din-penitenciare-%C3%AEn-zile-le-de-s%C4%83rb%C4%83tori>

has been included in the Recommendations of the UN Committee on the Rights of the Child of 2017¹⁴, presented to the state, to adapt its policies to the highest international standards in the field. The Committee also expresses its concern that children in the present situation are detained in common with adult detainees without being given an effective delimited space to minimize the influence of criminal subculture.

Analyzing the events that took place at the beginning of 2018 and bringing the national provisions into line with international standards, the People's Advocate for the Rights of the Child notes a number of violations and omissions from the penitentiary administration number 13 and 17 which led to the incidents highlighted above.

In the case of **rape produced** (*by a minor inmate on another minor inmate*), on December 30, 2017, in the P-13 Child Ombudsman found that a number of serious violations of the detention regime were admitted, leading to the **commission** of the given criminal offense. Thus, in the cells where the juvenile detainees were located, there were alcoholic beverages that were prepared on the spot in the cell or were brought by the penitentiary employees. In accordance with the provisions of the Article 30, letter j) of the Law number 1100 of June 30, 2000 on the production and circulation of ethyl alcohol and alcoholic beverages „it is forbidden the retail sale of alcoholic products to persons who have not reached the age of 18 ...”. Also, the general comment number 10 of the United Nations Committee on the Rights of the Child indicates cutting the State's obligation to assume full responsibility for the life and health of children as long as they are in the custody of the state. Admission of alcohol beverages in juvenile cells is an imminent danger to children's life and health, which is a flagrant violation of the stipulated provisions.

Another issue analyzed by the People's Advocate for the Rights of the Child is **the situation of children aged 0-3 who are in detention facilities with their mothers who are serving their prison sentences and pregnant women in penitentiaries**. During the year several actions were carried out on this segment in order to analyze the situation created and to develop a set of recommendations for the competent authorities in order to redress the situation ascertained. Thus, on July 31, 2018, the People's Advocate for the Rights of the Child organized in collaboration with Public Association (P.A.) „Vitae” a National Conference entitled „Respecting the rights of children born in penitentiary institutions, international norms and standards”¹⁵. The conference was a broad-based discussion platform with the participation of public line authorities, representatives of civil soci-

¹⁴ http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/TreatyBodyExternal/Countries.aspx?CountryCode=MD&Lang=EN

¹⁵ <http://ombudsman.md/news/respectarea-drepturilor-copiilor-nascuti-in-institutiile-penitenciare-discutata-in-premiera-pentru-moldova-in-cadrul-unei-conferinte-nationale-organizate-de-ombudsmanul-copiiilor/>

ety, international organizations and academic media. Discussions focused on respecting the rights of children in penitentiary institutions with their mothers and pregnant women in light of international standards and good practices. An exchange of views on this issue was carried out in order to identify solutions for the problems existing in the Republic of Moldova in the field. It is necessary to mention that for the Republic of Moldova is a premiere the public approach from the multidisciplinary and multi-aspectual perspective of this subject.

Following the Conference, the following systemic issues were specified:

- Lack of the separate budget line for child nutrition in the budgets of penitentiary institutions;
- Insufficient / lack of medical staff (pediatricians) in detention facilities where children are;
- Inadequacy / lack of sanitary and hygiene products intended for children;
- Lack of playrooms adapted to child safety and protection standards;
- Insufficiency of mother and child protection mechanisms at the moment the child is transferred to the community;
- Lack of collaboration with local guardianship and with the family;
- Medical services and inappropriate treatment for pregnant women (conditions, food, medical investigation, etc.).

The Children's Ombudsman also drafted the Thematic Report on „The Status of Observing the Rights of Children of 0-3 Years in Penitentiaries with Their Mothers serving Their Prison in Child Rights Institutions in the context of Monitoring the National Implementation of the UN Convention on the rights of the child”¹⁶, on the basis of which a set of Recommendations was developed in order to improve the existing situation.

This report was prepared with the financial support of UNICEF Moldova. Peoples Advocate for the Children's Rights Maia Banarescu expresses thanks and gratitude for effective bilateral collaboration in the best interests of the child and strengthening the capacity of the Children's Ombudsman.

Another issue examined by the Children's Ombudsman is the **situation of persons detained who have reached the age of 18, but calls for further punishment to be made in the juvenile penitentiary**. Pre-established situation in Government Decision number 583 of May 26, 2006 on the approval of the Penalty Execution Statute by sentenced persons clause 185¹⁷ and Article 254 of the Execution Code of the Republic of Moldova. Thus, although the legal framework allows for the possibility of punishment by adults in prison for children up to the age of 23, out of 3 cases examined in court involving the Children's Ombudsman during 2018 and another 3 during 2017, **no request from detained children was admitted**.

¹⁶ <http://ombudsman.md/avocatul-copilului/>

¹⁷ http://lex.justice.md/document_rom.php?id=ED0A2EAF:D4D2D139

The Children's Ombudsman considers that although the prisoner has exceeded the age limit set by the UN Convention on the Rights of the Child, the transfer of the sentenced person to the penitentiary for adults will have a negative impact on the continuous development caused by stopping the educational process, falling into the criminal subculture, which diminishes his chances of qualitative reintegration into society.

We also mention that the reports and recommendations of the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment and the UN Subcommittee on the Prevention of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment have pointed out several times that it is not advisable to transfer the detainee, if it is assumed that the new situation will create a risk situation for his life, health and development. In this context, it is of particular relevance also Recommendation Number R (89) 12 of the Committee of Ministers to Member States on penitentiary education, which highlights the fact that the implementation of the penitentiary education system helps to humanize them (penitentiaries) and is an important means of facilitating the return of the detainee to society, prepared both morally and educationally.

In the context of these, the People's Advocate for the Rights of the Child presents the following

RECOMMENDATIONS:

- Increasing the safety and security level of children who are in custody of the penitentiary system;
- Raising the professionalism level, strengthening the communication capacities of the penitentiary system, the medical and psychological field which is interacting with the children;
- Training of all prison staff in the field of human rights / child rights from the standpoint of international standards.
- Reassessment of traineeships by consulting children's views in such a way that they are attractive and competitive;
- Reassessment of budget policies to provide food for children, hygiene products and medicines to children aged 0-3 and pregnant women in penitentiary institutions;
- Improving the feeding of children in detention by enriching the fruit and vegetable menu.
- Establishment of child-friendly playrooms to provide protection and safety;
- Training of children aged 0-3 years in recreational activities outside the penitentiary institution;

INFORMING / PROMOTION ACTIVITIES CARRIED OUT BY THE CHILDREN'S RIGHTS OMBUDSPERSON

In 2018, 10 years have passed since the establishment of the position of Children's Rights Ombudsperson and 25 years since the entry into force of the UN Convention on the Rights of the Child. The anniversary moment was recorded within the National Conference „10 years for the rights of the child in the Republic of Moldova” and the Children's Forum, organized on November 24, 2018 by the Children's Rights Ombudsperson, Maia Banarescu. The national conference and the Children's Forum brought together over **100 participants**, including over 40 children.

Within the Children's Forum, the 4th edition, which constitutes a platform for consulting the children's opinion and Ombudsman's dialogue with them, a number of surveys were presented, conducted by children, young people and the People's Advocate Office in collaboration with the young people from the U-REPORT online platform: Survey organized by the Children's Rights Ombudsperson / UReport „Children's perception of respect for children's rights”; Survey organized by the students from the P. I. (Public Institution) Theoretical Lyceum „Mihai Viteazul”, Chisinau municipality, „Children's online security”; Survey carried out by the National Student Council „Assessing the needs of students in schools”; Research carried out by the National Youth Council „Prevention of abuse against children and adolescents”.

At the Forum, within three workshops, the children exchanged opinions while elaborating an action plan on the implementation of the UN Committee on the Rights of the Child Recommendations for the Republic of Moldova from September 2017. These opinions were presented by the groups and discussed by all those present. Finally, the Children's Rights Ombudsperson announced the intention to set up in the future a Children's Council attached to the Child's Advocate.

On the occasion of the 10th anniversary of the establishment of the position of Child's Advocate, the Children's Rights Ombudsperson, Maia Banarescu organized a drawing contest „10 rights in colors”, attended by over 600 children. The winners (30 children) were invited on September 15 to an event which took place at the National Museum of Fine Arts, where they were awarded and the best works were exhibited.

In 2018, the Children's Rights Ombudsperson also organized **two regional forums** to discuss with the children issues that concern them and are in their attention.

Thus, on November 17, 2018, in collaboration with the Balti Representation of the People's Advocate Office in Balti was organized the meeting of the Children's Rights Ombudsperson with **50 adolescents** from the northern districts of Moldova with the topic „Specific actions on prevention of violence in schools and reintegration of not enrolled children into educational institutions”. And on November 28, such a meeting was held in Comrat, attended by **47 children** from several settlements in the south: Congaz, Chirsova, Dezghingea, Tomai, Avdarma. The event was organized in collaboration with UNICEF Moldova and the Comrat Representation of PAO (People's Advocate Office).

The purpose of the meeting was to have a dialogue with young people on the issue of prevention of violence in schools. Students learned more about the Child's Advocate, what his or her duties are, how he or she can help children in case the rights of the child are violated, they were informed about the national tools and mechanisms for preventing and examination of cases of violence against children. The children worked in groups to elaborate proposals for a possible action plan to prevent violence in the school environment, but also in the family. The activity took place with the financial support of UNICEF Moldova.

Traditionally, on the occasion of International Children's Day, **June 1**, Maia Banarescu, the Children's Rights Ombudsperson organized in the Stefan cel Mare si Sfânt Park a raffle dedicated to children with the generic „Know Your Rights”. At the same time, Maia Banarescu, the Children's Rights Ombudsperson initiated on **May 14, 2018** in the premises of the Municipal Library „B. P. Hasdeu” a public discussion on the topic „Is the family in the Republic of Moldova a child-friendly environment?”, organized on the occasion of International Day of Families.

Considering the concern of the Child's Advocate for observance of the rights of children staying in penitentiary institutions together with their detained mothers, on July 31, 2018, in collaboration with the Public Association „VITAE”, the Children's Rights Ombudsperson organized the National Conference „Respecting the rights of the child born in prison, international norms and standards”. The discussions focused on respecting the rights of children who live in penitentiary institutions together with their detained mothers, in the light of international standards and good practices. An exchange of opinions was held on this topic in order to identify solutions to the problems existing in the Republic of Moldova in the field.

On this subject, the Child's Advocate also elaborated a **thematic Report** on the respect of the rights of children aged 0-3 who grow up with mothers held in the penitentiaries of the country.

Another activity organized in partnership with the PA (Public Association) „VITAE” and the Association of Prenatal Medicine of the Republic of

Moldova, the Children's Rights Ombudsperson, Maia Banarescu, organized the National Conference „Prematurity in the Republic of Moldova, challenges and opportunities”, the second edition. Within the conference was discussed the level of fulfillment of the recommendations by the line public authorities, presented after the first conference of 2017 and analyzed other aspects.

Within the activities of promoting the rights of the children, the Children's Rights Ombudsperson, together with the team from the Directorate of Child Rights, representatives of subsidiaries in the territory, visited **more than 20** educational institutions from different settlements in the country and discussed with about **3000** children, they learned more about children's rights and where they can address in case of violation of rights, security on the internet, violence in educational institutions and the mechanism of communication of cases of violence, on the subject of non-discrimination and rights of persons with disabilities, the Universal Declaration of Human Rights in the context of the 70th anniversary since the adoption and the UN Convention on the Rights of the Child at 25 years after the entry into force for the Republic of Moldova. They were also informed about the duties of the Children's Rights Ombudsperson and how to address the Ombudsman, and panels were transmitted with the relevant information to the principals of the institutions.

Several issues regarding the respect of the rights of the children and the identification of solutions for situations of non-observance or violation of the rights of the child, the status and attributions of the Children's Rights Ombudsperson were the subject of the discussions of the annual meeting of the Child's Advocate, Maia Banarescu with the members of the National Student Council. At the meeting with the National Youth Council, the topic of prevention of child abuse was discussed based on the result of the UReport survey „Prevention of child and adolescent abuse”.

During the year, the Children's Rights Ombudsperson concluded Collaboration Agreements with students from several educational institutions in the country.

The children's opinions were included in the Report on the respect of children's rights for 2018, thematic reports and multiple public presentations.

On May 18, 2018, in Comrat, the Child's Advocate organized the seminar „Protecting children from the influence of information with negative content”. The seminar was attended by 57 deputy principals for educational activity, psychologists, representatives of the Office for Child Protection and other authorities.

„Respecting the rights of the abused child: the obligations of journalists and state institutions” was the topic of a round table organized together with the Press Council where the Children's Rights Ombudsperson, Maia

Banarescu spoke about the international and national standards and the ways of dealing with these subjects in the media.

The Children's Rights Ombudsperson presented her opinion and arguments before the Constitutional Court regarding the unconstitutionality of the provision that did not allow fathers with four or more children to benefit from free medical insurance. Also, regarding the respect of the right to education following the non-vaccination of children in the context of examining the constitutionality of the provisions of Article 52 paragraph (60) of the Law on the state supervision of public health and the provisions of the National Immunization Program for the years 2016-2020.

The Children's Rights Ombudsperson, Maia Banarescu presented in the plenary session of the Parliament the Report on the respect of children's rights for 2017.

Informing material published

In 2018, the Report on the respect of children's rights in the Republic of Moldova was published in 2017; Recommendations (final observations) of the UN Committee on the Rights of the Child issued during the examination of the fourth and fifth periodic combined reports; the leaflet „Who is the Children's Rights Ombudsperson”.

There were also made 50 information panels on the status, the duties of the Children's Rights Ombudsperson and the way of addressing the Ombudsman, which will be disseminated in educational institutions and a puzzle with the image of the Lilu squirrel – the mascot of the Child's Advocate, which will be used in the future in the Ombudsman's information activities.

Collaboration with the media

In 2018, the Children's Rights Ombudsperson organized **four** press conferences: on the occasion of International Children's Day; on the situation of children in detention, restoring the right to education of children with disabilities by developing the curriculum for the IXth form for the auxiliary schools and presented the Report on the respect of children's rights during the period of 2017. Likewise, there have been more than **100** appearances in the media on the activity of the Child's Advocate, the presentation of opinions on systemic issues or based on individual cases involving children, debated in the media.

International activity

The respect of children's rights with disabilities was the subject of discussions of the Children's Rights Ombudsperson, Maia Banarescu with the representatives of the Non-Governmental Organization from the United States of America, Disability Rights International (DRI).

The Children's Rights Ombudsperson, Maia Banarescu met with Mirka Honko, a project officer in the Department of Children's Rights within the Directorate General for Democracy in the Council of Europe and discussed about respecting the rights of the child in the Republic of Moldova.

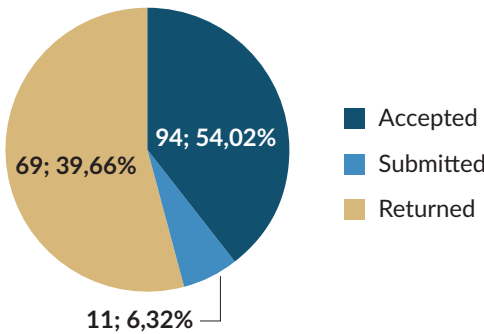
Maia Banarescu, discussed with the Ambassador of the United Kingdom in Moldova, H.E. Ms. Lucy Rebecca JOYCE about the duties of the Children's Rights Ombudsperson, the priorities of the activity carried out, the challenges she faces in exercising the mandate.

The Children's Rights Ombudsperson, Maia Banarescu participated in the work of the World Congress „Children's Justice” in Paris, France, at the UNESCO headquarters, together with the 800 professionals in the field of child rights and justice for children from over 100 states, as well as representatives of international organizations in the field.

The Children's Rights Ombudsperson, Maia Banarescu, attended the preliminary meeting (June 7-8) of the annual conference of the European Network of Ombudspersons for Children (ENOC) with the topic „respecting the rights of the child with mental health problems” and the annual ENOC conference held in September, Paris, France.

Applications received by the Children's Rights Ombudsperson in 2018

In 2018, **174 applications** were received by the Children's Rights Ombudsperson. There is attested an increase in the number of addresses compared to previous years (year 2016 – 95 applications addressed; year 2017 – 147 applications). Out of the total number of applications, 94 applications met the conditions of admissibility and were accepted for examination. Concerning 69 applications, decisions were issued on the return of the application without examination, explaining to the petitioner the procedure which he or she is entitled to use to defend his or her rights and freedoms. Eleven applications were submitted to the competent bodies for examination in accordance with the provisions of the law on petitioning.

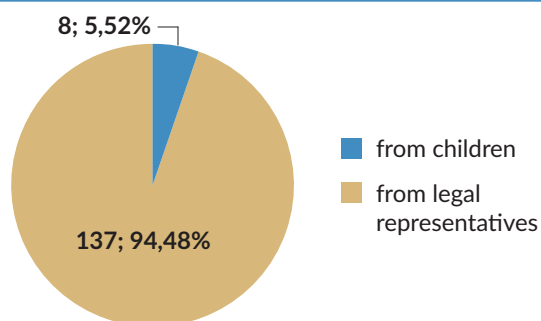

The rate of the child petitioners who have addressed the Children's Rights Ombudsperson relative to the total number of applications is **5.52%** representing **8 applications**, the rest are 166 legal representatives of them.

The Child's Advocate is aware of the small number of children who address themselves directly to solve the problems they face in exercising their rights. The Children's Rights Ombudsperson welcomes and encourages children to contact her directly if they need help in defending their rights.

In the applications it is invoked:

- submission to physical and mental abuse, provisions found in Article 19 of the UN Convention on the Rights of the Child, which provides for the protection of the child against any form of violence, injury or abuse, physical or mental, abandonment or neglect, ill-treatment or exploitation, including sexual abuse, while in the care of the parents or one of them, of the legal representative or representatives or of any person to whom he or she has been entrusted.
- non-observance of international and national standards in the field of juvenile justice, but also of the principles of humanism and tolerance, provisions found in the recommendations of the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment and the UN Subcommittee on Prevention of Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment as well as in the Recommendation R (89) 12 of the Committee of Ministers.
- violation of the provisions of Article 104 and Article 479 of the Code of Criminal Procedure, i.e. the suspect's hearing took place without the participation of the legal representative, and in the absence of the educator (teacher) or psychologist.
- non-observance of the provisions stipulated in Article 3, 16, 19, 39 and 40 of the UN Convention on the Rights of the Child, as well as the provisions stipulated in chapter II of the Law number 338 of December 15, 1994 on the rights of the child, that is, non-observance of the right to the intimate life of the child, the principle of the presumption of innocence within the detention institutions of the Republic of Moldova.
- non-observance of the provisions of Article 185 of the Code of Civil Procedure, i.e. the child is to be placed under arrest only as a last and most serious sanction or judicial protection measure.

It is necessary to mention that the Children's Rights Ombudsperson has been notified ex officio in **24 cases** on the respect of the rights of the child: the right to family – 5 cases; the right to education – 2 cases; the right to health protection – 5 cases; the right to social assistance and protection – 1 case; the right to life, physical and mental integrity – 3 cases; the protection from abuse and neglect – 8 cases.

Theme of complaints	received		accepted		returned		submitted	
	2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018
Right to family	47	28	27	15	15	11	5	2
Right to education	28	18	21	7	5	7	2	4
Free access to justice	4	15	3	10	1	5	-	-
Right to private property and its protection	4	3	3	1	1	2	-	-
Right to health protection	9	8	5	5	3	3	1	-
Right to information	3	9	1	2	1	5	1	2
Right to social assistance and protection	17	19	15	10	1	6	1	3
Right to name and citizenship	5	9	3	5	2	4	-	-
Right to defense	3	13	2	6	1	7	-	-
Right to life and physical and mental integrity	7	8	7	6	-	2	-	-
Right to work	2	-	0	-	2	-	0	-
Protection from abuse and neglect	18	40	2	24	15	15	1	-
Freedom of opinion and expression	-	2	-	1	-	1	-	-
Illegal collection of money in education institutions	-	2	-	1	-	1	-	-
Total	147	174	89	94	47	69	11	11

From the applications accepted for examination, the most applications refer to the respect of the child's right to a friendly family environment – 27 applications, whether it is the biological family or a form of child protection when the child is deprived of parental protection. The right to education is the next right of the ranking of rights the most often invoked as unfulfilled – 21 applications. The petitioners refer to the lack of conditions necessary to ensure the educational process, curriculum not adapted to the students' capacities, inclusive education is implemented with great impediments, violence in schools in all forms and non-observance of the methodology of recording and examining these cases, lack of psychologists, etc. Ensuring the right of the child to benefit from social assistance, is ranked on the next place of the first three according to the number of applications, mostly the applicants referring to the payment of pensions, allowances and indemnities. In the process of investigating the applications accepted for examination, the Children's Rights Ombudsperson intervened in the restitution of rights of children within the limits of the legal attributions and mechanisms according to the Law on the People's Advocate (Ombudsman) Number 52 of 03.04.2014.

Procedural actions	2017	2018
Opinion with recommendations on the measures to be taken for the immediate recovery of the petitioner's rights (Article 24 of Law number 52 of 03.04.2014)	28	25
Demarche (for the initiation of a criminal / disciplinary process regarding the person with responsible positions who committed violations that generated a considerable violation of human rights and freedoms (Article 25 paragraph (1) letter b) of the Law Number 52	4	1
Notification on the case of breach of the ethics of service, slowness and bureaucracy (Article 25 paragraph (1) letter d) of the Law Number 52	4	4
Actions in the court / intervention in the process to submit conclusions (Article 25 paragraphs (2) and (3) of the Law Number 52	8	8
Conciliation agreement (Article 23 paragraph (3) of the Law Number 52)	1	1
Proposals on the improvement of the activity of the administrative apparatus pursuant to subpoint 6 of point 7 of chapter II of the Regulation on the organization and functioning of the PAO (People's Advocate Office)	1	1
Request to carry out the judicial expertise (Article 11 letter m) of the Law number 52)	-	-

Proposals and recommendations for improving the legislation (Article 27 letter (a) of the Law number 52)	4	1
Notification of the Constitutional Court in order to control the constitutionality of the normative acts (Article 26 of the Law number 52)	2	2 opinii
Opinions on the draft normative acts (Article 27 letter (b) of the Law number 52)	1	8
TOTAL	3	51

Therefore, the most reaction acts are – opinions, notices and court actions (lawsuits).

Practically in all the cases accepted for examination have been fulfilled the recommendations of the Children's Rights Ombudsperson presented to the central and local public authorities for the immediate remedy of the circumstances that generate the violation of the rights of the children. During the monitoring of the way of respecting the fundamental rights and freedoms of the child, it was identified the fact that the subjects responsible for ensuring the rights of the child need systematic training in respect of the rights of the child / human, including in the field of activity, which is why the Children's Rights Ombudsperson took note and will take the relevant actions to correct the situation.

During 2018, at the Green Line „Children's Telephone" within the People's Advocate Office, 143 telephone calls were registered, of which three calls from children. Were taken for examination 6 on domestic violence / violation of the schedule of meetings of a parent / refusal to care for the child / termination of guardianship allowance. Otherwise, all the applicants were consulted about the mechanism of reinstatement of the allegedly infringed rights, including the attributions of the people's advocates and the way of notifying them.

It is worth mentioning that the Green Line „Child's Telephone" also received calls from persons who request legal consultation in matters that do not refer to the rights of the child / human rights.

Calls to the Help Line of the Child's Advocate „Child's Telephone" 080011116 during the period 01.01.2018 – 31.12.2018

Allegedly infringed right	Adult	Child	Urban	Rural	Total
Right to life and physical and mental integrity	2		2		2
Individual freedom and personal safety					
Right to defense	11		7	2	11

Freedom of movement					
Right to intimate, family and private right	37	1	30	8	38
Inviolability of the home	1			1	1
Secret of correspondence					
Freedom of conscience					
Freedom of opinion and expression of the child					
Freedom of creation	1		1		1
Right to information	4		2	2	4
Right to education	20	1	10	11	21
Right to health protection	3		3		3
Right to a healthy environment					
Right to establish and join trade unions					
Right to work	1			1	1
Prohibition of forced labor					
Right to strike					
Right to private property and its protection	3		2	1	3
Right to social assistance and protection	27	1	14	14	28
Protection of family and orphan children	9		5	4	9
Protection of mothers, children and young people					
Protection of persons with disabilities					
Right to petition	1			1	1
Right to the child's opinion	1			1	1
Parental responsibility					
Protection from abuse and neglect	18		11	7	18
Torture and deprivation of liberty	1		1		1
Total: 143					